

הסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך

אסנת פיכטלברג - ברמץ

תנודות

ברצוני להודות לפרופ' מרים רוזנטל, לנועה גל, לתמר אלמוג, לנורית טננבאום, לרוני בר-צורי, לקובי איש שלום, לבני פרמן וליתר עובדי מינהל תכנון, מחקר וכלכלה על הדיונים ומתן הערות מועילות. לרימה בלמן על הדוחות המיוחדים שהפיקה ולעידית מרדכי על העריכה והעיצוב הגרפי. תודה מיוחדת לרונית הריס-אולשק על העיבודים הסטטיסטיים והסיוע לאורך כל הדרך.

על המחברת

אסנת פיכטלברג-ברמץ, חוקרת במינהל לתכנון מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת בנושאי שוק העבודה. מרכזת תחום תעסוקת נשים ומעונות יום. מהנדסת תעשייה וניהול ו-MBA במנהל עסקים.

3	עיקרי הדברים
11	מבוא
19	מיפוי ההסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך
25	טיפול בילדים בגיל הרך בישראל
35	התפתחות המעונות והמשפחתונים המוכרים
45	מעונות יום ממשלתיים לתינוקות - השוואה בינלאומית
49	מאפייני האמהות לפי סוג ההסדר לטיפול בילד
61	מאפייני ההסדרים השוקיים
67	מקורות
69	נספחים
70	נספח א' – מתודולוגיה
73	נספח ב' – חוק הפיקוח על מעונות
77	נספח ג' – הקריטריונים והתקנים להפעלת מעון יום
81	נספח ד' – כללי חישוב הסובסידיה
82	נספח ה' – הקריטריונים להשתתפות ממשלתית בשכר הלימוד במעונות ובמשפחתונים המוכרים
91	נספח ו' – נספח לוחות
94	נספח ז' – חישוב השתתפות הורים בשכר הלימוד במעונות ובמשפחתונים המוכרים
103	נספח ח' – חישוב מספר הילדים הערבים במעונות ובמשפחתונים המוכרים
105	נספח ט' – מספר התצפיות לפי סוגי ההסדרים, לאום ומאפייני האם

רשימת לוחות :

- 23 לוח 1 : השימוש בהסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך לפי לאום
- 39 לוח 2 : השתתפות ממוצעת בשכר הלימוד של ההורים הזכאים לסבסוד, 1995 – 2003
- 41 לוח 3 : תקציב הסבסוד של שכר הלימוד במעונות ובמשפחתונים במיליוני ₪, 1992 – 2003
- 44 לוח 4 : ילדים המתחנכים במעונות ובמשפחתונים המוכרים ע"י המשרד לפי לאום, 1990 – 2003
- לוח 5 : אחוז התינוקות (0-3) והילדים (3-6) במעונות יום ציבוריים ובכלל מעונות היום במדינות
- 46 נבחרות
- לוח 6 : השימוש בהסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך של אמהות יהודיות לפי מאפיינים סוציודמוגרפים,
- 52 באחוזים מהקבוצה
- לוח 7 : השימוש בהסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך של אמהות ערביות לפי מאפיינים סוציודמוגרפים,
- 54 באחוזים מהקבוצה
- לוח 8 : השימוש של אמהות יהודיות בהסדרים שוקיים שונים לטיפול בילדים בגיל הרך לפי מאפיינים
- 56 סוציודמוגרפיים, באחוזים מהקבוצה
- לוח 9 : השימוש בהסדרים השונים על ידי נשים יהודיות במצבים תעסוקתיים שונים, באחוזים
- 57 מהקבוצה
- לוח 10 : התפלגות הגילאים בהם התחיל הילד להשתתף במסגרת כלשהי
- 62 לוח 11 : אחוז האמהות המשתמשות בהסדר לפי קבוצות גיל של הילד
- 62 לוח 12 : הסדרי הטיפול בילדים במשפחות בהן שני ילדים בגיל הרך

רשימת תרשימים :

- 22 תרשים 1 : מיפוי ההסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך
- תרשים 2 : מספר הילדים המטופלים במעונות ובמשפחתונים המוכרים ע"י המשרד 1969 – 2003
- 36 שנים נבחרות, באלפים
- תרשים 3 : התפלגות ילדי אמהות עובדות על פי דרגות שכר הלימוד, באחוזים
- תרשים 4 : אמהות עובדות יהודיות המשתמשות במעונות ובמשפחתונים המוכרים ע"י המשרד,
- 42 1990 – 2003
- תרשים 5 : אמהות עובדות ערביות המשתמשות במעונות ובמשפחתונים המוכרים ע"י המשרד,
- 42 1990 – 2003
- תרשים 6 : אחוז התינוקות במעונות במימון ציבורי בהשוואה לשיעור השתתפות נשים בכ"ע
- 48

עיקרי הדברים

רקע

עד אמצע המאה ה-20 היו המשפחה והקהילה הספקיות העיקריות של שירותי הרווחה. המודל השכיח היה מודל של משפחה שכללה שני מבוגרים: גבר בתפקיד המפרנס, ואישה – עקרת בית, המספקת את שירותי הטיפול במשפחה.

השינויים שעברו על החברה והמשפחה בחצי המאה האחרונה, ובעיקר הגידול בשיעור ההשתתפות של נשים בכח העבודה, גרמו לכך שאספקת שירותי הטיפול לבני המשפחה בכלל, ולילדים בפרט, החלה לעבור בהדרגה לגורמים שמחוץ למשפחה. במהלך העשורים האחרונים, החלה רווחת יותר ויותר הגישה כי אין סתירה מובנית בין תפקידי האישה כאם וכרעה לבין מילוי תפקיד בעבודה מחוץ למשק הבית. עבודה מחוץ למשק הבית גם תגדיל את הכנסות המשפחה. גישה זו הביאה לכך שגם אמהות לילדים קטנים המשיכו להשתלב בשוק העבודה, ועלה הביקוש למסגרות טיפוליות – חינוכיות לתינוקות ולפעוטות.

מעונות היום הוקמו בארץ על ידי ארגוני הנשים עוד לפני קום המדינה, כחלק מתורת העבודה שחייבה יציאה לעבודה של נשים וגברים כאחד, ונועדו לסייע לנשים עובדות. המעונות יועדו הן לילדי נשים עובדות והן לילדים ממשפחות במצוקה, והיוו מסגרת לילדים עד גיל ארבע, לפני הכניסה לגן ילדים. עם הקמת המדינה, המחויבות לחינוך לילדים במסגרות ממוסדות באה לידי ביטוי בחוק לימוד חובה, תש"ט 1949, החל כיום על ילדים מגיל שלוש ומעלה, אולם לא יוחדה חקיקה ולא נקבעו תקנות לגבי מסגרות לילדים עד גיל שלוש.

לאחר הקמת המדינה, מעונות ארגוני הנשים המשיכו לפעול באותה מתכונת, ומעורבות הממשלה התבטאה רק בהשמה במעונות של ילדים ממשפחות מצוקה וילדי עולים חדשים, שהתשלום עבורם כוסה כמעט במלואו על-ידי שירותי הסעד של אותם ימים.

בשנות השבעים החל להסתמן בישראל שינוי בתפיסת מערכת מעונות היום: שינויים כלכליים וחברתיים, שהובילו גם לגידול ניכר בשיעור ההשתתפות של נשים בכח העבודה, גרמו לכך שהורים רבים ציפו למצוא במעונות היום מסגרת שתעניק לילדיהם חינוך הולם. בשנת 1973, הוקמה במשרד העבודה היחידה לקידום נשים, אשר השתלבה במגמה הקיימת, אך נתנה תנופה לפיתוח מעונות היום על-ידי ארגוני הנשים וארגונים נוספים, והחלה לסבסד שכר לימוד במעונות עבור אמהות עובדות.

המשפחתונים הראשונים הוקמו בסוף שנות השבעים, כניסיון לפתח מודל אלטרנטיבי לשירותי המעונות, שיתאים יותר לצרכים התפתחותיים של תינוקות ופעוטות. יחידת משפחתונים היא מסגרת מאורגנת של מטפלות, המקבלות ילדים לטיפול בביתהן. המטפלות במשפחתונים נתונות לפיקוח מקצועי ולהדרכה מסודרת על ידי רכזת יחידת המשפחתונים, ובכך המשפחתונים נבדלים משירותי הטיפול הניתנים על ידי מטפלת פרטית המטפלת במספר ילדים בביתה.

מערך המעונות והמשפחתונים הלך והתרחב במהלך השנים, במקביל לעליה בשיעור ההשתתפות של אמהות לילדים קטנים: בשנת 1969 היו בארץ כ-200 מעונות בהם טופלו כ-10,000 ילדים, ואילו בשנת 2003 היו 1650 מעונות וכ-2300 משפחתונים וטופלו בהם כ-82,000 ילדים. במקביל, שיעור ההשתתפות של אמהות לילדים קטנים עלה מ-21.1% בשנת 1970 ל-58.5% בשנת 2003.

התביעה לערוך שינויים במערכת המעונות והמשפחתונים ולשפר את איכות השרות, התגברה בשנים האחרונות, לנוכח העדות המחקרית שנצברה בנוגע לחשיבות ההשקעה בחינוך איכותי בשנים הראשונות להתפתחות הילד: החוויות וההתנסויות היומיומיות של ילדים מרגע לידתם משפיעות על התפתחותם בילדות ועל הישגיהם מאוחר יותר בבית הספר ובחיים בכלל. מעבר לכך, החינוך בשנים הראשונות משפיע על הישגיה של החברה בכלל: על בניית ההון האנושי, על קידום ופיתוח הכלכלה ועל עיצוב החיים החברתיים. עמדתם של חוקרי התפתחות הילד כמו גם של סוציולוגים וכלכלנים רבים היא שמדינת ישראל חייבת לפתח אסטרטגיה לטיפול ההון האנושי שלה החל משנות החיים הראשונות.

מטרת הסקירה - בסקירה זו נבחנים שירותי הטיפול לילדים בגיל הרך על-ידי גורמים שמחוץ למשפחה, והיא נועדה ליצור תשתית מידע לשם קביעת מדיניות ולצורך קבלת החלטות בתחום הטיפול והחינוך בגיל הרך¹.

מיפוי ההסדרים לטיפול בילדים

ניתן לסווג את ההסדרים לטיפול בילדים לפי משתנים שונים. בסקירה זו בחרנו לסווג את ההסדרים לפי התמורה או התשלום הניתנים עבור הטיפול בילד: הסדרים שוקיים הם שירותים הנקנים בתשלום כדוגמת מטפלת, משפחתון, מעון או גן; והסדרים שאינם שוקיים מבוססים על טיפול בילד ללא תמורה כספית או תשלום כדוגמת הורה המטפל בילד או קרוב משפחה המטפל בילד ללא תשלום.

מכיוון שהמודל המסורתי בו אם לילדים בגיל הרך נשארת בבית ומטפלת בילד בעצמה, ואינה עובדת בעבודה מחוץ למשק הבית, הינו עדיין מודל רווח למדי בחברה הישראלית, נגדיר אותו כדפוס נפרד, למרות שהוא משתייך לקבוצת ההסדרים הלא שוקיים. נבחין לכן בין שלושה דפוסים מרכזיים: מודל מסורתי, הסדרים שוקיים והסדרים שאינם שוקיים².

להלן ממצאים לגבי התפלגות האמהות לפי סוג ההסדר בו מטופל הילד הצעיר:

א. 54.2% מהאמהות לילדים בגיל הרך נעזרות בהסדרים שוקיים כדי לטפל בילדים. מבין האמהות הנעזרות בהסדרים שוקיים כ- 77% משתמשות במעונות, משפחתונים ומסגרות קבוצתיות אחרות, וכ- 23% נעזרות בשרותי מטפלות.

ב. 35.6% מהאמהות לילדים בגיל הרך נשארות עם הילד בבית ומטפלות בילד בעצמן, ואינן עובדות בעבודה בשכר, בהתאם למודל המשפחה המסורתי.

ג. 10.2% מהאמהות לילדים בגיל הרך נעזרות בהסדרים אחרים שאינם כרוכים בתשלום. 35.2% מביניהן נעזרות בשירותי בני משפחה או מכרים ו- 64.8% מביניהן מצליחות לשלב בין העבודה בשכר וההשגחה על הילד, ללא הסתייעות בשירותי טיפול.

¹ בחנו את החינוך והטיפול בגילאי 3 חודשים עד שלוש וחצי שנים בלבד, כיוון שעל גילאים אלה מופקד משרד התמ"ת.

² להוציא טיפול על-ידי האם, במקרים בהם האם אינה עובדת בעבודה בשכר.

כצפוי, בחברה הערבית שהינה חברה מסורתית, מודל המשפחה המסורתית שבה גבר מפרנס ואישה עקרת בית רווח יותר: בעוד שבמגזר היהודי למעלה מ- 70% מהאמהות משתמשות בהסדרים שוקיים או בהסדרים שאינם שוקיים, במגזר הערבי רק כ- 30% מהאמהות משתמשות בהסדרים כלשהם, ואילו כ- 70% מהאמהות נוהגות על-פי המודל המסורתי, ונשארות עם הילד בבית.

השימוש בהסדרים השוקיים

השימוש בהסדרים שוקיים לפי גיל הילד - קיים הבדל ניכר בשכיחות השימוש בהסדרים שוקיים עבור ילדים בגילאים השונים. כצפוי, ככל שהילד גדול יותר, רווח יותר השימוש בהסדרים שוקיים עבורו: 41.3% מהאמהות לילדים בגילאי 3 חודשים עד שנה נעזרות בהסדרים שוקיים בהשוואה ל- 82.7% מהאמהות לילדים בגילאי שנתיים עד שלוש וחצי.

ילדים עד גיל שנה נשארים במקרים רבים בבית עם האם, בין אם האם לא עבדה לפני הלידה ובין אם האם מחליטה להאריך את חופשת הלידה (החוק בישראל מתיר לאם עובדת, בתנאים מסוימים, להאריך את חופשת הלידה בחופשה ללא תשלום עד 12 חודשים). לגבי גילאי שנתיים ומעלה, הדעה הרווחת בישראל היא כי ילדים בגילאים אלה זקוקים לקבוצה חברתית, ועל כן בגילאים אלה, שיעור האמהות המוציאות את הילד מהבית גבוה. במקרים רבים, אפילו אם, המטפלת בילד צעיר יותר בבית, שולחת ילד בגילאי שנתיים ומעלה למסגרת קבוצתית כלשהי.

עבור ילדים עד גיל שנתיים רווח השימוש במטפלות, בשל הנטייה להעניק לתינוקות צעירים מסגרת טיפול אישית, בעוד שילדים בגיל שנתיים ומעלה משולבים לרוב במעונות ובמשפחתונים, שכן, כאמור, הנטייה היא לשלבם במסגרת קבוצתית.

השימוש בהסדרים שוקיים לפי פרופיל האמהות – כצפוי, נמצא כי נשים מבוגרות יחסית ובעלות רמת השכלה גבוהה יותר מרבות יותר להשתמש בהסדרים שוקיים לטיפול בילדים. אנו משערים כי אמהות צעירות, במקרים רבים, מצויות בראשית דרכן בשוק העבודה – חלקן עדיין לא השתלבו במקום עבודה ולכן הן מטפלות בילד בעצמן, וחלקן עבדו לפני הלידה אך לא הצליחו לצבור וותק בעבודה, והתגמולים לעובדת מתחילה יכולים להיות נמוכים, עלות ההסדר לילד גבוהה עבור האם הצעירה, ועל-כן תעדיף לטפל בילד בעצמה. נשים בעלות רמת השכלה גבוהה יותר, משתתפות בשיעורים גבוהים יותר בשוק העבודה, ולכן הן צריכות להעזר בהסדרים שוקיים לטיפול בילד.

שוק השירותים הטיפוליים לגיל הרך בישראל כולל שירותי מטפלות, מעונות ומשפחתונים פרטיים ולצידם מעונות ומשפחתונים המוכרים על-ידי משרד התמי"ת³. הראשונים מתנהגים כמוצר תחרותי בשוק החופשי, אשר מתאים את עצמו לדרישות הלקוחות ולהיצע המתחרים, ואילו האחרונים, נתונים לפיקוח והתערבות ממשלתיים. 42% מהאמהות המשתמשות במעונות ובמשפחתונים שילבו את ילדיהן במעונות ובמשפחתונים המוכרים על-ידי המשרד, ואילו 58% במעונות ובמשפחתונים פרטיים.

³ מעונות ומשפחתונים אשר קיבלו סמל מהמשרד, לאחר שהוכיחו עמידה בדרישות שונות שקבע המשרד, ואשר הילדים המטופלים בהם זכאים לסבסוד ממשלתי של שכר הלימוד, בהתאם למבחנים שקבע המשרד.

מעונות ומשפחתונים פרטיים - בעשור האחרון הוקמו בארץ אלפי מעונות ומשפחתונים פרטיים. אין כיום מידע זמין על מספרן של מסגרות אלו, פריסתן הגיאוגרפית ומספר הילדים המשולבים בהן⁴: בישראל כיום, אין צורך ברשיון כדי להקים מסגרת לילדים עד גיל 3, ולמרות שעל-פי חוק הפיקוח על מעונות מחוייב משרד התמ"ת לפקח על מסגרות אלו, הרי שבפועל לא מתבצע פיקוח כזה, אם כי המשרד פועל בימים אלה לשינוי המצב ולפיתוח מנגנון רישוי ואכיפה על כל המסגרות לגיל הרך.

מעונות ומשפחתונים המוכרים על-ידי משרד התמ"ת - בשנת 2003, נכללו במערכת המוכרת על-ידי המשרד כ- 1650 מעונות וכ- 2300 משפחתונים הפזורים ברחבי הארץ, וטופלו בהם 82,000 ילדים: מהם כ- 70,500 ילדים במעונות, וכ- 11,500 ילדים במשפחתונים. 68,000 מהילדים הם ילדי אמהות עובדות, וכ- 14,000 הם ילדי רווחה.

כ- 6000 ילדים ערבים מתחנכים ומטופלים במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד, כמחציתם ילדי רווחה. אחוז הילדים הערבים במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד עומד על כ- 7.3%, בעוד שחלקם באוכלוסיית הילדים עד גיל 5 עומד על 22%.

מרבית המעונות והמשפחתונים מופעלים על-ידי ארגונים של המגזר השלישי: ארגוני נשים, רשויות מקומיות מתנ"סים ועמותות שונות.

קצב הגידול והיקף השימוש - במהלך שנות ה-90 חל גידול של כ- 30% במסגרות הטיפול. בשנת 2003, 39% מהאמהות העובדות השתמשו במעונות ובמשפחתונים המוכרים על-ידי המשרד. יש לציין שקיים פער גדול בין המגזר היהודי לבין המגזר הערבי: חלקן של המשתמשות במסגרות הטיפול המוכרות במגזר היהודי גדול בלמעלה מפי שניים מזה שבמגזר הערבי - 41% לעומת 18% בהתאמה.

בשנת 2003, כחמישית מהילדים בגילאים הרלוונטיים התחנכו וטופלו במעונות ובמשפחתונים המוכרים על-ידי המשרד. חלקם של הילדים היהודים המשולבים במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד מגיע לכ- 25%, ואילו חלקם של הילדים הערבים עומד על כ- 5% בלבד - זהו שיעור המגיע אך לחמישית מזה שנמצא במגזר היהודי.

מהשוואה בינלאומית עולה שישראל נמצאת בשוליה התחתונים של קבוצת המדינות המפעילות שירותי מעונות ומשפחתונים ממשלתיים בהיקפים גדולים (מדינות אשר 20-50% מהילדים בגיל הרך משולבים במעונות יום ממשלתיים). קבוצה זו כוללת את מדינות סקנדינביה, בלגיה וצרפת. במרבית מדינות מערב אירופה וכן בארה"ב ובקנדה רק 10-2% מהילדים בגיל הרך מתחנכים במעונות ממשלתיים.

⁴ להערכתנו פוקדים את המעונות והמשפחתונים הפרטיים למעלה מ- 100 אלף ילדים. יש להתייחס לנתון זה בזהירות, מכיוון שנאמד באופן עקיף.

שכר הלימוד ותקציב הסבסוד - שכר הלימוד במעונות ובמשפחתונים מסובסד על-ידי המשרד (ובנוסף מסובסד באחוז נמוך גם על-ידי הארגונים המפעילים). הזכאות לסבסוד נקבעת לפי מבחני הכנסה, היקף עבודת האם ומצבים סוציאליים של המשפחה. בשנת 2003, כ- 74% מילדי האמהות העובדות שטופלו במעונות ובמשפחתונים המוכרים קבלו סבסוד כלשהו, מתוכם כ- 40% קבלו סבסוד של 48% ומעלה משכר הלימוד.

בין השנים 1995-2003 פחתה ההשתתפות הממוצעת של ההורים בשכר הלימוד ביחס להכנסה המשפחתית ולהכנסה לנפש במשק הבית: לגבי פעוטות וילדים, לדוגמא, הצטמצם החלק היחסי של השתתפות ההורים מ- 35% ל- 25% מההכנסה הממוצעת לנפש⁵.

תקציב הסבסוד בפועל בשנת 2003 היה כ- 340 מיליון ש"ח לילדי נשים עובדות (תקציב משרד התמי"ת), וכ- 150 מיליון ש"ח לילדי רווחה (תקציב משרד הרווחה). סך השתתפות הממשלה בשכר הלימוד עבור ילדי אמהות עובדות גדל במונחים ריאליים בין 1992 ל- 2003 ב- 64%. בניכוי הגידול במספר הילדים, הסבסוד הממוצע לילד גדל ב- 20%.

השימוש בהסדרים שאינם שוקיים

כפי שצוין לעיל, כ- 10% מהאמהות לילדים בגיל הרך בישראל משתמשות בהסדרים שאינם שוקיים. כשליש מהאמהות המשתמשות בהסדרים שאינם שוקיים נעזרות בבני משפחה או מכרים, וכשני-שליש מביניהן מצליחות לשלב בין העבודה בשכר וההשגחה על הילד, ללא הסתייעות בשירותי טיפול (דוגמאות לשילוב כזה: בעלת משפחתון המטפלת גם בילד שלה במשפחתון, מתכנתת העובדת מהבית וכדומה).

שיעור האמהות הערביות המשתמשות בהסדרים לא שוקיים גבוה מזה של היהודיות – 13.3% לעומת 9.4% בהתאמה. יתכן שמבנה המשפחה המורחבת בקהילה הערבית מאפשר סיוע בטיפול בילדים במסגרת המשפחה.

ראוי להדגיש כי במדינות מפותחות רבות המגמה היא למסד את ההסדרים שאינם שוקיים: במדינות אירופה מופעלת מדיניות לעידוד הארכה של חופשת הלידה עד גיל מאוחר יחסית (שנה וחצי עד שלוש) – אם המטפלת בילדה בבית זכאית לקצבה חודשית קבועה, וכן מוגנת המשרה שלה בתקופת חופשת הלידה (job protection). בארה"ב, ישנה מגמה למסד את ההסתייעות בבני משפחה או במכרים, ולאפשר לאם לשלם גם עבור הסדרים אלה, בעזרת תמיכה כספית ממשלתית (provisional child care).

⁵ בשנת 2003, ההשתתפות הממוצעת בשכר הלימוד של הורים לפעוטות וילדים הזכאים לסבסוד עמדה על 606 ש"ח, בהשוואה למחיר מרבי של 1177 ש"ח, והוותה 25% מההכנסה הממוצעת לנפש ו- 5% מההכנסה המשפחתית הממוצעת.

סיכום

בשל השינויים המתרחשים היום במערך הרווחה בישראל הכוללים בין היתר - מדיניות ההשבה לעבודה של מקבלי גמלאות רווחה, אשר בתוכם קבוצה גדולה של אמהות – יש הכרח להשיב על שורה של שאלות הקשורות בפיתוח אסטרטגי של הסדרים לטיפול בילדים במדינת ישראל, הסדרים שקיומם או העדרם מהווה גורם מרכזי בהשתלבות נשים ואמהות בשוק העבודה. במסגרת קביעת האסטרטגיה הכוללת להסדרים לטיפול בילדים, יש לקבוע גם את המדיניות לגבי מעונות ומשפחתונים.

ממצאי הסקירה מעלים שאלות שונות על המדיניות הרצויה בתחום: האם עדיפות מסגרות פרטיות או ציבוריות? האם צריכה הממשלה להתערב במימדים כלשהם לגבי מעונות פרטיים? האם איכות המעונות והמשפחתונים עומדת באיכות מינימלית הנדרשת ובזו המקובלת במדינות מפותחות אחרות? האם מנגנון הסבסוד הנוכחי של המסגרות המוכרות על-ידי המשרד תומך ביעדים הנוכחיים של מדינת ישראל ועוד.

בהקשר זה עולות גם שאלות לגבי כווני התפתחות מסגרות הטיפול בילדים בעתיד. האם הביקוש למעונות ולמשפחתונים ילך ויגדל בשל המשך העלייה בשיעורי ההשתתפות של נשים בכח העבודה? האם המגמה של נשות קריירה לחזור ולגדל בעצמן את הילדים בגיל הרך, נטייה שהינה כבר תופעה ולא התנהגות של נשים בודדות, תהיה רווחת יותר ותבלום את הגידול בביקוש למעונות? כיצד תשפיע המדיניות הממשלתית של החזרת נשים לעבודה? האם הביקוש למעונות ומשפחתונים ציבוריים יגדל או דווקא הביקוש למעונות ומשפחתונים פרטיים? האם המעונות והמשפחתונים הציבוריים יהפכו למסגרות לילדי אוכלוסיות מוחלשות, או ישמרו על מעמד של מסגרת לילדים ממעמדות חברתיים שונים? חזוי כווני ההתפתחות הצפויים הוא מורכב. בסקירה זו נגענו רק בשוליהן של סוגיות אלה.

ראוי לציין שהמגמה במדינות מפותחות רבות היא לספק שירותי רווחה באמצעות ארגונים של המגזר השלישי, כאשר המדינה קובעת את הסטנדרטים ואחראית על פיקוח ורישוי. נראה שזהו כיוון ההתפתחות העתידי של שירותי הרווחה בישראל בכלל, ושל שירותי טיפול בילדים בגיל הרך בפרט.

להערכתנו, מן הראוי להמשיך ולעקוב אחר ההתפתחויות בתחום, בעיקר לאור השינויים שחלו בשנה האחרונה בשוק העבודה ובמערכת הרווחה.

מבוא

הגידול בשיעור ההשתתפות בכח העבודה של אמהות לילדים רכים מגדיל את הביקוש לשירותי טיפול בתינוקות ובפעוטות, והדרישה לפיתוחם הולכת וגוברת. משפחות מתמודדות עם הדילמה: האם שני בני הזוג יצאו לעבוד מחוץ לבית או האם אחד מההורים (לרוב מדובר באם) יישאר בבית ויגדל את הילד. כאשר מתקבלת החלטה כי שני בני הזוג יצאו לעבוד מחוץ לבית, נדרשים ההורים להחלטה נוספת שעיקרה הוא בחירת מסגרת הטיפול בילד – מסגרת פרטנית – קרוב משפחה או מכר או מטפלת בשכר שיטפל בילד בבית הילד או בבית המטפל - או מסגרת קבוצתית הכוללת מעונות, משפחתונים, גנונים, פעוטונים, בתי תינוקות בקיבוצים וכיוצא בזה.

ההחלטה של אמהות לילדים בגיל הרך האם לטפל בילד בעצמן ולא להזדקק לסיוע של גורם חיצוני בטיפול, או לחילופין להיעזר בשרותי השגחה על הילד ולעבוד גם מחוץ למשק הבית, הינה החלטה מורכבת ומשמעותית המושפעת ממכלול של גורמים, חלקם אובייקטיביים וחלקם - סובייקטיביים. בחירת המסגרת המועדפת משקפת מאזן בין הגורמים הבאים:

- ◀ שיקולים כלכליים – עלות הטיפול בילד אל מול ההכנסות הצפויות של האם מהעבודה מחוץ למשק הבית, ומול סך ההכנסות של משק הבית.
- ◀ שמירת מקום העבודה וצבירת זכויות הכרוכות בוותק בעבודה.
- ◀ זמינותם ונגישותם של שירותים לטיפול בילד בקהילה.
- ◀ איכות הטיפול בילד בהסדרים השונים.
- ◀ ערכים ונורמות חברתיות.
- ◀ טעמים, עמדות והעדפות של המשפחה.
- ◀ ציפיות ורגשות לגבי התפקיד ההורי.
- ◀ מימוש עצמי והגשמה עצמית של אישה כאם וכאישה עובדת.

רקע היסטורי להתפתחות מסגרות הטיפול בילדים בישראל

שנות ה-40 עד שנות ה-60 - מעונות היום הוקמו בארץ על ידי ארגוני הנשים עוד לפני קום המדינה, בעיקר בישובים העירוניים ובמושבות, כחלק מתורת העבודה שחייבה יציאה לעבודה של נשים וגברים כאחד, ונועדו לסייע לנשים עובדות. ארגוני הנשים נענו לצורכי הישוב היהודי המתפתח ונערכו לפתיחת מעונות יום כמסגרת חינוכית משלימה לילדי אמהות עובדות וילדי משפחות במצוקה. המעונות יועדו לילדים בגילאי 0-4, לפני הכניסה לגן הילדים.

מעונות היום היו סקטוריאליים: ילדים של משפחות שהיו מזוהות עם ההסתדרות נשלחו בדרך כלל למעונות של ארגון אמהות עובדות – נעמ"ת של היום; ילדי משפחות המזוהות עם הליברלים והציונים הכלליים נשלחו בד"כ למעונות של ויצ"ו, וילדים ממשפחות דתיות המזוהות עם הפועל המזרחי נשלחו בד"כ למעונות אמונה. אולם הפרדה לא הייתה קשיחה, שכן מעבר להשתייכות לזרם אידיאולוגי הייתה חשיבות גם למוניטין של המעון ולנגישות אליו. בשנות הארבעים מספר מעונות היום היה מצומצם, ועל כן לא היה לרוב מבחר מעונות בסמוך למקום המגורים (שפר, 1999).

עם הקמת המדינה, המחויבות לחינוך לילדים במסגרות ממוסדות באה לידי ביטוי בחוק לימוד חובה, תש"ט 1949: "לימוד המיועד לילדים ולנערים והניתן בשלוש עשרה שנות לימוד, מהן שלוש בגן הילדים בגיל 3 עד 5 ועד בכלל ועשר שנות לימוד בכיתות א' עד י' לילדים ולנערים בגיל 6 עד 15 ועד בכלל" (סעיף 1). בפני מערכת החינוך לגילאי 3-5 (גני חובה וטרום חובה) הוצבו מטרות לאומיות של הקניית שפה ועיצוב תרבות לאומית חדשה להמוני הילדים והילדות שבאו מרקע שונה ומגוון. מערכת זו זכתה לתמיכה ציבורית ניכרת בתחיקה, בתקציבי מדינה ובהכשרת כח אדם מתאים למשימה, אולם לא יוחדה חקיקה ולא נקבעו תקנות לגבי מסגרות לילדים בגילאי 0-3 (רוזנטל, 2001).

לאחר הקמת המדינה המשיכו לפעול מעונות ארגוני הנשים בהיקפם ובמתכונתם הקודמים, אך הצורך בקליטת העלייה ההמונית בסוף שנות הארבעים ותחילת שנות החמישים הביא לגידול במספר המעונות, בעיקר במעברות, ביישובי עולים ובשכונות עירוניות בהן שוכנו עולים. תנאי החיים של העולים היו קשים למדי, והוצאת הילדים מהבית למעונות היום נתפסה על ידי ארגוני הנשים כדרך לסייע בקליטת משפחות העולים וקידום ילדיהם. רוב הילדים הופנו למעונות על-ידי עובדות סוציאליות, והתשלום עבורם כוסה כמעט במלואו על-ידי שירותי הסעד של אותם ימים.

אמהות עובדות שלא ממשפחות מצוקה, אשר בחרו לשלוח את ילדיהן למעון היום, מימנו בעצמן או בעזרת ארגון הנשים שהפעיל את המעון את הטיפול בילדיהן במעון. ארגוני הנשים ראו בפעילות וולונטרית פילנתרופית זו תרומה לקידום הנשים. מעורבות הממשלה התבטאה בהשמה במעונות של ילדים ממשפחות מצוקה וילדי עולים חדשים בלבד (שפר, 1999).

בעוד שמערכת גני הילדים שמה לעצמה מטרה ליצור את הישראלי החדש, והתמקדה בלימוד התרבות הישראלית החדשה והשפה העברית, מטרת המערכת של מעונות היום לגיל הרך, אשר טיפלה בעיקר בילדים ממשפחות במצוקה, הייתה לספק טיפול בסיסי לילד, והיא התמקדה בדאגה לתנאים הפיזיים במעונות, לתזונה, בריאות ובטיחות. לא ניתן דגש לאיכות החינוך, להבטחת התפתחות נפשית נאותה ולהישגים חינוכיים נאותים של הילדים השוהים במסגרות אלה (רוזנטל, 2001).

שנות ה-70 - בשנות ה-70 החל להסתמן בישראל שינוי בתפיסת מערכת מעונות היום. השינוי נבע משינויים כלכליים וחברתיים שכללו בין היתר:

- ◀ עליה ניכרת בשיעור ההשתתפות של נשים בשוק העבודה: שיעור ההשתתפות של אמהות לילדים עד גיל 5 עלה מ- 21.1% בשנת 1970 ל- 41.4% בשנת 1980.
- ◀ צרכים הולכים וגדלים של המדינה המתפתחת בכח-אדם (בעיקר כ"א לתעשייה).
- ◀ תסיסה חברתית בשכונות המצוקה, והציפייה כי מסגרת מעשירה מבחינה חינוכית במעונות יום תתרום לקידום התפתחותם של ילדים משכבות מצוקה.
- ◀ שינוי בגישות חינוכיות, והתבססות הגישה כי לתינוקות ופעוטות יש צרכים חברתיים, אשר ניתן לספקם רק על ידי מסגרת חינוך קבוצתית כלשהי.

שינויים אלה גרמו לכך שהורים רבים ציפו למצוא במעונות היום מסגרת שתעניק לילדיהם חינוך הולם, והביאו לגידול במספר מעונות יום לגיל הרך שנפתחו על-ידי ארגוני הנשים (רוזנטל, 2001).

בשנת 1969 היו בארץ כ- 200 מעונות בהם כ- 10,000 ילדים. כ- 7000 מילדי המעונות היו ילדי אמהות עובדות, וכ- 3000 ילדים ממשפחות במצוקה.

בשנת 1973 הוקמה במשרד העבודה היחידה לקידום נשים, אשר השתלבה במגמה הקיימת, ועסקה בפיתוח מערכת מעונות היום על-ידי ארגוני הנשים⁶: מערכת מעונות היום לא הפכה לממלכתית, ולא נחקק עבודה חוק מיוחד (שפר, 1999). האגף לקידום נשים קבע קריטריונים לסבסוד שכר הלימוד במעונות, והחל לסייע לנשים עובדות לממן את הטיפול בילדיהן במעון. ארגוני הנשים המשיכו להפעיל מעונות, ולצידם - הוקמו והופעלו מעונות נוספים על-ידי רשויות מקומיות, מתנ"סים וארגונים וולונטריים נוספים.

לאחר בחירות 1977, אוחדו משרדי העבודה והרווחה למשרד אחד, שהיה אחראי הן לטיפול בילדי אמהות עובדות, באמצעות האגף לקידום נשים, והן בילדים ממשפחות מצוקה באמצעות המחלקה לילד ולנוער.

המשפחתונים הראשונים הוקמו בשנת 1977 על-ידי החברה למתנ"סים (בשכונת תלפיות מזרח בירושלים וביהוד), כניסיון לפתח מודל אלטרנטיבי לשירות המעונות, שיתאים יותר לצרכים ההתפתחותיים של תינוקות ופעוטות. יחידת משפחתונים היא מסגרת מאורגנת של מטפלות, המקבלות ילדים לטיפול בבתיהן. המטפלות במשפחתונים נתונות לפיקוח מקצועי ולהדרכה מסודרת, ובכך המשפחתונים נבדלים משירותי הטיפול הניתנים על-ידי מטפלת פרטית, המטפלת במספר ילדים בביתה. ההדרכה והפיקוח מתבצעים בדרך כלל על-ידי לשכות הרווחה העירוניות או על-ידי המתנ"סים המפעילים את המשפחתונים. הטיפול במשפחתונים מאופיין כטיפול מתמשך ויציב של מטפלת אחת קבועה, בסביבה ביתית אינטימית, שבה מספר הילדים לא עולה על 5 (רוזנטל, 2001).

הקמת המשפחתונים לוותה על-ידי ועדת היגוי שהשתתפו בה נציגים ממשרד העבודה והרווחה (נציגת האגף לקידום מעמד האישה ונציגת המחלקה לילד ולנוער), משרד החינוך ומשרד הבריאות. מחקר הערכה של המשפחתונים הצביע על הבדלים מובהקים בין משפחתונים לבין מעונות באיכות הטיפול שמקבלים הילדים. בין השאר, איכות טיפול גבוהה יחסית נמצאה במשפחתונים בהם ניתנה למטפלת הדרכה אישית שבועית על-ידי מדריכה מקצועית שהתמחתה בהתפתחות וחינוך בגיל הרך (נמסר בשיחה עם פרופ' מיקי רוזנטל).

שנות ה-80' עד היום - מערך המעונות והמשפחתונים המוכרים על-ידי משרד העבודה והרווחה הלך והתרחב במהלך השנים, במקביל לעליה בשיעור ההשתתפות של אמהות לילדים קטנים⁷: בשנת 1981 היו 750 מעונות בהם 43,000 ילדים; בשנת 1990 היו 1170 מעונות, במערך המשפחתונים טופלו למעלה מ- 2000 ילדים, וסה"כ טופלו במעונות ובמשפחתונים כ- 59,000 ילדים; בשנת 2003 היו 1650 מעונות וכ- 2300 משפחתונים שטופלו בהם 11,500 ילדים, וסה"כ טופלו במעונות ובמשפחתונים כ- 82,000 ילדים.

⁶ באותה תקופה התפרסם דוח מדאיג ראשון לגבי איכות מעונות היום בישראל, שהתבסס על מחקר שנערך על ידי המרכז לדמוגרפיה במשרד ראש הממשלה (לבנת, 1971). הדוח הצביע על כך שמרבית המטפלות במעונות היום חסרות הכשרה מתאימה לתפקיד, ואין להן כל ידע לגבי הפעלת תוכניות העשרה.

⁷ שיעור ההשתתפות של אמהות לילדים עד גיל 5 עלה מ- 41.4% בשנת 1980 ל- 58.5% בשנת 2003.

גם היום מרבית המעונות בארץ מופעלים על-ידי מלכ"רים: ארגוני נשים, רשויות מקומיות מתנ"סים ועמותות שונות, משמע ארגונים של המגזר השלישי.

משנת 2002 פועל האגף לקידום נשים במשרד התעשייה, מסחר ותעסוקה (התמ"ת), ומכונה האגף למעמד האישה מעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך⁸. הטיפול בילדים ממשפחות מצוקה המשולבים במעונות ובמשפחתונים מבוצע על ידי משרד הרווחה, המחלקה לילד ולנוער.

ההיבט החוקי

הפעילות הממשלתית בנושא הגיל הרך נסמכת על ההסדרים הבאים:

- **חוק הפיקוח על מעונות, התשכ"ה-1965** - התוקף החוקי לפעולת היחידה לקידום נשים בנושאי רישוי ופיקוח על מעונות נגזר מחוק הפיקוח על מעונות, אשר הינו חוק המסדיר את הפיקוח על מעונות במובן הרחב: מעון בחוק מוגדר כ"מקום המשמש... מקום מגורים או מקום שהיה לילדים, לזקנים, לבעלי מום גופני, או ללוקים בשכלם, והכל כשהם מחוץ למשפחתם...". החוק מצורף בנספח ב' במסגרת הצעת החוק להעברת סמכויות ממשרד העבודה והרווחה למשרד התמ"ת, ביקש המשרד שבחוק הפיקוח על מעונות יוגדר מעון יום לילדים באופן מפורש כדלקמן: "מעון המשמש לשהייה לילדים במשך שעות היום ושמתיקיים בו אחד מאלה: 1. הגיל המרבי של הילדים השוהים בו הוא גיל 3. 2. גיל הילדים השוהים בו עולה על גיל 3, לעניין פעילויות שאינן בפיקוח משרד החינוך, התרבות והספורט על פי הוראות כל דין. לעניין סעיף זה, מעון יום לילדים אינו כולל מעון המשמש מסגרת טיפולית לילדים בסיכון או ילדים עם מוגבלות". הצעת החוק הועברה לכנסת, ולשם אישורה היא צריכה לעבור שלוש קריאות, ככל חוק.
- **צו יציבות מחירים במצרכים ובשירותים (מחירים מרביים במעונות יום ומשפחתונים)** – הצו קובע את המחיר המרבי החודשי במעונות יום ובמשפחתונים, ומתעדכן מידי שנה. צו היציבות חל למעשה על כל המסגרות – הן על המסגרות בפיקוח והן על מסגרות פרטיות- אולם בפועל הוראות הצו אינן נאכפות על מסגרות פרטיות.
- **תקנון עבודה סוציאלית (תע"ס)** - בפרק 8 בתקנון – טיפול בילדים ובבני נוער, מוסדרים נושאים נוספים הקשורים במערך המעונות והמשפחתונים.

⁸ לאחר הבחירות בשנת 2002, הוחלט להעביר את נושאי התעסוקה והעבודה ממשרד העבודה והרווחה למשרד המסחר והתעשייה, ועם המיזוג הוקם משרד התעשייה, מסחר ותעסוקה.

הביקורת על מערכת המעונות הציבורית

המדיניות שהביאה לפתיחת מספר רב יותר של מעונות, כדי לתת מענה לצורכיהן של האמהות העובדות, לא לוותה במדיניות הכוללת מטרות התפתחותיות וחינוכיות למסגרות אלו (רוזנטל, 2001).

הביקורת על מערכת המעונות הציבורית מתמקדת בעיקר בשלושה תחומים מרכזיים: תקני המשרד לגודל הקבוצות במעונות, איכות הצוות ורמת ההכשרה שלו והפיקוח החינוכי.⁹

לטענת חוקרים בתחום הגיל הרך 8 תינוקות בקבוצה¹⁰ הוא המספר המרבי, שמאפשר למטפלות להעניק טיפול רגיש ואיכותי לילדים. מספר זה נמוך בהרבה מהתקן שנקבע על-ידי המשרד, שהוא 15 תינוקות בקבוצה, מה גם שבפועל במקרים רבים, הקבוצות במעונות גדולות מהתקן. במחקר שנערך באוניברסיטת חיפה¹¹ נמצא כי 65% מהתינוקות שהו בקבוצות של 16 עד 27 תינוקות, ורק ל-12% מהמטפלות הייתה השכלה על-תיכונית, ול-43% מהן לא הייתה כל הכשרה לטיפול בתינוקות (התקן של משרד התמי"ת קובע כי מטפלת במעון תהיה בעלת הכשרה של מטפלת סוג I, בהכשרה של האגף להכשרות מקצועיות במשרד התמי"ת). סקרים אחרים שנערכו במעונות בארץ מלמדים שלא כל המטפלות העובדות במעון היום עוברות הכשרה מקצועית. הביקורת מתייחסת גם להעדר דפוסי פיקוח חינוכי או קביעת תוכנית לימודים בדוקה או סטנדרטית במסגרות ההכשרה למטפלות שמספק המשרד. המטפלות במעון אינן עובדות לפי תוכנית לימודים או קווים מנחים אחידים לכל המעונות, אלא לפי תוכניות עבודה יומיות שהן שונות בין מסגרת אחת לאחרת. הדגש היחסי הוא על 'סדר יום', שמכתיבה אותו בעיקר פעילות טיפולית שגרתית ולא מטרות התפתחותיות-חינוכיות (רגשיות, חברתיות וקוגניטיביות). חלק מהארגונים המפעילים את המעונות משקיע מאמץ רב בהתמודדות עם האילוצים התקציביים שמכתיבים את גודל הקבוצות, על ידי חלוקת הקבוצות לתת קבוצות במהלך הפעילויות היומיות וחלוקת המרחב לפעילות בתת קבוצות, אולם חלוקה כזו מחייבת להגדיל את הצוות המטפל (מה שמחייב להגדיל את הקבוצות עוד יותר) (רוזנטל, 2001).

הביקורת על המשפחתונים מתמקדת בתדירות ההזרחה הניתנת למטפלות, אשר נגזרת מהמספר הרב של משפחתונים שמרכזת כל אחת מרכזות המשפחתונים, וכן בכישורים המקצועיים של רכזות המשפחתונים.

⁹ לאור הביקורת על מערכת המעונות הציבורית, מונתה וועדה מקצועית לקביעת הסטנדרטים הנדרשים במעון יום בראשותה של פרופ' מרים רוזנטל, אשר הגישה את המלצותיה בשנת 1987, אולם המלצותיה לא ייושמו עד היום.

¹⁰ לקבוצה של 8 תינוקות צריכות להיות שתי מטפלות, בעלות הכשרה מתאימה.

¹¹ Shedding Further Light on the Effects of Various Types and Quality of Early Child Care on Infant-Mother Attachment Relationship: The Haifa Study of Early Child Care, Abraham Sagi, Nina Koren-Karie, Motti Gini, Yair Ziv, and Tirtsa Joels, Child Development, July/August 2002, Volume 73, Number 4.

מחקר הערכה של המשפחתונים הצביע על מספר קריטריונים מובהקים התורמים לאיכות הטיפול¹², אולם השינויים שביצע משרד העבודה והרווחה באופן הפעלת המשפחתונים פגמו במתכונת הראשונית, והובילו בהדרגה להורדה משמעותית של איכות הטיפול במשפחתונים (נמסר בשיחה עם פרופ' מיקי רוזנטל): התקן למספר המשפחתונים שמרכזת רכזת משפחתונים במשרה מלאה עלה מ- 10 משפחתונים לרכזת ל- 28 משפחתונים לרכזת, ועל כן אין באפשרותה להעניק את ההדרכה הנדרשת למטפלות. בנוסף, חלק גדול מהרכזות אינן בעלות הכשרה בתחום הגיל הרך: הן עובדות סוציאליות בלשכת הרווחה המקומית, ואך בחלק משרה הן משמשות כרכזות משפחתונים. לעיתים עומס העבודה על העו"סיות בלשכת הרווחה כה רב, שהמשפחתונים נדחקים הצידה, ונותרים כמעט ללא ליווי והדרכה.

כלי סיוע ממשלתיים לטיפול בילדים בגיל הרך – מבט משווה

כלי סיוע ממשלתיים לטיפול בילדים בגיל הרך המקובלים בעולם כוללים:

1. תשלום להורים המטפלים בתינוקם עד גיל מאוחר יחסית (שנה וחצי עד שלוש).
2. מעונות יום ציבוריים לתינוקות.
3. הכרה בהוצאות הטיפול בילד כהוצאה מוכרת לצורכי מס או הקלות מס למעסיקים אשר מפעילים מעונות יום לילדי עובדים.

מדיניות לעידוד הארכה של חופשת הלידה עד גיל מאוחר יחסית מופעלת בשנים האחרונות כמעט בכל מדינות אירופה. בניגוד לחופשות לידה אשר בהן ההחזר הכספי הוא תלוי שכר (משמע, אחוז מההכנסה של האם לפני הלידה), בחופשה למטרות גידול התינוק בבית (childcare leave) התשלום הוא קצבה חודשית קבועה, אשר ברוב המקרים קטנה בהרבה מההחזר הכספי בזמן חופשת הלידה. בנוסף לקצבה החודשית, מוגנת המשרה של ההורה בתקופת חופשת הלידה (job protection) (מנדל, 2003).

היקף גדול יחסית של מעונות יום ציבוריים קיים במדינות סקנדינביה וכן בבלגיה ובצרפת. במרבית מדינות אירופה וכן במדינות צפון אמריקה ואוסטרליה שיעור הילדים המטופלים במעונות יום ציבוריים נמוך (מנדל, 2003).

מדיניות מיסוי המעודדת נשים להשתתף בשוק העבודה, מיושמת בארה"ב ובקנדה וכן בחלק ממדינות אירופה (מנדל, 2003). בישראל שבה ועולה ההצעה להכרה בהוצאות הטיפול בילדים כהוצאה מוכרת לצורכי מס¹³. ההצעה הועלתה שוב לאחרונה, אך לא התקבלה עד כה.

¹² דוח המחקר מצא כי קיימת השפעה מרכזית להדרכת המטפלת: נמצא כי יש להבטיח הדרכה אישית לכל מטפלת לפחות אחת לשבוע, והדרכה קבוצתית לפחות אחת לשבועיים, יש להבטיח שהרכזות מסוגלות לבצע הדרכה אישית וקבוצתית וביקורים כנדרש הן מבחינת כישוריהן המקצועיים והן מבחינת היקף המשרה שלהן, חשוב להקפיד שבמשפחתון לא יהיו יותר מ- 5 ילדים וכן שטווח הגילים בקבוצה לא יהיה קטן מ- 6 חודשים ולא יעלה על שנה וחצי, מקסימום שנתיים, בנוסף, יש לתת את הדעת לצרכים הייחודיים של האוכלוסייה המשתמשת במשפחתונים ולתכנן את דרך ההפעלה והעבודה בהתאם לצרכים אלה (מ. רוזנטל, ר. שמעוני, ז. סימון, מחקר המשפחתונים בישראל: מדיניות הפעלה והשלכותיה, מרץ 1986).

¹³ הצעה כזו לדוגמא היא תוכנית נעמת להשתתפות המדינה בהוצאות הטיפול בילדים במשפחות עובדות, המכון הישראלי למחקר כלכלי וחברתי, מרץ 1997.

מטרות הסקירה

הסקירה נועדה ליצור תשתית מידע לשם קביעת מדיניות בתחום הטיפול והחינוך בגיל הרך. לצורך כך בוצע:

- ◀ מיפוי השימוש בהסדרים שונים לטיפול בילדים בישראל.
- ◀ חושב אומדן של היקף הילדים הנמצאים במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד. היקף הילדים השווה למדינות מפותחות אחרות.
- ◀ נבחנה התפתחות מערכת המעונות והמשפחתונים בעשור האחרון.
- ◀ אופיין דיוקן האמהות המשתמשות בסוגי ההסדרים השונים.
- ◀ אופיינו מספר היבטים של המסגרות השונות כגון: גילאי הילדים והעלויות במסגרות השונות.

הדוח מתבסס על סקר מיוחד של הרשות לתכנון כח-אדם בנושא תעסוקת נשים ומסגרות לטיפול בילדים שנערך בשנת 2000, וכן על נתונים מנהליים של האגף למעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך במשרד התמי"ת ונתונים מסקרי כח-אדם של הלמ"ס. אמנם חלק מהנתונים עליהם מתבססת העבודה הינם משנת 2000, אולם הם רלוונטיים גם להיום, ואנו מניחים שהשינויים הדמוגרפיים והחברתיים המתרחשים, עדיין לא מורגשים בהעדפות מסגרות לילדים.

ברצוננו להדגיש כי דוח זה הינו סקירה תיאורית בלבד, ולא נערכו מבחני מובהקות סטטיסטיים לבחינת השערות. תיאור הנתונים נועד לסייע לגיבוש המדיניות בתחום הגיל הרך, ויוכל לסייע לבניית מודלים לצורך מחקר עתידי.

מיפוי ההסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך

עד אמצע המאה ה-20 היו המשפחה והקהילה הספקיות העיקריות של שירותי הרווחה בכלל ושל הסדרים לגידול ילדים בפרט. המודל השכיח היה של משפחה שכללה שני מבוגרים: גבר בתפקיד המפרנס, ואישה - עקרת בית, המספקת את שירותי הטיפול במשפחה. השינויים שעברו על החברה והמשפחה בחצי המאה האחרונה, והתפתחותה של מדינת הרווחה, צמצמו בהדרגה את תפקידיה המסורתיים של המשפחה באספקת הביטחון הכלכלי, ואת אחריותה הכמעט בלעדית לאספקת שירותים אישיים. החלוקה המסורתית של גבר עובד ומפרנס ואישה שהיא עקרת בית, החלה להיטשטש. בגלל הגידול בשיעורי השתתפות של נשים בשוק העבודה, החלו עקרות הבית לצמצם את הזמן שהקדישו לעבודות הבית. חלק מהשירותים שהן סיפקו לבני המשפחה בכלל, ולילדים בפרט, החל לעבור בהדרגה אל גורמים שמחוץ למשפחה.

עם הגידול בהשתתפות נשים בכח העבודה והעלייה בביקוש למסגרות טיפוליות - חינוכיות לילדים בגיל הרך, התפתחו הסדרים שונים לטיפול בילדים שאמהותיהן עובדות מחוץ לבית. בישראל התפתחו סוגי ההסדרים הבאים:

- ההסדר המסורתי, בו האם נשארת עם הילד בבית ואינה עובדת בעבודה בשכר. (למעשה גם האב יכול להישאר עם הילד בבית, אולם מכיוון שבמרבית המקרים מדובר באם, לשם הפשטות ייכתב להלן 'אם' בלבד, אך יש להתייחס לאפשרויות כאם/אב, משמע: הורה).
- אם המגדלת את הילד בבית בכוחות עצמה ובמקביל גם עובדת בעבודה בשכר בבית או מחוץ לו.
- בן משפחה או מכר המטפל בילד ללא תשלום בבית הילד או בביתו.
- מטפלת בתשלום - המטפלת מגיעה לבית הילד או מטפלת בילד בביתה.
- משפחתון - מטפלת המטפלת בקבוצה קטנה של ילדים בביתה.
- מעונות, גנים, גנונים, פעוטונים, בתי תינוקות בקיבוצים - הללו דומים במהותם: מדובר בטיפול בקבוצה של ילדים במקום שיועד במיוחד לטיפול בילדים, אך קיימים הבדלים ניכרים בשעות ההפעלה, גודל הקבוצה, איכות הצוות המטפל ועוד. להלן נכנה את קבוצת המסגרות הללו - 'מעונות'.

ניתן לסווג את ההסדרים לפי הגורם המטפל או לפי מקום הטיפול. פסיכולוגים העוסקים בתחום, מסווגים פעמים רבות את ההסדרים לפי מסגרות בהן הילד נמצא בטיפול פרטני לעומת מסגרות בהן הילד משולב בקבוצה. בספרות הכלכלית והסוציולוגית, העוסקות במסגרות טיפול בילדים, נהוג לסווג את ההסדרים לפי התמורה או התשלום הניתנים עבור הטיפול בילד - הסדרים שוקיים הם הסדרים הנקנים בתשלום, והסדרים שאינם שוקיים הם הסדרים המבוססים על טיפול בילד ללא תמורה כספית או תשלום. סווג זה מקובל על ידינו, שכן הוא תורם לבחינת היבטים כלכליים של ההסדרים השונים, וכן מכיוון שמחיר השירותים הטיפוליים נמצא כאחד מהגורמים העיקריים המשפיעים על בחירת סוג מסגרת הטיפול על-ידי משקי הבית (נדיב, 2002).

מיפוי ההסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך

להלן פרוט ההסדרים לפי הסיווגים השונים :

קבלת תשלום עבור הטיפול	טיפול פרטני/בקבוצה	סיווג לפי מקום הטיפול	סיווג לפי הגורם המטפל
הסדרים שוקיים :	פרטני :	בבית הילד :	אם :
<ul style="list-style-type: none"> • מטפלת • משפחתון • מעון 	<ul style="list-style-type: none"> • האם עם הילד בבית • האם מטפלת בילד בעצמה וגם עובדת בשכר • בן משפחה • בן משפחה מטפלת 	<ul style="list-style-type: none"> • האם עם הילד בבית • האם מטפלת בילד בעצמה וגם עובדת בשכר • בן משפחה מטפלת 	<ul style="list-style-type: none"> • האם עם הילד בבית • האם מטפלת בילד בעצמה וגם עובדת בשכר
			בן משפחה :
			<ul style="list-style-type: none"> • בבית הילד • בביתו הוא
הסדרים שאינם שוקיים :	קבוצתי :	מחוץ לבית :	מטפלת :
<ul style="list-style-type: none"> • האם עם הילד בבית • האם מטפלת בילד בעצמה וגם עובדת בשכר • בן משפחה 	<ul style="list-style-type: none"> • משפחתון • מעון 	<ul style="list-style-type: none"> • בן משפחה • מטפלת • משפחתון • מעון 	<ul style="list-style-type: none"> • בבית הילד • בביתה
			משפחתון
			מעון

מכיוון שהמודל המסורתי בו אם לילדים בגיל הרך נשארת בבית ומטפלת בילד בעצמה הינו עדיין מודל מרכזי ורווח בחברה הישראלית (ראה תרשים 1), נבחין בין שלושה דפוסים מרכזיים - מודל מסורתי, הסדרים שוקיים והסדרים שאינם שוקיים - כדלקמן :

◀ המודל המסורתי – אם לילדים בגיל הרך נשארת בבית ומטפלת בילד בעצמה.

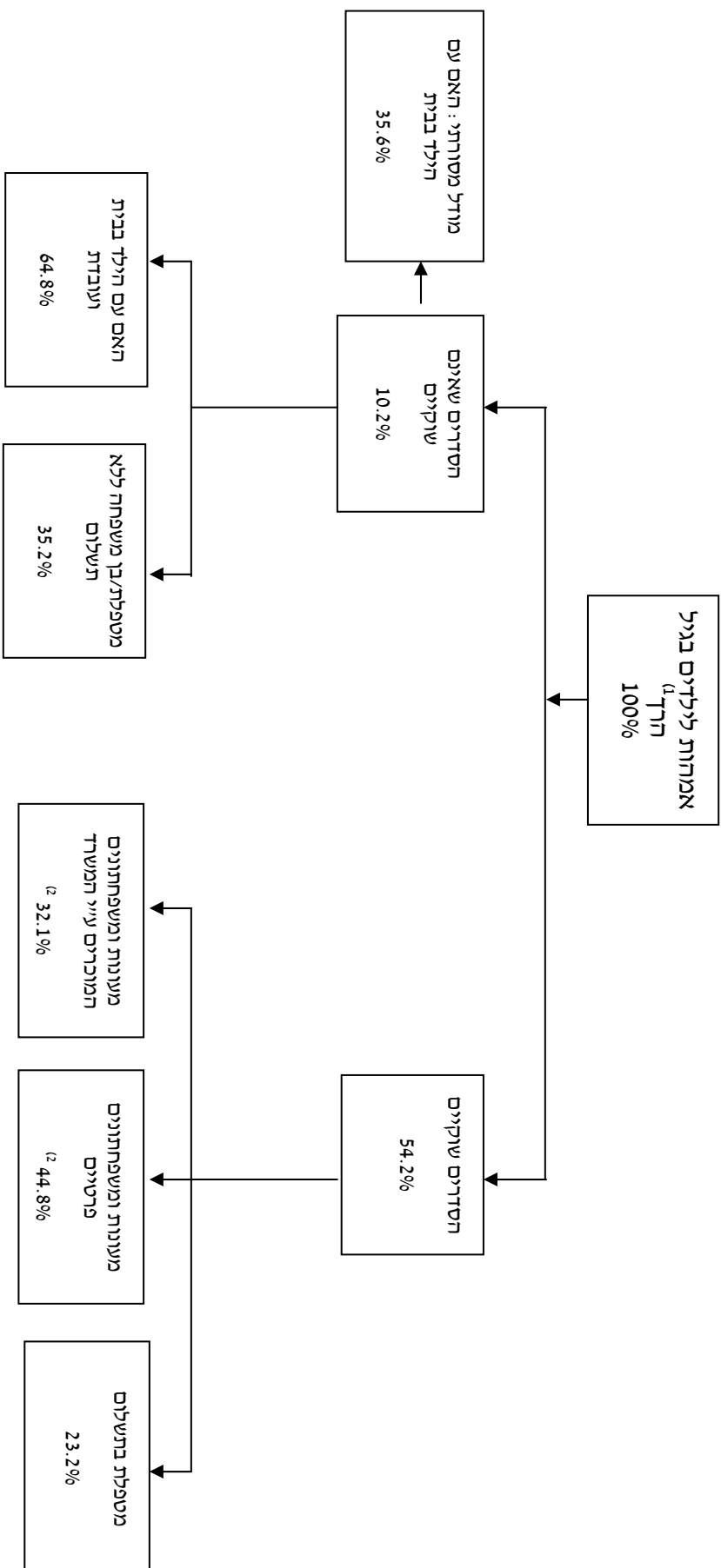
◀ הסדרים שוקיים – כאמור, אלה הם הסדרים הנקנים בתשלום וכוללים שירותי מטפלות בבית המטפלת או בבית הילד, מעונות יום, גנים, משפחתונים ומסגרות קבוצתיות אחרות. המסגרות הקבוצתיות לגיל הרך בישראל כוללות מעונות ומשפחתונים ציבוריים הפועלים תחת פיקוחו של המשרד¹⁴, ולצידם מעונות ומשפחתונים פרטיים.

◀ הסדרים שאינם שוקיים – הסדרים המבוססים על טיפול בילד ללא תמורה כספית או תשלום, וכוללים השגחה בידי האם, כאשר האם במקביל גם עובדת בעבודה בשכר (במקרים רבים נראה שמדובר בעבודה מהבית), או טיפול בידי בני משפחה אחרים או מכרים.

¹⁴ להלן, בכל מקום שיוזכר המשרד, הכוונה היא למשרד העבודה והרווחה או משרד התמי"ת, בהתאם לשנה בה מדובר. האגף למעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך עבר לאחר בחירות 2002 ממשרד העבודה והרווחה למשרד התמי"ת. ניתן לקרוא על המעברים של האגף בין משרדי הממשלה השונים בפרק המבוא, ברקע ההיסטורי.

בתרשים 1 מוצג מיפוי ההסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך.

תרשים 1: מיפוי ההסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך

(1) אמהות בגילאי 20-45 שהילד הצעיר שלהן בגיל 3 חודשים עד שלוש וחצי שנים

(2) החתפלות בין מעונות ומשפחות המוכרים על ידי המשרד לבין מעונות ומשפחות פרטיים תוקנה לאור שילוב נתוני

סקר תעסוקת נשים עם יתר מקורות הנתונים לדוח זה.

מקור: סקר תעסוקת נשים, רתכ"א 2000

מיפוי ההסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך

מיפוי ההסדרים לטיפול בגיל הרך מלמד כי :

א. 54.2% מהאמהות לילדים בגיל הרך נעזרות בהסדרים שוקיים כדי לטפל בילדים. 48.5% מביניהן משתמשות במעונות פרטיים, 23.2% נעזרות בשרותי מטפלות ו- 28.3% משתמשות במעונות המוכרים על ידי המשרד.

ב. 35.7% מהאמהות לילדים בגיל הרך נשארות עם הילד בבית ומטפלות בילד בעצמן, בהתאם למודל המשפחה המסורתית.

ג. 10.1% מהאמהות לילדים בגיל הרך נעזרות בהסדרים שאינם כרוכים בתשלום. 35.2% מביניהן נעזרות בשירותי בני משפחה או מכרים ו- 64.8% מביניהן מצליחות לשלב בין העבודה בשכר וההשגחה על הילד, ללא הסתייעות בשירותי טיפול.

מבחינת דפוסי השימוש בהסדרים לטיפול בילדים לפי לאום עולה כי התנהגות האוכלוסייה היהודית שונה לחלוטין מהתנהגות האוכלוסייה הערבית. כצפוי, בחברה הערבית שהינה חברה מסורתית, מודל המשפחה המסורתית שבה גבר מפרנס ואישה עקרת בית רווח יותר: בעוד שבמגזר היהודי למעלה מ- 70% מהאמהות משתמשות בהסדרים שוקיים או בהסדרים שאינם שוקיים, במגזר הערבי רק כ- 30% מהאמהות משתמשות בהסדרים כלשהם, ואילו כ- 70% מהאמהות נוהגות על-פי המודל המסורתי, ונשארות עם הילד בבית.

לוח 1: השימוש בהסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך לפי לאום

סה"כ	אמהות יהודיות	אמהות ערביות	
100%	100%	100%	סה"כ אמהות לילדים בגיל הרך ¹
35.6%	27.4%	70.4%	דפוס מסורתי
54.2%	63.2%	16.3%	הסדרים שוקיים
12.5%	15.2%	--	מטפלת בתשלום
26.3%	29.7%	11.7%	מעונות ומשפחתונים פרטיים ²
15.4%	18.3%	(3.3%)	מעונות ומשפחתונים המוכרים על ידי המשרד
10.2%	9.4%	13.3%	הסדרים שאינם שוקיים
6.6%	6.3%	(7.7%)	האם עם הילד בבית ועובדת
3.6%	3.1%	(5.6%)	מטפלת/בן משפחה ללא תשלום

(1) אמהות בגילאי 20-45 שהילד הצעיר שלהן בגיל 3 חודשים עד שלוש וחצי שנים
 (2) ראה הערה 2 בתרשים 1.
 מקור הנתונים: סקר תעסוקת נשים, רתכ"א, 2000.

מיפוי ההסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך

מיפוי ההסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך במגזר היהודי מלמד כי :

- א. 63.2% מהאמהות נעזרות בהסדרים שוקיים, 47% מביניהן משתמשות במעונות פרטיים, 29% במעונות המוכרים על ידי המשרד ו- 24% נעזרות בשירותי מטפלות.
18.2% מסה"כ הילדים במגזר היהודי מטופלים במעונות ובמשפחתונים בפיקוח.
ב. 9.4% מהאמהות לילדים בגיל הרך נעזרות בהסדרים שאינם כרוכים בתשלום. 32.8% מביניהן נעזרות בשירותי בני משפחה או מכרים ו- 67.2% מביניהן מצליחות לשלב בין העבודה בשכר וההשגחה על הילד, ללא הסתייעות בשירותי טיפול.
ג. 27.4% מהאמהות לילדים בגיל הרך נשארות עם הילד בבית ומטפלות בילד בעצמן, בהתאם למודל המשפחה המסורתית.

מיפוי ההסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך במגזר הערבי :

- א. כאמור, 70.4% מהאמהות לילדים בגיל הרך נשארות עם הילד בבית, ואינן עובדות בעבודה בשכר מחוץ לבית.
ב. רק 16.3% מהאמהות הערביות נעזרות בהסדרים שוקיים, ומרביתן (71%), נעזרות במעונות ובמשפחתונים פרטיים.
ק כ – 3-4% מסה"כ הילדים הערביים מטופלים במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד ומרביתם משולבים במשפחתונים. רק 20% מהילדים המשולבים בהסדרים שוקיים כלשהם מטופלים במעונות ובמשפחתונים בפיקוח. חלק ניכר מהילדים הערביים במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד הם ילדי רווחה.
ג. 13.3% מהאמהות הערביות לילדים בגיל הרך נעזרות בהסדרים שאינם כרוכים בתשלום. זהו שיעור גבוה מהשיעור שנמצא באוכלוסייה היהודית. יתכן שמבנה המשפחה המורחבת בקהילה הערבית מאפשר סיוע בטיפול בילדים במסגרת המשפחה.

טיפול בילדים בגיל הרך בישראל

כאמור, הסדרי הטיפול לילדים בגיל הרך כוללים טיפול הורי בבית, שהינו ההסדר המסורתי, הסדרי שאינם שוקיים והסדרי שוקיים. להלן נדון במגוון ההסדרים השוקיים הקיימים בישראל. שוק השירותים הטיפולי לגיל הרך בישראל כולל מעונות ומשפחתונים המוכרים על ידי המשרד, לצד שירותי מטפלות, מעונות ומשפחתונים פרטיים. הראשונים, מעצם הגדרתם נתונים לפיקוח והתערבות ממשלתיים. פיקוח זה משמש כלי בידי הממשלה וארגוני הנשים לקידום מטרותיהם החברתיות: הגדלת שיעור השתתפותן של נשים בשוק העבודה והעצמתן. המעונות הפרטיים ושירותי המטפלות, לעומת זאת, מתנהגים כמוצר תחרותי בשוק החופשי אשר מתאים עצמו לדרישות הלקוחות ולהיצע המתחרים.

מטפלות, מעונות ומשפחתונים פרטיים

שוק השירותים הפרטיים לטיפול בילדים כולל מסגרות פרטניות ומסגרות קבוצתיות.

מסגרות פרטניות כוללות טיפול על-ידי מטפלת בבית הילד או בבית המטפלת.

שוק המטפלות הוא שוק תחרותי, שבו נקבע המחיר על-ידי הביקוש וההיצע, ועל כן המחיר אינו אחיד בהכרח: משפחות עשויות לשלם מחיר גבוה יותר מהמקובל למטפלת, בגין טיפול איכותי יותר. המטפלת יכולה לטפל בילד בביתה או להגיע לביתו של הילד. לרוב היא משגיחה על ילד אחד בלבד. שעות הטיפול הן גמישות ונקבעות לפי הצרכים של האם, בהסכמת המטפלת. שתי בעיות עיקריות קשורות לשוק המטפלות: (1) עבור משפחות רבות שכרה של מטפלת פרטית גבוה מידי (2) היצע המטפלות הצטמצם במהלך השנים, וגרם לעליית מחירים רבה עוד יותר. למעשה, מצטמצם בעיקר ההיצע של מטפלות "טובות", משום שנשים בעלות השכלה וכישורי עבודה, מעדיפות היום לעבוד במשרות מעניינות ומכניסות יותר בשוק העבודה. גם הסבתות ובנות משפחה אחרות, שבעבר סייעו בטיפול בילד, הן כיום, במקרים רבים, עדיין נשים עובדות. התוצאה היא, שהיצע המטפלות הנוכחי קטן, ונעשה גם פחות מיומן ומשכיל, ואילו הביקוש לטיפול בילדים גדל עם העלייה בשיעור ההשתתפות של אמהות בכח העבודה (מלכה, 1990).

השכר החודשי של המטפלות נע בין 2,000 לכ- 4,000 ש"ח לחודש למשרה מלאה. עלות המטפלת משתנה לפי ישוב המגורים ושכונת המגורים: מטפלת בבאר שבע משתכרת 2000 ש"ח, בעוד שבשכונות יוקרה במרכז הארץ מגיעים לתשלום של 4,000 ש"ח ומעלה. במקרים רבים לשכר הבסיסי מתווספות הוצאות נלוות כמו דמי נסיעה, תשלום לביטוח הלאומי ותשלום תנאים סוציאליים (שושנה חן, מישהו מטפל בך, ידיעות אחרונות, 11.3.2004).

המחסור במטפלות והתשלום הגבוה שהן דורשות, בצד שינוי בגישות חינוכיות והתבססות הגישה כי לתינוקות ולפעוטות יש צרכים חברתיים, תרמו להתפתחות מסגרות קבוצתיות הכוללות משפחתונים, פעוטונים, גנונים וגנים לגילאים הצעירים יותר (מסגרות קבוצתיות אלה מכונות לעיתים בשמות שונים, אולם מדובר במסגרות דומות במהותן).

המסגרות הקבוצתיות הפרטיות צברו תאוצה עצומה בעשור האחרון. בשנים האחרונות צצים ברחבי הארץ גנים ומשפחתונים פרטיים רבים לגיל הרך, שגובים כסף רב ומציעים בתמורה מגוון רחב של פעילויות, שיטות חינוך מיוחדות, אנשי צוות מקצועיים ועוד. לא מדובר רק בגנים ביישובי יוקרה, אלא גם במקומות המתאפיינים באוכלוסייה מהשכבה הבינונית. גנים פרטיים יוקרתיים רבים נמצאים במבנה של בית פרטי עם חצר, המשמש אך ורק לצורכי הגן. לעתים, בשל עודף הביקוש לגנים אלו, נאלצים ההורים לעבור 'תחקיר', כדי לוודא שהם מתאימים. עד לפני מספר שנים פעלו גנים פרטיים רבים עד שעות הצהריים בלבד. כיום, גנים פרטיים רבים מציעים יום לימודים עד השעה ארבע, ולעיתים עד חמש אחה"צ. התשלום לגנים הפרטיים משתנה לפי ההיצע, המיקום והתכנים המיוחדים שהם מציעים. התשלום נע לרוב בין 1450 ש"ח לבין 3300 ש"ח. באתר האינטרנט של דפי זהב רשומים יותר מ- 2700 גנים פרטיים. בפועל יש עוד אלפים הפועלים בדירות פרטיות.

בנוסף למסגרות הפרטיות ולמסגרות הציבוריות קיימים המעונות שמפעילה רשת ש"ס (חלקם מוכרים על ידי המשדד), וקיימת רשת מעונות וגני ילדים שמפעילה עמותת ח"י¹⁵, חינוך ישראלי, של תנועת דור שלום באזורי מצוקה ובעיירות פיתוח. בש"ס מחנכים על ברכי התורה, בח"י מחנכים על עקרונות הדמוקרטיה והפלורליזם. בשתי רשתות אלה גובים מחירים סמליים בלבד, בחלק מאזורי המצוקה התשלום הוא 50 ש"ח לחודש בלבד, ובאזור המרכז – 550 ש"ח לחודש. (עופר פטרסבורג, כלכלת גן, ידיעות אחרונות, 8.8.2003).

אפשרות נוספת העומדת כיום בפני ההורים, היא לשלוח את ילדם לבית ילדים בקיבוץ. בתי התינוקות ובתי הילדים בקיבוצים רבים פתחו את שעריהם לילדים עירוניים. בתי הילדים בקיבוצים נחשבים כאיכותיים, ושעות ההפעלה שלהם ארוכות יותר. שכר הלימוד בבתי הילדים בקיבוצים גבוה יחסית בהשוואה לשכר הלימוד במעונות וגנים אחרים.

במגזר הערבי קיימים מעונות של תנועת הנשים של המפלגה הקומוניסטית בגלגוליה השונים ושל ארגונים לקידום נשים. כמו כן, יש מעונות ליד כנסיות ומנזרים, כחלק ממערכת החינוך שמוסדות אלה מציעים לאוכלוסיית מאמיניהם. בעשור האחרון החלה התנועה האיסלמית להפעיל מעונות ילדים וגני ילדים לפי ערכיה. שכר הלימוד במעונות וגנים אלה נמוך בהשוואה למעונות ולגנים האחרים במגזר הערבי (שפר, 1999).

בעיה מרכזית של המסגרות הפרטיות, אשר זכתה לתהודה ציבורית לאחרונה, היא העובדה שאין פיקוח ציבורי על המסגרות הפרטיות שבהן שוהים ילדים עד גיל 3.

¹⁵ עמותת זו מגדירה את פעילותה כדלהלן: חינוך ישראלי (ע"ר) מפעילה רשת גני ילדים ומעונות בשכונות ומטפחת תרבות יהודית הומניסטית, ציונות ודמוקרטיה. הרשת מקדמת שיוויון הזדמנויות ופועלת לבלית תהליך מעבר ילדים מהחינוך הממלכתי אל הזרמים החרדיים.

המטפלות במסגרות הפרטיות הן במקרים רבים חסרות הכשרה מקצועית, ואף אחד אינו מקפיד על גודל קבוצות הילדים ביחס למספר המטפלות. בחלק מהמסגרות האלה המבנה אינו בטיחותי, אין פיקוח על בטיחות הציוד והצעצועים, על התזונה, על ההיגיינה ועוד. במשפחתונים אין אף אחד המבקר את הסביבה האנושית של המשפחתון: את איכות המשפחה בה שוהים הילדים ואת בריאותם של בני המשפחה (אסתי אהרונוביץ, 'עשר בבוקר. אתם בטוחים שהילד שלכם בידיים טובות?', מוסף הארץ, 15.9.04).

בהתאם לחוק הפיקוח על מעונות מחויב המשרד לפקח על כל מסגרות הטיפול והחינוך לילדים בגילאי 3 חודשים עד 3 שנים. מגבלות כח אדם ותקציב הביאו לכך שהפיקוח שבוצע בשנים האחרונות היה מצומצם ביותר, ובפועל, מסגרות פרטיות רבות פועלות כיום ללא פיקוח ממשלתי. משרד התמי"ת פועל לשינוי בתחום זה: המשרד נערך ליישום חוק הפיקוח על מעונות ולפיתוח מנגנון רישוי ואכיפה על כלל המסגרות לגיל הרך. לצורך כך הוקמה וועדה מייעצת אשר תפקידה להגדיר סטנדרטים לניהול מעון. הוועדה המייעצת כוללת נציגים מטעם משרד התמי"ת, משרדי ממשלה אחרים הרלוונטים לנושא, רשויות הבטיחות, נציג מרכז השלטון המקומי, האקדמיה ונציגי ארגונים המפעילים את מעונות היום המוכרים על ידי המשרד.

על-פי חוק, גנים פרטיים שבהם לומדים ילדים מגיל 3 ומעלה חייבים בפיקוח של משרד החינוך. הפיקוח כולל גם פיקוח על תעריפי שכר הלימוד. הפיקוח הוא רק על שעות הפעילות בבקר. הפעילות משעות הצהריים ואילך איננה בפיקוח ממשלתי כלשהו (מלכה, 1990).

מעונות ומשפחתונים המוכרים על ידי המשרד

כללי

ההחלטה אם להצטרף לסקטור המוכר והמפוקח תלויה בהנהלת מעון היום בלבד, והאפשרות להצטרף קיימת הן עבור מעונות פרטיים והן עבור מלכ"רים וגופים ציבוריים. בפועל מרבית המעונות והמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד מופעלים על-ידי ארגונים שלא למטרות רווח, בעיקר ארגוני נשים וולונטריים, מתנ"סים או רשויות מקומיות.

כאמור, במעונות ובמשפחתונים משולבים הן ילדי אמהות עובדות והן ילדי רווחה (על-פי המונחים השגורים בעבודת המשרדים השונים). האמהות ה"עובדות" הינן אמהות הפונות לרשום את ילדיהן למעון או למשפחתון המוכרים ע"י המשרד בהליך הרישום הרגיל, ומרביתן מועסקות בשכר. ילדי הרווחה הינם ילדים בסיכון המופנים על-ידי מחלקות הרווחה ברשויות המקומיות לטיפול במעונות היום ובמשפחתונים. הפניית הילדים מתבצעת בשל 3 סיבות: אי תפקוד הורים במצבים כגון מחלת נפש, אלכוהוליזם, סמים פיגור זנות ועוד; ילדים מוכים; ומניעת הוצאת הילדים לחלוטין מהבית.

מעונות היום המוכרים מופעלים במבנים ייעודיים. בכל מעון מטופלים כמה עשרות ילדים בגילאי 6 חודשים (עם אישור רפואי מתקבלים גם ילדים מגיל 3 חודשים) עד 4 שנים. הילדים מחולקים במעונות לכיתות לפי קבוצות גיל. לפי התקן של המשרד, מעון כולל 4 כיתות ו- 99 ילדים בהרכב הבא¹⁶:

¹⁶ תקן זה נקבע בהמלצות ועדת שיטתית שהגישה את המלצותיה בשנת 1985. קודם לכן תקן מעון כלל 94 ילדים בהרכב הבא: 14 ילדים בכיתת תינוקות, 20 ילדים בכיתת פעוטות, 25 ילדים בכיתת ילדים ו- 35 ילדים בכיתת הגן.

- 15 תינוקות בני 6-15 חודשים. <
- 22 פעוטות בני 15-24 חודשים. <
- 27 ילדים בני 24-36 חודשים. <
- 35 ילדי גן בני 36-48 חודשים. (רק בכשמינית מהמעונות קיימת כיתה גן¹⁷). <

לכל כיתה מטפלת מוסמכת ומטפלת נוספת. הצוות במעון כולל גם מנהלת ולעיתים גם מבשלת.

בפועל, בחלק מהמעונות מספר הילדים בכיתה עולה על התקן שנקבע. לעיתים ישנו מספר גדול יותר של מטפלות בכיתה.

הפעילות במעונות נמשכת בדרך כלל בין השעות 7:00 – 16:00.

החל משנת 1995 קבעה ועדת ברודט כי תקן מוסדות ציבורי יכלול גם בנייה של מעון יום בכל שכונה חדשה בה מוקמות 1600 יחידות דיור (במגזר החרדי 1200 יחידות דיור) במימון ממשלתי מלא של משרד השיכון. מעונות אחרים מוקמים ביוזמת הארגונים המפעילים או רשויות מקומיות. החל משנת 2004, מעונות על פי ועדת ברודט נמסרים להפעלה לארגון הזוכה במכרז, אשר מפורסם על-ידי הרשות המקומית. המטרה היא ליצור תחרות בין הארגונים המפעילים ולהביא לשיפור רמת השירות. חוזה השימוש במבנה נחתם למשך שלוש שנים, והמשך השימוש במבנה מותנה ברמת שביעות הרצון מהמפעיל.

המשפחתונים המוכרים על ידי המשרד מופעלים בביתם של מטפלת מוסמכת, עבור קבוצה של 5 ילדים בגילאים 6 חודשים עד 3 שנים. שעות הפעילות במשפחתונים זהות לשעות הפעילות במעונות. רשימה של תקנים ספציפיים מחייבת כל משפחתון. תקנים אלה נוגעים לטיפול הפיזי, לבריאות ובטיחות, לריהוט, למרחב בתוך הבית, למרחב בחצר (אם קיימת), למשחקים ולציוד. לפי תקן המשרד, על כל 28 משפחתונים אחראית רכזת במשרה מלאה, בעלת השכלה אקדמית בגיל הרך ובעלת מיומנויות הדרכה, המופעלת על-ידי הרשות המקומית או חברת המתנ"סים. הרכזת אחראית על הדרכה שוטפת של המטפלות במהלך העבודה היומיומית, וכן על הקשר והתאום עם המשפחות ועם גורמי בריאות, רווחה חברה וקהילה.¹⁸ בפועל, כפי שהוזכר קודם לכן, רבות מהרכזות הן עובדות סוציאליות ללא התמחות בגיל הרך, ופעמים רבות הן מועסקות רק בחלק ממשרתן כרכזות משפחתונים. ישנם מקרים שרכזת בחצי משרה מרכזת 15 ואפילו 16 משפחתונים. יש לזכור שהתנאים בשטח מכתביבים לעיתים את היקף המשרה: בחלק מהרשויות המקומיות אין די משפחתונים להיקף משרה מלא.

¹⁷ בעבר חוק חינוך חובה הוחל על ילדים מגיל 4, והמשרד סבסד ילדים עד גיל 4, שזוהי כיתה הגן. באמצע שנות ה-90 חוק חינוך חובה הוקדם לגיל 3, ולפיכך המשרד הפחית את גיל הסבסוד עד לגיל שלוש וחצי, וחלק מהמעונות החליטו לבטל את כיתה הגן. ההחלטה אם לקיים כיתה גן היא החלטה של מפעיל המעון.

¹⁸ יש לציין שבתחילה ניתנה עזרה כספית למטפלות שפתחו משפחתונים, על מנת לסייע להן לרכוש את הציוד הנדרש על-פי התקנים. בנוסף לכך, רכזת במשרה מלאה הייתה אחראית על 10 משפחתונים בלבד, כך שההדרכה והליווי של המטפלות היו אינטנסיביים יותר.

פעילות המשרד בהפעלת המעונות והמשפחתונים כוללת את התחומים הבאים:

1. קביעת המדיניות בתחום טיפול בילדים בגיל הרך.
2. הכרה במעון בו ההורים זכאים לקבל סבסוד ממשלתי.
3. קביעת סדרי עדיפות בקבלת הילדים למעון.
4. קביעת גובה שכר הלימוד והשתתפות המשרד בשכר הלימוד.
5. פיקוח וביקורת שוטפת על פעילות המעונות והמשפחתונים שקבלו סמל.
6. הכשרה מקצועית של מטפלות ומנהלות מעונות.

מדיניות המשרד – המשרד פועל לקידום תעסוקת נשים ומפתח כלים לצורך הסרת חסמים המעכבים את השתלבותן של נשים בשוק העבודה בכלל, והשתלבות נשים במקצועות יוקרתיים שהתגמול עבורם גבוה יחסית בפרט. מטרת המשרד כוללת עידוד יציאת נשים לעבודה, פיקוח על מסגרות הטיפול בילדים בגיל הרך (יישום חוק הפיקוח ואכיפתו), פיתוח מגוון פתרונות לטיפול בילדים מגיל לידה עד 3 שנים – התאמת השירותים לצורכי האמהות העובדות ופיתוח שירותים משלימים לטיפול בילדים מגיל 3 עד 10 שנים.

הכרה במעון בו ההורים זכאים לקבל סבסוד ממשלתי - ארגון המעוניין להפעיל מעון במסגרת ההסדר של המשרד, פונה לאגף למעמד האישה מעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך. המעון נבדק לפי רשימת הקריטריונים והתקנים של האגף, ואם הוא נמצא מתאים הוא מקבל "סמל". רשימת הקריטריונים והתקנים מצורפת בנספח ג'. כפי שצוין לעיל, ההחלטה אם להצטרף למעונות המוכרים על ידי המשרד תלויה בהנהלת מעון היום בלבד, והאפשרות קיימת הן עבור מעונות פרטיים והן עבור מלכ"רים. מעון עם "סמל" כפוף לכל התקנים והסטנדרטים של המשרד (תנאי בטיחות והיגיינה, גודל הקבוצות, מספר אנשי צוות, הכישרים הנדרשים מאנשי הצוות, לוח חופשות, דרישות בנושאי תזונה ועוד) לרבות התעריף של המשרד כפי שיפורט להלן. מעונות מעוניינים לקבל סמל, מכיוון שכך הם לרוב מבטיחים לעצמם קהל לקוחות: עלות הטיפול בילד להורים הינה במקרים רבים נמוכה יותר במעונות המוכרים. בנוסף לכך, המעון מקבל מהמשרד בתחילת כל חודש את השתתפות המשרד בשכר הלימוד, לעומת תשלומי הורים, שלעיתים המעון מתקשה לגבותם.

קביעת סדרי עדיפות בקבלת מקום במעון – ההרשמה למעונות מתקיימת לאחר חופשת הפסח. במעונות בהם מספר הילדים הנרשמים גדול ממספר המקומות במעון, מתכנסת ועדת קבלה הכוללת נציגים של האגף, נציגים של הארגון המפעיל, נציגי המחלקה לשירותים חברתיים ביישוב ומנהל/ת המעון. ועדת הקבלה מונחית על-פי סדר הקדימויות לקבלת הילדים למעון כפי שנקבע על-ידי חקיקה ומדיניות המשרד, כדלקמן:

¹⁹ עיין בהערה 14 לעיל.

1. ילדים בסיכון וילדי רווחה.
 2. ילדי משפחות חד הוריות להורים עובדים או לומדים.
 3. ילדי עולים חדשים להורים עובדים או לומדים.
 4. ילדי אמהות העובדות במשרה מלאה (40 שעות שבועיות).
 5. ילדים למשפחות מרובות ילדים – 5 ילדים ומעלה מתחת לגיל 18 שנים – של הורים עובדים.
 6. ילדים לאמהות שעובדות במשרה חלקית שאינה פחותה מ- 24 שעות שבועיות לפחות.
 7. ילדים להורים שנמצאים בשיקום תעסוקתי מטעם שרות התעסוקה, בטוח לאומי או הכשרה מקצועית.
 8. ילדים למשפחות אחרות, אשר אינם עומדים בקריטריונים שלעיל – קדימותם תבחן על בסיס הכנסה כללית לנפש במשפחה ותינתן עדיפות לבעלי ההכנסה הנמוכה ביותר. (מתוך חוברת הנחיות להרשמה למעונות יום ולמשפחתונים, האגף למעמד האישה מעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך, משרד התמ"ת, תשס"ה).
- כאמור, אוכלוסיות מיוחדות - כגון הורים יחידים, תושבי קו עימות, עולים ועוד - נהנות מזכות קדימה בקבלת מקום במעון, ובנוסף- הם נהנים גם מהנחות בשכר הלימוד. סדרי העדיפות משתנים מעת לעת לפי דגשים עליהם מחליט האגף.
- קביעת גובה שכר הלימוד והשתתפות המשרד בשכר הלימוד** – הממשלה מתערבת בשוק מעונות היום בתחומים הללו באמצעות שני כלים: קביעת מחיר מרבי ומתן סובסידיה.
- מחיר מרבי** - מידי שנה בספטמבר מתפרסם צו יציבות מחירים במצרכים ובשירותים (מחירים מרביים במעונות יום ומשפחתונים), הקובע את שכר הלימוד המרבי החודשי בכל סוגי מעונות היום והמשפחתונים. שכר הלימוד נקבע על-ידי וועדה מיוחדת אשר חברים בה נציגי הממשלה מצד אחד, ונציגי ארגונים המפעילים מעונות יום מצד שני, בכפוף לאישור של ועדת המחירים של משרד האוצר.
- הסובסידיה** - כיום קיימות 12 דרגות של רמות הכנסה לנפש, לפיהן נקבע שיעור השתתפות של ההורים בשכר הלימוד. הורים השייכים לשתי הדרגות העליונות (11-12) אינם זכאים לסבסוד ומשלמים את המחיר המרבי. הורים השייכים לדרגות 1-10 זכאים לסבסוד. מירב הסבסוד ממומן על-ידי הממשלה ומקצתו על-ידי הארגונים המפעילים²⁰. יש לציין ששתי הדרגות התחתונות (1-2) מיועדות לאוכלוסיית הרווחה בלבד, ודרגות 3-10 מיועדות לאמהות עובדות. בנספח ד' מתואר אופן חישוב הסובסידיה.
- השתתפות המשרד בשכר הלימוד (הסובסידיה) ניתנת להורים עובדים או מובטלים ולהורים לומדים, מתוך מגמה לעודד נשים לצאת לעבודה, גם כאשר עליהן לטפל בילדים קטנים, ולתרום כך לכלכלת משפחתן.

²⁰ במהלך השנים חלקם של הארגונים בסבסוד הלך והצטמצם, והחל משנת 1995 הועמד סבסוד הארגונים על 5% משכר הלימוד בדרגות המסובסדות בלבד.

הקריטריונים לזכאות להשתתפות ממשלתית בדמי ההחזקה של הילד במעון או במשפחתון מתחשבים במספר גורמים, שהמרכזיים שבהם הם ההכנסה לנפש של משק הבית²¹ ומספר השעות בשבוע שעובדת האם. בנוסף מתחשבים הקריטריונים בהרכב המשפחה ובמצבים סוציאליים מיוחדים כגון עולים חדשים או הורים יחידים.

ההכנסה לנפש של משק הבית, מחושבת לפי שכרם המלא ברוטו של האב ושל האם, כאשר ההכנסה הכוללת מחולקת למספר הנפשות במשפחה. השתתפות המשרד נעה בין 72% מהתשלום המועבר לארגונים בדרגה 3 לבין 2% מהתשלום המועבר לארגונים בדרגה 10.

בשנת 2004, התשלום המרבי לילדים ולפעוטות במעונות היה 1187 ש"ח ולתינוקות 1559 ש"ח. טווח המחירים להורים המדורגים ב-10 הדרגות הראשונות נע בין 415 ש"ח בדרגה 1 לבין 1451 ש"ח בדרגה 10 עבור תינוקות. עבור ילדים ופעוטות, טווח המחירים להורים נע בין 316 ש"ח בדרגה 1 לבין 1105 ש"ח בדרגה 10.

בנספח ה' מוצגים הקריטריונים להשתתפות ממשלתית בשכר הלימוד של הילד ומוצגות טבלאות שכר לימוד לשנה"ל תשס"ה, 2004 - 2005.

פיקוח וביקורת שוטפת על פעילות המעונות והמשפחתונים - האגף למעמד האישה ולמעונות יום ומשפחתונים מפקח על כל המעונות שקבלו סמל. מפקחות האגף מבקרות במעונות ובודקות את הדברים הבאים:

1. טיב העבודה החינוכית הנעשית בהם, ארגון הסביבה החינוכית, הריהוט, הציוד ועזרי הפעילות.
2. מצב התקנים במעון: מספר ילדים ביחס לשטח כל כיתה, מספר אנשי הצוות ביחס למספר הילדים.
3. מצב הבטיחות במעון (חדרים, מטבח, מקלט וחרצ) כולל הערכות לכיבוי אש ולשעת חירום.
4. רמת ההיגיינה וטיב המזון והתפריט – על פי דרישות משרד הבריאות (למשל קיום דגימות מזון, בדיקת תנאי החתלה וכו').

המפקחות מתעדות את ממצאי הביקור בדוח סיכום הביקור, בו גם נרשמות דרישות לשיפור ולתיקון ליקויים. במקרים בהם נתקלות המפקחות בבעיות מיוחדות, הן מבצעות ביקור חוזר לבדיקת יישום התיקונים הנדרשים. לגבי מעון שאינו עובר את סף הדרישות של המשרד, האגף ממליץ על סגירתו, אולם הוא מתקשה לאכוף את ההמלצה, בשל העדר מנגנון רישוי ואכיפה ישים. יש לציין, שמעונות רבים אינם עומדים בסף דרישות המשרד בנושא תקן כ"א, מספר ילדים, תזונה ובטיחות. האגף פועל בעזרת 8 מפקחות בלבד. הפיקוח על המשפחתונים מתבצע בחלקו על-ידי רכזות המשפחתונים ברשויות המקומיות, ובחלקו על ידי המפקחות. המפקחות לא עברו הכשרה ייעודית לנושא הפיקוח. בשל מחסור במפקחות ובתקציב לצורך הפיקוח, הביקורות במעון נערכות פעם בשנה או בשנה וחצי.

²¹ קריטריון זה נקבע בוועדה ברשות חה"כ דאז מאיר שטרית, שהגישה את המלצותיה בשנת 1985. קודם לכן דרגת הזכאות נקבעה על-פי הכנסת האם בלבד. ועדת שטרית עדכנה גם את שיטת חישוב עלות ההפעלה של מעון יום. בשנת 1995, התכנסה שוב ועדה מיוחדת לפתיחת 'סל התשומות', משמע, לחישוב מעודכן של עלות ההפעלה של מעון יום.

הכשרה מקצועית של המטפלות ומנהלות המעונות - האגף להכשרות מקצועיות שבמשרד מקיים קורסים להכשרה מקצועית של מטפלות ומנהלות מעון, כדי להעמיד לרשות המעונות כח-אדם מקצועי. בנוסף לכך מתקיימות השתלמויות והדרכות במהלך תקופת העבודה במימון המשרד. הכשרת המטפלות נמצאת בימים אלה בבחינה מחודשת על-ידי האגף למעמד האישה מעונות יום ומשפחתונים, ונערך פרויקט משותף עם הארגונים המפעילים לשם השלמת השכלתן של המטפלות²². נושא זה הינו בעל חשיבות מיוחדת, לאור דווחי התקשורת על ליקויים בטיפול בילדים, שאמנם נגעו רק לבודדים ממכלול המעונות המוכרים, אך הוא ראוי לבדיקה מקיפה בעתיד.

מספר המעונות והמשפחתונים המוכרים

מערכת המעונות והמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד מנתה בשנת 2003 כ- 1650 מעונות וכ- 2300 משפחתונים, וטופלו בה 82,000 ילדים מהם 11,500 ילדים במשפחתונים. 68,000 מהילדים היו ילדי אמהות עובדות, וכ- 14,000 מהילדים ילדי רווחה. אחוז ילדי הרווחה במשפחתונים הינו כ- 30%, בהשוואה למעונות שבהם מגיע אחוז ילדי הרווחה לכ- 15% בלבד.

בשנת 2003, כ- 6000 ילדים ערבים טופלו במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד, כמחציתם ילדי רווחה. אחוז הילדים הערבים במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד עמד על כ- 7.3%, בעוד שחלקם באוכלוסיית הילדים בגילאי 0-5 עמד על 22%. המערכת הציבורית במגזר הערבי, מורכבת בעיקרה ממשפחתונים (במגזר הערבי כ- 900 משפחתונים), וכן ממעט מעונות יום, רובם בערים מעורבות כמו חיפה, עכו ויפו. יש לציין, שכיום נמצאים בשלבי הקמה עוד 15 מעונות במגזר הערבי.

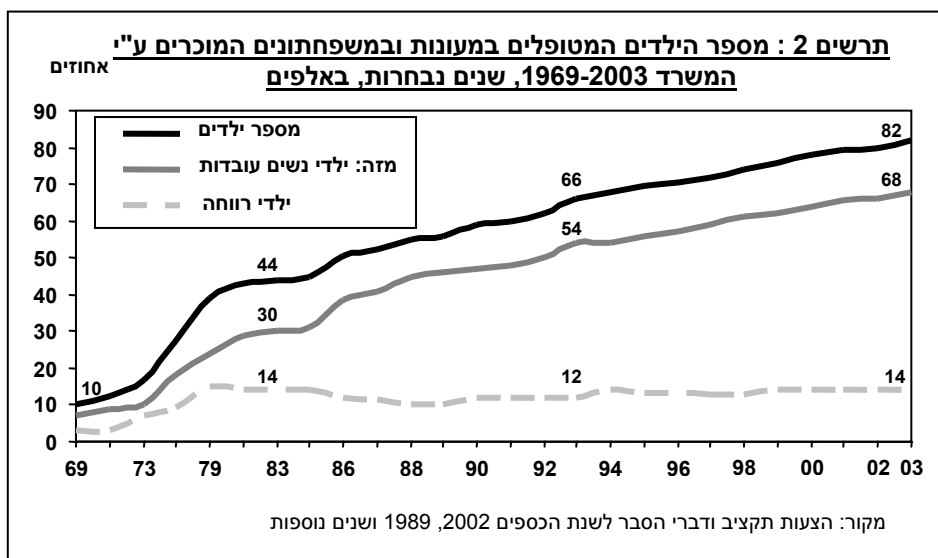
מיעוט המעונות והמשפחתונים במגזר הערבי נעוץ, בין השאר, בביקוש הנמוך למעונות בשל השיעור הקטן יחסית של הנשים הנזקקות להסדרים שוקיים, שמקורו בשיעור ההשתתפות הנמוך של אוכלוסיית נשים זו בכח העבודה. בנוסף, התשלום למעון לרוב יקר מדי עבור האם הערבייה, ופתרונות משפחתיים, ללא תמורה כספית, זמינים יותר עבורה. בנוסף לכך, היוזמה להקמת מעון היא יוזמה של הרשויות המקומיות, וכיום, בשל אילוצים שונים, רק רשויות מקומיות ערביות מעטות יוזמות הקמת מעונות. במקרים רבים, במגזר הערבי מדובר בישוים קטנים ובמספר מצומצם של אמהות עובדות, ולכן הוקמו בהם משפחתונים. יש לציין, שהמידע שניתן להפיק ממקורות הנתונים, המשמשים דוח זה, לגבי המגזר הערבי הינו מוגבל ביותר, ויש לנהוג בזהירות בנתונים לגבי מגזר זה²³.

²² במיפוי שנערך על ידי האגף נמצא כי כ- 10-15% מהמטפלות חסרות סוג I, וכי כ- 60% מהמטפלות במגזר החרדי חסרות הכשרה. נערך כיום פרויקט הכנה למבחני סוג I. המטפלות תגשנה לבחינת הסיווג, כאשר הנכשלות מביניהן ישולבו בקורס הכשרה בסיסי. הפרוייקט מבוצע בשיתוף האגף להכשרות מקצועיות במשרד התמי"ת.

²³ במקורות המידע המנהליים לא מצוין בחלק מהמקרים האם מדובר במגזר הערבי, ועל כן נערכו החישובים על בסיס הערכות ואומדנים - אופן החישוב מפורט בנספח ח'. בסקר רתכ"א, בשל גודל המדגם, והשיעורים הנמוכים של אמהות ערביות המשתמשות בהסדרים שוקיים, מספר המקרים היה קטן.

**התפתחות המעונות
והמשפחתונים המוכרים**

1. התפתחות מספר המעונות ומספר הילדים המטופלים²⁴

מספר המעונות גדל בשנות השבעים בלמעלה מפי שלושה – בשנת 1969 היו 200 מעונות בלבד, ובשנת 1979 כבר היו 650 מעונות. מספר הילדים במעונות גדל כמעט פי ארבעה – מ- 10,000 ילדים בשנת 1969 ל- 39,000 ילדים בשנת 1979.

בשנות השמונים הקצב הואט: מספר המעונות גדל ב- 56% והגיע ב- 1989 ל- 1,050 מעונות, ומספר הילדים גדל ב- 37% והגיע ב- 1989 ל- 56,000 ילדים.

ההאטה בקצב הגידול המשיכה בשנות התשעים: מספר המעונות גדל בכ- 50% ומספר הילדים גדל ב- 30%. ניתן להבחין בקצב גידול מהיר יותר בסוף שנות ה-90 – נראה שגידול זה נובע מיישום החלטות ועדת ברודט, ובניית מעונות יום במימון ממשלתי בכל שכונה חדשה שנבנית (כפי שפורט לעיל בפרק 2 בסעיף 'מעונות ומשפחתונים המוכרים על ידי המשד').

קצב הגידול במספר ילדי אמהות עובדות היה מעט איטי מזה של כלל הילדים בשנות השבעים: גידול של פי 3.5 לעומת גידול של פי 4 בהתאמה. בשנות השמונים קצב הגידול של ילדי אמהות עובדות היה מהיר יותר – מספר ילדי אמהות עובדות גדל ב- 62% לעומת גידול של 37% במספר של כלל הילדים. קצב הגידול של ילדי אמהות עובדות במהלך שנות התשעים דומה לקצב הגידול של ה"כ" הילדים: גידול של כ- 30%.

בתחילת שנות ה-2000 מספר המעונות שומר על יציבות, וקצב הגידול במספר הילדים ממשיך בתהליך ההאטה. בשנת 2003 היו 1,650 מעונות, וטופלו במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשד 82,000 ילדים, מהם 68,000 ילדי נשים עובדות ו- 14,000 ילדי רווחה. בין השנים 1969 ל- 2003 מספר הילדים גדל פי 8, ומספר ילדי אמהות עובדות גדל כמעט פי 10.

יש לציין שבשנות השמונים החל להתפתח מערך המשפחתונים. אין בידינו נתונים על ההתפתחות במספר המשפחתונים, שכן מקורם של הנתונים בקובץ מנהלי, ולא נשמר בו מספר המשפחתונים, מכיוון שהמשד

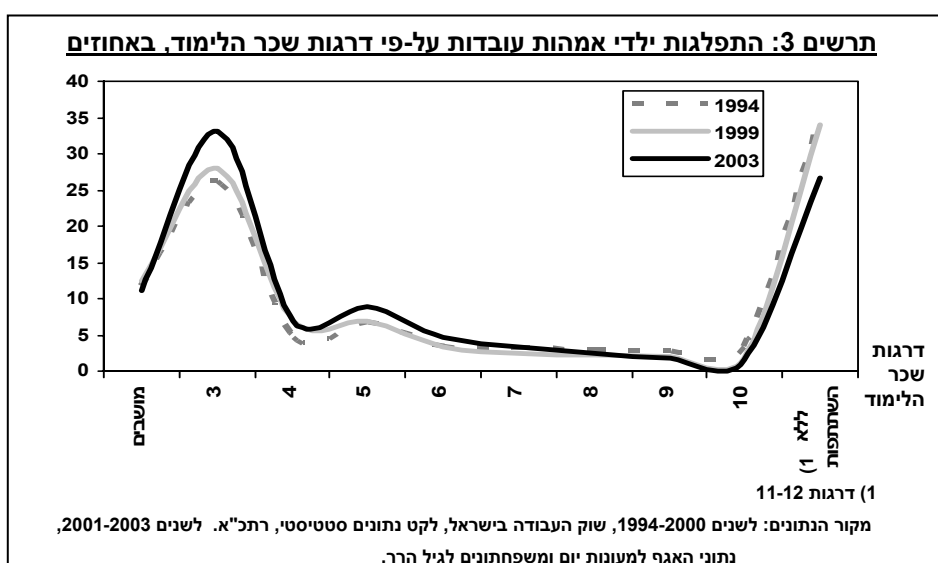
²⁴ פרק זה מתבסס על נתונים ממקורות מנהליים של המשד ונתוני סקר כ"א של הלמ"ס. ההערה מתייחסת לכל הפרק.

עורך את התחשיבים מול רשות מקומית ולא מול מטפלת במשפחתון, לעומת המעונות שבהם התחשיבים נערכים מול כל מעון.

בשנת 1989 סיפקה מסגרת המשפחתונים טיפול ל- 1,932 ילדים (מלכה, 1990). מערך המשפחתונים התרחב במהלך שנות התשעים, ובשנת 2003, 11,500 מהילדים שולבו במשפחתונים. מספר ילדי אמהות עובדות ששולבו במשפחתונים גדל מכ- 4000 ילדים בשנת 1993 לכ- 7700 ילדים בשנת 2003 – גידול של כמעט פי שניים בעשור האחרון. נתונים מפורטים לסעיף זה מוצגים בלוח 1 בנספח ו'.

גידול במספר המשפחתונים תלוי בעיקר במגבלה של מספר התקנים לרכזות משפחתונים. כיום ישנן 116 רכזות ו- 92.5 תקנים (80 תקנים ברשויות מקומיות ו- 12.5 תקנים במתנ"סים וביו"ש), כאשר רכזת העובדת במשרה מלאה מרכזת 28 משפחתונים²⁵.

2. התפלגות הילדים על-פי דרגות שכר הלימוד

במהלך העשור מבנה הדרגות של אוכלוסיית האמהות העובדות כמעט ונשמר: ניתן לראות בתרשים 3 שמרבית הילדים מדורגים בדרגות הנמוכות (בעיקר בדרגה 3 וכן בדרגות 4 ו- 5) או בדרגות הגבוהות שאינן מזכות בסבסוד (11-12). בשנת 2003 33% מהילדים דורגו בדרגה 3, ו- 26.6% מהילדים דורגו בדרגות 11-12.

²⁵ בשנת 2000, נוספו 7 תקנים לרכזות והתקן למספר המשפחתונים המרוכזים על-ידי רכזת עלה מ- 26 משפחתונים ל- 28 משפחתונים.

בין השנים 1994 ל-2003 חל שינוי קל במבנה הדרגות: שכיחות הילדים בדרגות 3-4 עלתה בכ-9 נקודות האחוז ואילו שכיחות הילדים בדרגות 11-12, שאינן מזכות בהשתתפות ממשלתית, ירדה בכ-9 נקודות האחוז. כמו כן, שכיחות הילדים בכל אחת מהדרגות הנמוכות יותר, 3-7, עלתה בין השנים האלה, ואילו שכיחות הילדים בדרגות הגבוהות, 8-12, פחתה. יתכן, שבחלק מהמקרים, הורים אשר אינם זכאים להשתתפות המשרד בשכר הלימוד או זכאים להשתתפות נמוכה מאד, מעדיפים לשלוח את ילדיהם למסגרות טיפול פרטיות: עלות המסגרות הפרטיות עבורם קרובה בדרך כלל לעלות המסגרות המוכרות, והמסגרות הפרטיות מתאימות את עצמן, במקרים רבים, באופן טוב יותר לצרכים ולדרישות של ההורים במקום.

נתונים מפורטים לסעיף זה מוצגים בלוח 2 בנספח ו'.

3. השתתפות ההורים בשכר הלימוד במעונות ובמשפחתונים

כפי שפורט לעיל (בפרק 2), הסובסידיה ניתנת להורים המדורגים בדרגות 1-10. להלן נבחן את ההתפתחות בתשלומים שמשלמים אותם הורים הזכאים לסובסידיה, להוציא אוכלוסיית הרווחה, משמע נבחן את ההתפתחות בתשלומים הממוצעים של הורים שדורגו בדרגות 3-10, למול ההכנסה המשפחתית הממוצעת. הבדיקה נערכה רק לגבי שכר הלימוד במעונות, אך המגמות משקפות גם את השתתפות ההורים בשכר הלימוד במשפחתונים.

בשנת 2003, ההשתתפות הממוצעת בשכר הלימוד של הורים לפעוטות וילדים עמדה על 606 ש"ח, וההשתתפות הממוצעת של הורים לתינוקות עמדה על 795 ש"ח. השתתפות זו הוותה קצת למעלה ממחצית מהתעריף, שהינו סה"כ התשלום המועבר לארגונים המפעילים (השתתפות ההורים + ההשתתפות הממשלתית).

ההשתתפות הממוצעת של הורים לפעוטות וילדים הוותה 25% מההכנסה הממוצעת לנפש, וכ-5% מההכנסה המשפחתית הממוצעת. ההשתתפות הממוצעת של הורים לתינוקות הוותה 33% מההכנסה הממוצעת לנפש וכ-7% מההכנסה המשפחתית הממוצעת.

נמצא כי בין השנים 1995-2003, השתתפות ההורים הממוצעת עמדה על מעט יותר ממחצית מסה"כ התשלום המועבר לארגונים המפעילים. בין השנים האלה, החלק היחסי של השתתפות ההורים מתוך ההכנסה לנפש ומתוך ההכנסה המשפחתית הלך ופחת: לגבי פעוטות וילדים ירד מ-35% מההכנסה הממוצעת לנפש ל-25%, ומכ-7% מההכנסה המשפחתית הממוצעת לכ-5%. לגבי תינוקות ירד מ-45% מההכנסה הממוצעת לנפש ל-33%, ומכ-10% מההכנסה המשפחתית הממוצעת לכ-7%²⁶.

²⁶ לשם השוואה, העיר ניו יורק מקפידה על כך ששיעור ההשתתפות בהוצאות הטיפול בילדים ע"י הורים לא יעלה על 10% מההכנסה המשפחתית הכוללת. בארה"ב, ההוצאה הממוצעת על שירותי טיפול בילדים היוותה 9% מהשכר ברוטו של המשפחה בשנת 1997 (סקירה שהוכנה ע"י מכון ברוקדייל).

התפתחות המעונות והמשפחתונים המוכרים

לוח 2: השתתפות ממוצעת בשכר הלימוד של ההורים הזכאים לסבסוד¹, 1995 – 2003

שנה	הכנסה לנפש ²	הכנסה משפחתית ממוצעת ³	השתתפות הורים ממוצעת ⁴	השתתפות השתתפות תעריף ⁵	אחוז השתתפות הורים		
					מהתעריף	מההכנסה המשפחתית לנפש	
פעוטות וילדים							
1995	1,011	4,749	349	298	647 ⁶	54%	35%
1996	1,311	6,159	409	321	730 ⁶	56%	31%
1997 ⁷	1,311	6,159	441	356	797 ⁶	55%	34%
1998	1,717	8,068	485	395	880 ⁶	55%	28%
1999	1,875	8,813	487	405	892	55%	26%
2000	2,039	9,583	483	478	961	50%	24%
2001	2,223	10,446	529	459	988	54%	24%
2002	2,349	11,038	579	511	1,090	53%	25%
2003	2,413	11,339	606	512	1,118	54%	25%
תינוקות							
1995	1,011	4,749	458	392	850 ⁶	54%	45%
1996	1,311	6,159	537	423	960 ⁶	56%	41%
1997 ⁷	1,311	6,159	580	468	1,048 ⁶	55%	44%
1998	1,717	8,068	639	517	1,156 ⁶	55%	37%
1999	1,875	8,813	641	532	1,173	55%	34%
2000	2,039	9,583	635	629	1,264	50%	31%
2001	2,223	10,446	695	604	1,299	54%	31%
2002	2,349	11,038	761	672	1,433	53%	32%
2003	2,413	11,339	795	674	1,469	54%	33%

(1) החישוב בוצע רק עבור אמהות עובדות הזכאיות לסבסוד, משמע דרגות 3-10.
 (2) הכנסה ממוצעת לנפש של דרגות 3-10 לחודש מרץ של השנה הקודמת - נלקח ממוצע האינטרוול, מטבלאות שכ"ל המפורטות בנספח ז'.

(3) ההכנסה המשפחתית הממוצעת חושבה על בסיס ההנחות הבאות: (א) במשפחה שני הורים (באוכלוסיית המשתמשים במעונות 5-7% משפחות חד הוריות וכ- 1-2% מפרנסות יחידות ע"פ נתונים מספר התקציב 1998, אחוזים אלה לא הוכנסו לחישוב) (ב) מספר הילדים הממוצע של אמהות עובדות הוא 2.7 ילדים (על פי סקר משתמשים במעונות יום ובמשפחתונים לגיל הרך, רתכ"א, 1997, ולוח 1).

(4) חושב ממוצע משוקלל לפי התפלגות הילדים על-פי דרגות שכר הלימוד עבור דרגות 3-10. החישוב מפורט בנספח ז'.
 (5) התעריף הינו הסכום שמקבל הארגון המפעיל עבור תינוק או פעוט/ילד, הכולל הן את השתתפות ההורים והן את השתתפות הממשלה עבור דרגות 1-10. ראה הסבר מפורט בנספח ד' המתאר את חישוב הסובסידיה.

(6) הנתונים חסרים, התעריף חושב על-פי כללי החישוב.
 (7) החישוב בוצע לפי טבלת התשלומים המודרגים הנכונה למאי 1996, ראה הערה 3 להלן.

הערות: (1) הנתונים מוצגים בש"ח בערכים נומינליים. (2) לא כולל מושבים, קיבוצים וקראוונים. (3) החישוב בוצע לפי המחירים שפורסמו בחודש ספטמבר בכל שנה, למרות שבחלק מהשנים התעריפים עודכנו גם באמצע שנת הלימודים. עבור שנת 1997 החישוב בוצע לפי התשלומים המודרגים למאי 1996, מכיוון שלא נמצאו הנתונים לספטמבר 1996. (4) התפלגות הילדים לפי דרגות שכר הלימוד חושבה לפי שנה קלנדרית, ולא לפי שנת לימודים. (5) הנחנו שהתפלגות תינוקות והתפלגות ילדים ופעוטות בין דרגות שכר הלימוד היא התפלגות זהה להתפלגות סה"כ הילדים בין הדרגות.

4. השתתפות הממשלה בשכר הלימוד

המשרד מסבסד את שכר הלימוד של ילדי אמהות עובדות, ומשרד הרווחה מסבסד את שכר הלימוד של ילדי רווחה.

תקציב הסבסוד בפועל בשנת 2003 היה כ- 340 מיליון ש"ח לילדי נשים עובדות (תקציב משרד התמי"ת), וכ- 150 מיליון ש"ח לילדי רווחה (תקציב משרד הרווחה).

הדיון להלן יתמקד בתקציב המיועד לילדי אמהות עובדות בלבד. בלוח 3 מוצגת ההתפתחות בתקציב הסבסוד של המשרד עבור ילדי אמהות עובדות. יש לציין שהמדיניות הממשלתית היא לאפשר לכל אם העומדת בקריטריונים לממש את זכאותה על בסיס מקום פנוי. משמע, אין הגבלה על מכסת הילדים שישולבו במעונות ובמשפחתונים המוכרים.

סה"כ השתתפות הממשלה בשכר הלימוד גדל במונחים ריאליים בין 1992 ל- 2003 ב- 64%. בניכוי הגידול במספר הילדים, הסבסוד הממוצע לילד גדל ב- 20%.

נראה שהעלייה בסבסוד הממוצע לילד נובעת מהגורמים הבאים:

א. באמצע שנות התשעים התקבלה החלטת ממשלה על סיוע ליישובי קו עימות, וקביעת זכאות אוטומטית לדרגה 3 לילדים ביישובים אלה (תוספת תקציב של 2-3 מיליון ש"ח בשנה).

ב. מושבים שהוכרו כזכאים לסבסוד קולקטיבי – רמת הסבסוד שנקבעה למושבים הייתה גבוהה יחסית (למושבים הוכרו שלוש רמות סבסוד – 20%, 40%, 70%), ובמהלך שנות התשעים נוספו מושבים רבים להסדר זה. כיום משולבים במערכת כ- 8000 ילדי מושבים. על-פי החלטת מנכ"ל, באופן הדרגתי יבוטל הסבסוד הקולקטיבי למושבים, וינתן סבסוד אינדיבידואלי.

ג. פרויקט ילדים באתרי קרוואנים – כל הילדים מדורגים בדרגה 2 (הפרוייקט החל בשנת 1999, בשנתיים האחרונות ההטבה ניתנת לילדים אתיופיים המתחנכים במעון הממוקם במרכז קליטה).

ד. שינוי המבנה של מקבלי ההשתתפות בשכר לימוד, ועליית חלקן של המשפחות המקבלות סבסוד גבוה יותר, כפי שתואר בסעיף 2 לעיל. מבדיקת התפלגות דרגות הסבסוד עולה שאחוז הילדים המקבלים סבסוד בדרגה 3, שהינה דרגת הסבסוד הגבוהה ביותר לאמהות עובדות, עלה מ- 24% בשנת 1996 ל- 33% בשנת 2003. אחוז הילדים בדרגות 11-12, שהינן דרגות שאינן מזכות בסבסוד, ירד מ- 37% בשנת 1996 ל- 26.6% בשנת 2003.

החלק של תקציב הסבסוד של המעונות והמשפחתונים מתוך סך תקציב העבודה והרווחה עלה במעט בתקופה שנבחנה: בשנת 1992, תקציב הסבסוד היה 6.6% מסך תקציב העבודה והרווחה, ובשנת 2004, עלה ל- 7.2% מתקציב העבודה והרווחה.

התפתחות המעונות והמשפחתונים המוכרים

לוח 3: תקציב הסבסוד¹ של שכר הלימוד במעונות ובמשפחתונים במיליוני ₪, 1992 – 2003

שנה	תקציב עבודה		מספר ילדי נשים עובדות	השתתפות הממשלה בשכ"ל ממוצע לילד לחודש בש"ח ³
	נומינלי	ריאלי ²		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1992	87.4	175.40	50,000	292
1993	92.2	166.70	54,000	257
1994	110.2	177.40	54,000	274
1995	--	--	56,000	--
1996	156.0	204.94	57,000	300
1997	--	--	59,000	--
1998	--	--	61,000	--
1999	188.9	205.33	62,000	276
2000	225.3	242.23	64,000	315
2001	246.0	261.62	65,500	333
2002	280.1	282.07	66,000	356
2003	287.9	287.90	68,000	353

(1) התקציב המצוין הוא ע"פ סעיף 13 – השתתפות באחזקת ילדי נשים עובדות במעונות יום ומשפחתונים. מוצג התקציב כפי שהוא מופיע בספר התקציב ולא התקציב בפועל. התקציב בפועל לרוב גבוה בכ- 50 מיליון ש"ח מההקצאה הראשונית, אך הקצאת התקציב משקפת את המגמה הכללית.

(2) מדד 2003 = 100.0

(3) חושב כדלקמן: 12 חודשים בשנה / עמודה (4) / עמודה (3) = עמודה (5)

מקור: ספרי תקציב של משרד העו"ר ומשרד התמ"ת לשנים 2003 – 1999, 1996, 1994 – 1992.

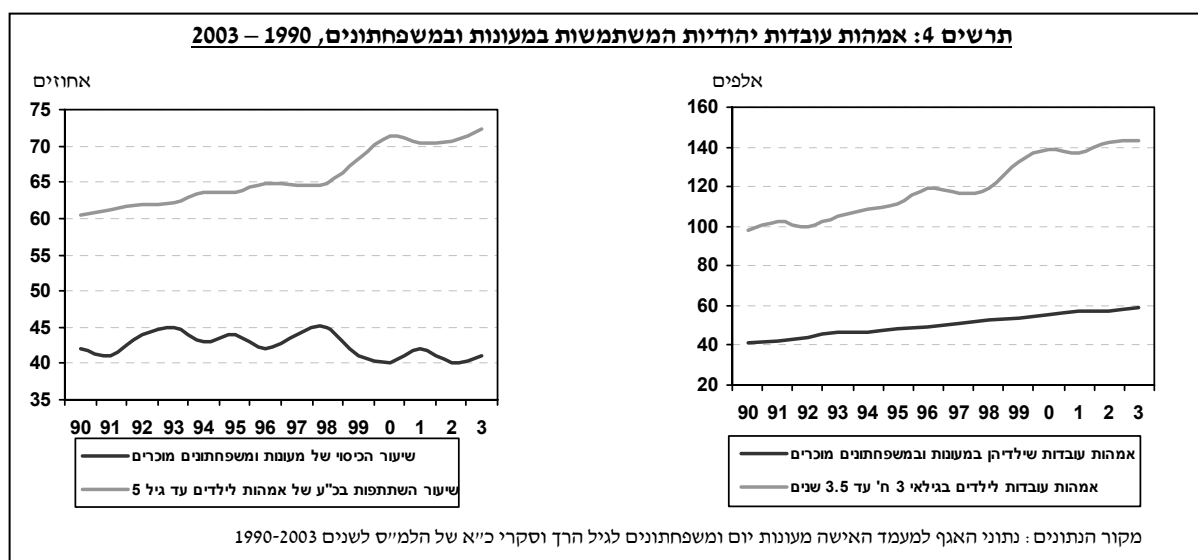
5. התפתחות מערכת המעונות והמשפחתונים המוכרים בהשוואה לגידול במספר הנשים העובדות במגזר היהודי והערבי

מטרתנו של האגף למעמד האישה מעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך במשרד לעודד אמהות לילדים קטנים להשתתף בכח העבודה. לפיכך נבחן להלן מהו אחוז האמהות העובדות שילדיהן במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד. הבחינה תיערך הן עבור המגזר היהודי והן עבור המגזר הערבי.

במגזר היהודי, 41% מהאמהות העובדות השתמשו במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד, בשנת 2003. בעשור האחרון, אחוז זה נע בין 40-45%. ראה תרשים 4 להלן. ניתן לראות במהלך שנות העשור ירידה קלה באחוז האמהות העובדות המשתמשות במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד - הממוצע לשנה בין השנים 1990-1995 עמד על 43%, הממוצע לשנה יורד ל- 42% בשנים 1996-2000 ול- 41% בשנים 2001-2003.

התפתחות המעונות והמשפחתונים המוכרים

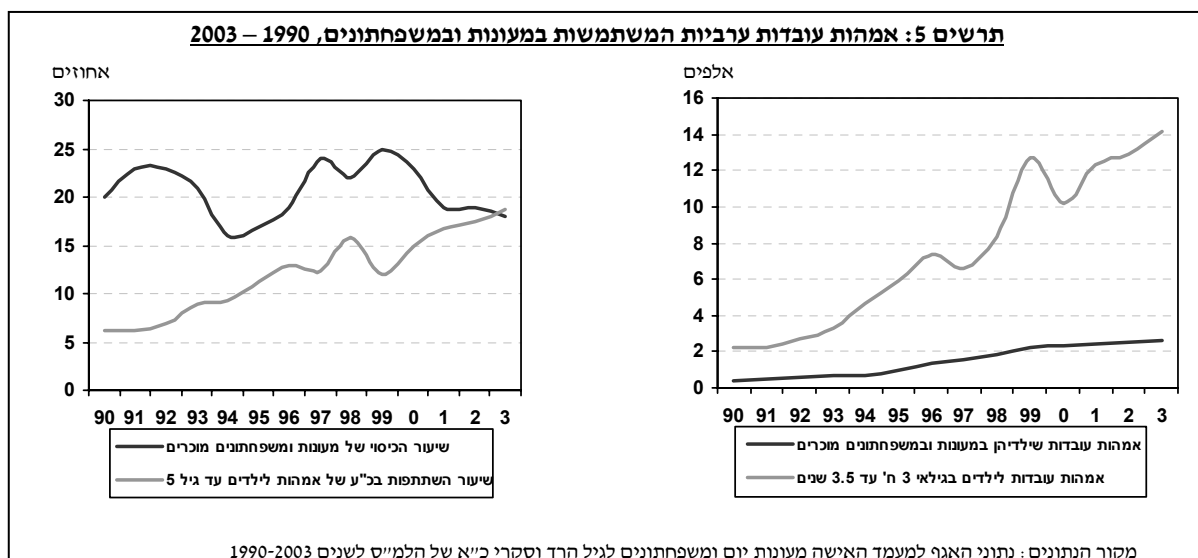
שיעור ההשתתפות בכח העבודה של אמהות יהודיות לילדים קטנים גדל בתקופה זו ב- 12 נקודות אחוז: מ- 60.4% בשנת 1990 ל- 72.4% בשנת 2003. מהנתונים עולה שקצב הגידול של מערך המעונות והמשפחתונים כמעט ועקב אחר קצב הגידול של האמהות הנזקקות לשרות.

במגזר הערבי, רק 18% מהאמהות העובדות משתמשות במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד, בשנת 2003. זהו אחוז הנמוך אף ממחצית מאחוז האמהות העובדות היהודיות המשתמשות במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד. ראה תרשים 5 להלן.

בעשור האחרון אחוז זה נע בין 16-25%. מבדיקת ממוצעים רב-שנתיים עולה כי בתחילת העשור (1990-1995) האחוז הממוצע עמד על 20%, לקראת סוף שנות ה-90 (1996-2000) האחוז הממוצע עלה ל- 22%, ואילו בתחילת שנות ה-2000 ניכרת מגמת ירידה, והאחוז הממוצע ירד ל- 19% בשנים 2001-2003.

שיעור ההשתתפות בכח העבודה של אמהות ערביות לילדים קטנים גדל פי שלושה בתקופה זו – מ- 6.1% בשנת 1990 ל- 18.8% בשנת 2003. קצב הגידול של מערך המעונות והמשפחתונים העומד לרשות אמהות עובדות ערביות לא השיג את קצב הגידול בשיעור ההשתתפות בכח העבודה של האמהות, ושיעור הכיסוי במגזר הערבי נמוך באופן ניכר מזה שבמגזר היהודי. נתונים מפורטים לסעיף זה מוצגים בלוח 3 בנספח ו'.

6. התפתחות מערכת המעונות והמשפחתונים המוכרים בהשוואה לגידול במספר הילדים

מחקרים מורים כי ממשלות במדינות מתועשות פועלות למען נגישות גבוהה, עלות סבירה ואיכות גבוהה של מסגרות לחינוך וטיפול של ילדים בגיל הרך (Early Childhood Education and Care). חמישה מרכיבים של המדיניות לחינוך וטיפול בילדים בגיל הרך ובבית הספר הנם חשובים במיוחד ומאפיינים מדינות התומכות במשפחות, מקדמות את השוויון בין המינים ומקדמות את רווחת הילד:

א. אחוז גדול מהתינוקות והפעוטות משולבים במסגרות טיפול וחינוך ציבוריות, כאשר ההורים נמצאים בעבודה. מרבית ילדי הגן משולבים בתוכניות ליום מלא מגיל 3 ועד גיל הכניסה לבית הספר הציבורי.

ב. הממשלה מבטיחה שהמשפחות תוכלנה לעמוד בעלות המסגרות לגיל הרך.

ג. הממשלה מבטיחה שירותי חינוך וטיפול לגיל הרך באיכות גבוהה.

ד. העובדים בשירותי חינוך וטיפול לגיל הרך הינם עובדים שקבלו הכשרה מתאימה, ומתוגמלים באופן נאות.

ה. שעות הפעילות של הגנים ובתי הספר הציבוריים מותאמות לשעות העבודה הרווחות במדינה, וכן ימי הפעילות של המסגרות הללו או של תוכניות ציבוריות משלימות מותאמות לימי העבודה המקובלים (Gornick & Meyers, 2003).

להלן נבחן את מרכיבי המדיניות הראשון שלעיל: מהו אחוז התינוקות והפעוטות (הן ילדי נשים עובדות והן ילדי רווחה) המשולבים במסגרות טיפול וחינוך ציבוריות בישראל. נערוך את הבדיקה עבור המגזר היהודי ועבור המגזר הערבי.

במגזר היהודי, רבע מהילדים בגילאים הרלוונטיים מתחנכים ומטופלים במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד, בשנת 2003. מבדיקת ממוצעים רב-שנתיים בעשור האחרון עולים הממצאים הבאים: בשנים 1990-1995 הממוצע השנתי עמד על 25%, במחצית השנייה של שנות ה-90 חלה עליה קלה באחוז הילדים המתחנכים במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד - בשנים 1996-2000 עלה הממוצע השנתי ל-26%, אך בתחילת שנות האלפיים (2001-2003) שב וירד הממוצע השנתי ל-25%.

במגזר הערבי רק כ-5% מהילדים מתחנכים ומטופלים במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד, בשנת 2003. זהו שיעור המגיע אך לחמישית מזה שנמצא במגזר היהודי. במהלך התקופה שנבדקה חלה עליה קלה: אחוז הילדים הערבים המתחנכים ומטופלים במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד עלה מ-4% במחצית הראשונה של שנות ה-90 ל-5% במחצית השנייה של שנות ה-90. אחוז זה נשמר גם בתחילת שנות האלפיים (2001-2003).

התפתחות המעונות והמשפחתונים המוכרים

לוח 4: ילדים המתחנכים במעונות ובמשפחתונים המוכרים ע"י המשרד לפי לאום, 1990-2003

שנה	ילדים במעונות ובמשפחתונים המוכרים	ילדים בגילאי 3 ח' עד 3.5 שנים	ילדים במעונות ובמשפחתונים המוכרים
	באלפים (1) / (2)	באלפים (2)	באלפים (1)
			מגזר יהודי
1990	24%	237.4	57.0
1991	23%	250.4	58.0
1992	25%	243.6	59.9
1993	25%	252.0	63.5
1994	26%	250.0	65.4
1995	26%	254.2	66.6
1996	26%	259.0	66.5
1997	26%	255.7	67.7
1998	26%	263.1	69.3
1999	25%	284.3	70.9
2000	25%	286.6	72.5
2001	26%	287.2	73.4
2002	25%	300.0	74.1
2003	25%	300.3	75.9
			מגזר ערבי
1990	4%	57.3	2.3
1991	4%	65.1	2.4
1992	4%	69.8	2.5
1993	4%	71.3	2.6
1994	4%	78.5	3.0
1995	4%	86.1	3.2
1996	5%	86.9	4.2
1997	5%	86.2	4.4
1998	5%	88.3	4.7
1999	5%	101.4	5.2
2000	5%	108.7	5.5
2001	5%	117.5	5.8
2002	5%	119.5	5.9
2003	5%	123.5	6.1

מקור הנתונים: נתוני האגף למעמד האישה מעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך וסקרי כ"א של הלמ"ס לשנים 1990-2003.

**מעונות יום ממשלתיים לתינוקות –
השוואה בינלאומית**

מעונות יום ממשלתיים לתינוקות – השוואה בינלאומית

מעונות יום ממשלתיים לילדים בגילאי 0-3 שנים אינם רווחים במרבית המדינות המערביות. המחסום העיקרי להתרחבות מעונות אלו הוא העלות היקרה של הפעלתם. המדיניות במדינות אירופה משלבת מספר דרכי התמודדות עם הדאגה לתינוקות, החל מהארכת חופשות הלידה ועד הקמה של מעונות יום קטנים. מדיניות של הארכת חופשות לידה מופעלת לאחרונה כמעט בכל מדינות אירופה כפתרון לבעיית ההיצע הדל של המעונות (מנדל, 2003).

הלוח הבא מפרט את אחוז התינוקות והילדים הנמצאים במעונות יום במימון ציבורי ובכלל מעונות היום (ציבוריים + פרטיים – הנתון בסוגריים). הטור השני בלוח מציג את אחוז הילדים בגילאי 0-3 שנים, והטור השלישי את אחוז הילדים בגילאי 3-6 במסגרות ממשלתיות. לשם התרשמות כללית מוצגים גם שיעורי ההשתתפות בכח העבודה של נשים במדינות אלה.

לוח 5: אחוז התינוקות (0-3) והילדים (3-6) במעונות יום ציבוריים ובכלל מעונות היום* במדינות נבחרות

מדינה	אחוז תינוקות (0-3) במעונות במימון ציבורי	אחוז ילדים (3-6) במעונות במימון ציבורי	משך פעילות במעונות במימון ציבורי (גילאי 3-6) דפוס שכוח	שיעור ההשתתפות של נשים בכ"ע (גילאי +15)
בריטניה	2 (2)	38 (60)	מעורב ⁽¹⁾	53.9
גרמניה	2 (5)	78 (85)	יום מלא ⁽²⁾	47.4
לוקסמבורג	3	67	יום מלא	38.1
אוסטרליה	5	26 (80)	חצי יום	52.7
ארה"ב	5 (26)	14 (71)	חצי יום	59.8 ⁽⁴⁾
קנדה	5 (17)	35	חצי יום	57.4
איטליה	6 (6)	91 (95)	יום מלא	34.8
הולנד	8 (8)	71 (71)	מעורב ⁽²⁾	51.2
נורווגיה	20	63	יום מלא	67.5 ⁽⁴⁾
פינלנד	21 (48)	53 (73)	יום מלא	62.2 ⁽⁵⁾
ישראל ⁽³⁾	22	92	חצי יום	45.8
צרפת	23 (29)	99 (99)	יום מלא	47.2
בלגיה	30 (30)	95 (97)	יום מלא	41.0
שבדיה	33 (48)	72 (79)	יום מלא	65.0 ⁽⁴⁾
דנמרק	48 (58)	82 (83)	יום מלא	59.0

*ציבוריים+פרטיים, האחוז מופיע בסוגריים

(1) בבריטניה משך יום הפעילות במעון משתנה על-פי סוג המעון, בהולנד הוא משתנה על-פי גיל. (2) בגרמניה, בחלק מהמקורות משך הפעילות במעונות מוצג כחצי יום, בהולנד משך יום הפעילות במעון משתנה על-פי גיל. (3) לגבי ישראל לא מצוין במקור אחוז הילדים הנמצאים במעונות פרטיים, וכן משך הפעילות במעונות לגילאי 3-6. (4) גילאי 15-74. (5) גילאי 15-74. הערה: הטבלה ממוינת לפי אחוז התינוקות הנמצאים במעונות יום במימון ציבורי. כל הנתונים מתייחסים לאמצע שנות ה-90 (למעט הנתון בקנדה בסוגריים שהינו מוקדם יותר). הנתונים לגבי שיעורי ההשתתפות הם משנת 1997.

מקורות הנתונים: הדס מנדל, השלכות מדיניות הרווחה על אי השוויון בין המינים, 2003. הנתונים לוקטו מ- Meyers and Gornick 2000 ו- Kameron 2000. הנתונים לגבי שיעורי ההשתתפות- ILO, KILM – Key Indicators of the Labor Market 1999.

היקף גדול יחסית של מסגרות טיפול ממשלתיות לגיל הרך קיים בארצות הסוציאל-דמוקרטיות בבלגיה ובצרפת: דנמרק בולטת עם אחוז גבוה של תינוקות במעונות יום ציבוריים (48%), אחריה שבדיה (33%), בלגיה (30%), צרפת (23%), פינלנד (21%) ונורווגיה (20%). בכל יתר המדינות אחוז התינוקות במעונות הממומנים ציבורית אינו עולה על 8%.

מההשוואה הבינלאומית עולה שישראל שייכת לקבוצת המדינות המפעילות שירותי מעונות לתינוקות במימון ציבורי בהיקפים נרחבים (מדינות אשר 20 – 48% מהתינוקות במעונות במימון ציבורי).

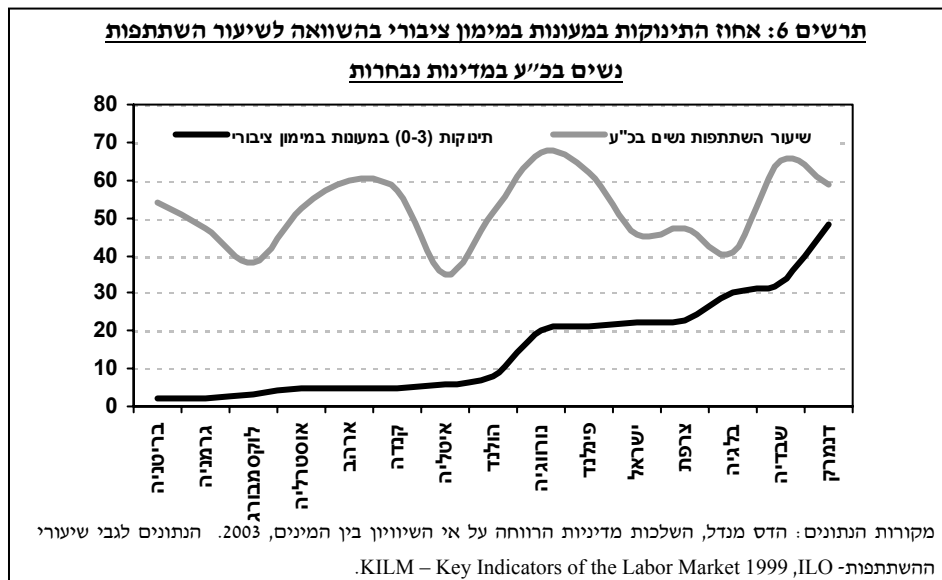
בארצות סקנדינביה ניתן מימון ממשלתי וסיוע בתפעול למשפחתונים קטנים, המורכבים ממספר משפחות השוכרות שירותי טיפול באחד הבתים. במקביל קיימת במדינות אלה מדיניות לעידוד הארכה של חופשת הלידה עד גיל מאוחר יחסית (שנה וחצי עד שלוש), על ידי הגנה על המשרה, ופיצוי כספי להורה עבור טיפול בתינוק בבית (מנדל, 2003).

כאשר בוחנים את היצע המסגרות לילדים בגילאי 0-3 בשוק הפרטי, נבדלת ארה"ב מיתר המדינות: במדינות אירופה הקונטיננטלית אין כמעט מעונות בבעלות פרטית, לעומת ארה"ב שבה למעלה מ-20% מהתינוקות נמצאים במעונות פרטיים, פי 4 מאחוז התינוקות הנמצאים במעונות ציבוריים. גם בקנדה מעונות היום הפרטיים שכיחים ממעונות היום הציבוריים (12%). בפינלנד, שבדיה וגם בדנמרק פועלים מעונות יום פרטיים לצד מעונות היום הציבוריים. בארה"ב המעונות הפרטיים פועלים ללא פיקוח ציבורי, ואילו בדנמרק, לדוגמא, גם המסגרות הפרטיות נמצאות תחת פיקוח עירוני.

בארה"ב עלות שירותי מעונות היום זולה יחסית, כיוון שהם מתופעלים ע"י מטפלות לא מוסמכות המשתכרות שכר מינימום, כלומר, העלות זולה בגלל תחרות בשוק החופשי. בארצות סקנדינביה, צרפת ובלגיה עלות המעונות זולה יחסית בגלל סבסודם על-ידי המדינה. ברוב מדינות אירופה הקונטיננטלית עלות המסגרות לגיל הרך יקרה כי הם כמעט אינם מסופקים בשוק הפרטי ואינם מסובסדים על-ידי המדינה (מנדל, 2003).

בכל המדינות היקף המסגרות הממשלתיות לילדים מעל גיל 3 ועד גיל בית הספר רחב בהרבה. כל המדינות המתועשות מכירות בחשיבות המסגרות לגילאים אלו, בין אם האישה עובדת ובין אם לא, מסיבות של הקנייה חינוכית לילד והכנתו לבית הספר.

מכיוון שהמסגרות לגילאים אלו נתפסות כמסגרות חינוכיות, הן נמצאות בד"כ תחת פיקוח של משרד החינוך או הרשויות המקומיות. חלק גדול מהן מופעל במסגרת הסקטור הציבורי, הן ברובן אוניברסליות, ומסובסדות מלא או חלקית על ידי המדינה. ברוב המדינות משתקפת בשנים האחרונות מגמה של הרחבת היצע המסגרות הללו, והארכת שעות פעילותם. רוב מדינות אירופה שואפות להפוך את השימוש במסגרות חינוכיות אלה ל"זכות" על-פי חוק, כך שתהיינה נגישות לכלל האוכלוסייה, בדומה לבתי הספר היסודיים (מנדל, 2003).

לא ניתן להצביע על קשר אחיד בין היקף המסגרות הממשלתיות לילדים לבין שיעורי ההשתתפות של נשים בכח העבודה, אם כי במדינות סקנדינביה בולט ההיקף הגדול של מסגרות ממשלתיות לילדים לצד שיעורי ההשתתפות גבוהים של נשים בשוק העבודה. היקף המסגרות הממשלתיות לילדים הינו אחד מהפרמטרים המשפיעים על שיעור ההשתתפות, כשאליו מתווספים גורמים נוספים כגון המדיניות לגבי חופשות לידה, מספר ימי הלימוד בבתי הספר במהלך השנה, קיומו של יום לימודים ארוך בבתי הספר, הקלות מס לנשים עובדות, מדיניות כלפי העסקה זמנית וחלקית, משך שבוע העבודה וכיוצא בזה.

מאפייני האמהות לפי סוג ההסדר לטיפול בילד

1. מאפיינים סוציו-דמוגרפים²⁷

בפרק זה נבחן האם קיימים הבדלים בפרופיל של האמהות הבוחרות בכל אחד משלושת דפוסי הטיפול המרכזיים שפורטו בפרק 1 לעיל – המודל המסורתי, ההסדרים השוקיים וההסדרים שאינם שוקיים. הבדיקה נערכה עבור המגזר היהודי ועבור המגזר הערבי.

1.1. המגזר היהודי

✓ שיעור הנשים הצעירות מגיל 30 הנעזרות בהסדרים שוקיים נמוך משיעור המבוגרות יותר – 59% לעומת 66% בהתאמה. הגיל הממוצע של האמהות הנעזרות בהסדרים שוקיים הוא 31.9 לעומת גיל ממוצע של 30.8 של אמהות הבוחרות בדפוס המסורתי ו-30.6 של אמהות הנעזרות בהסדרים שאינם שוקיים.

אמהות צעירות, במקרים רבים, מצויות בראשית דרכן בשוק העבודה, הן מפני שעדיין לא השתלבו במקום עבודה, ולכן הן נשארות לטפל בילדים בבית, והן מפני שגם אם האם עבדה לפני הלידה, היא עדיין לא הספיקה לצבור וותק בעבודה, והתגמולים לעובדת מתחילה יכולים להיות נמוכים, עלות ההסדר מחוץ לבית לילד גבוהה עברה, ועל כן תעדיף להישאר עם הילד בבית. בנוסף, אנו משערים שניתן להסביר את ההבדל בגיל האמהות, בכך שאמהות לילדים בגיל שנתיים ומעלה נוטות לשלוח את הילד למעון או משפחתון, ואם לילד בגיל שנתיים ומעלה מבוגרת בממוצע מאם לילד בן מספר חודשים.

מנגד ניכרת לאחרונה מגמה הפוכה, של נשות קריירה, שבמקרים רבים הן מבוגרות יותר, לחזור ולגדל את הילדים בעצמן בבית. מגמה זו אולי מקוזזת במעט את הנטייה שתוארה לעיל.

✓ 41.4% מהנשים בעלות השכלה של עד 10 שנות לימוד בוחרות בדפוס המסורתי, לעומת 13.1% מהנשים עם השכלה של +16 שנות לימוד. ככל שעולה רמת ההשכלה גדל שיעור הנשים המשתמשות בהסדרים שוקיים: מ-48.8% מבין האמהות בעלות 10 ש"ל ל-76.9% מבין האמהות בעלות +16 ש"ל. מגמה זו מקבילה לנטיית ההשתתפות הגבוהה בכח העבודה של נשים בעלות רמת השכלה גבוהה, ולכן הן צריכות להיעזר בהסדרים שוקיים לטיפול בילד.

✓ האמהות המשתמשות בהסדרים שוקיים לטיפול בילדים הן בעלות השכלה ממוצעת של 14.1 ש"ל לעומת השכלה ממוצעת של 12.9 ש"ל בקרב האמהות הנוהגות לפי הדפוס המסורתי, ונשארות עם הילד בבית.

✓ עולות משתמשות פחות בהסדרים שוקיים: 41.7% מהעולות משתמשות בהסדרים שוקיים לעומת 65.6% מהותיקות. העולות משתמשות בשכיחות גבוהה יותר בהסדרים שאינם שוקיים: מרבית העולות הן עולות מארצות חבר העמים, בהן רווחת תרבות "הבבושקה" – הסבתא אשר שומרת על הנכדים ומאפשרת לאם לעבוד.

²⁷ פרק זה מתבסס על נתונים מסקר תעסוקת נשים, 2000, רתכ"א. ההערה מתייחסת לכל הפרק.

- ✓ ככל שמידת הדתיות רבה יותר גדלה הנטייה לבחור בדפוס המסורתי: 39.2% מהנשים החרדיות נשארות עם הילד בבית לעומת 18.8% מהחילוניות. נשים חילוניות מרבית יותר להשתמש בהסדרים שוקיים: 70.1% מהחילוניות משתמשות בהסדרים שוקיים לעומת 54.5% מהחרדיות.
- האוכלוסייה החרדית והדתית הינה אוכלוסייה שמרנית יותר, ובמקרים רבים השמרנות מוצאת את ביטויה גם בעובדה שהנשים ממלאות את התפקיד המסורתי בבית. בנוסף, נשים חרדיות הן במקרים רבים אמהות למספר גדול של ילדים, וקיים קשר הפוך בין מספר הילדים לבין הנטייה לצאת לעבוד מחוץ למשק הבית.
- ✓ בעיירות פיתוח שיעור השימוש בהסדרים שוקיים נמוך מזה הנהוג ביתר הישובים: 58.9% מהאמהות בעיירות פיתוח משתמשות בהסדרים שוקיים בהשוואה ל- 64.3% מהאמהות בישובים אחרים. האוכלוסייה בעיירות פיתוח היא במקרים רבים אוכלוסייה מסורתית ושמרנית, ועל כן דפוס המשפחה המסורתי רווח יותר.
- ✓ בישובים קטנים, בעיקר בקיבוצים ובמושבים, שיעור השימוש בהסדרים שוקיים גבוה במיוחד – 71.3%. בקיבוצים ובמושבים הנורמה היא לשלוח את הילדים למעון. המעונות בישובים אלה גם נחשבים למעונות איכותיים יותר.
- ✓ במחוז ירושלים שיעור השימוש בהסדרים שוקיים הוא הנמוך ביותר ועומד על 59.0%, במחוז תל-אביב שיעור השימוש בהסדרים שוקיים הוא הגבוה ביותר ועומד על 65.0%. בירושלים, שיעורים גבוהים של אוכלוסייה חרדית ודתית, ולכן ציפינו ששיעור השימוש בהסדרים שוקיים יהיה נמוך, בעוד שבתל-אביב רבים החילוניים ועל כן ציפינו לשיעור גבוה של שימוש בהסדרים שוקיים.
- ✓ לא נמצאו הבדלים משמעותיים בסוג ההסדרים לטיפול בילדים לפי המצב המשפחתי, למרות שניתן היה לצפות לשיעורים גבוהים יותר של אמהות לא נשואות הבחורות להישאר עם הילד בבית, שכן הורים יחידים בשנת 2000 היו זכאים להבטחת הכנסה ללא מבחן תעסוקה.
- ✓ ב- 21.6% מהמשפחות יש ילד נוסף אחד לפחות עד גיל שלוש וחצי.

לוח 6: השימוש בהסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך¹ של אמהות יהודיות לפי מאפיינים סוציודמוגרפיים, באחוזים מסה"כ הקבוצה

הסדרים שוקיים	הסדרים שאינם שוקיים	דפוס מסורתי	סה"כ	
63.2	9.4	27.4		סה"כ
				גיל
58.9	11.2	29.9	100%	20-30
66.0	8.3	25.7	100%	31-45
31.9	30.6	30.8	31.5	ממוצע
				שנות לימוד
48.8	9.8	41.4	100%	0-10
54.6	9.2	36.2	100%	11-12
66.6	9.3	24.1	100%	13-15
76.9	10.0	13.1	100%	+16
14.1	14.0	12.9	13.8	ממוצע
				צורת מקום מגורים
63.7	7.9	28.4	100%	ערים גדולות
61.8	11.1	27.1	100%	ערים בינוניות
71.3	4.1	24.6	100%	ישובים קטנים
58.9	9.2	31.9	100%	מהם: עיירות פיתוח
				מחוז מגורים²
64.4	9.5	26.1	100%	חיפה
65.0	10.8	24.2	100%	תל אביב
59.0	6.2	34.8	100%	ירושלים
62.4	10.2	27.4	100%	באר שבע והדרום
				מצב משפחתי
63.2	9.4	27.4	100%	נשואה
62.2	10.8	27.0	100%	אחר
				ותק בארץ
41.7	(17.3)	41.0	100%	עולות ³
65.6	8.5	25.9	100%	ותיקות
				מידת דתיות
54.5	(6.3)	39.2	100%	חרדית
65.1	(8.4)	26.5	100%	דתית
61.0	10.4	28.6	100%	מסורתית
70.1	11.1	18.8	100%	חילונית

(1) ילדים בגילאי 3 חודשים עד שלוש וחצי שנים (2) מחוזות מנהליים של האגף למעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך (3) עולות מ-1990 ואילך
 מקור הנתונים: סקר תעסוקת נשים 2000, רתכ"א.

2.1. המגזר הערבי

- ✓ כפי שפורט קודם לכן, 70% מהאמהות הערביות נוהגות לפי הדפוס המסורתי ונשארות עם הילד בבית.
- ✓ נשים בגילאי 30+ מרבית יותר להשתמש בהסדרים שוקיים לעומת נשים בגילאי 20-30. הגיל הממוצע של נשים ערביות המשתמשות בהסדרים שוקיים הוא 29.8 לעומת גיל ממוצע של 28.1 של נשים הבוחרות בדפוס המסורתי.
- ✓ ככל שרמת ההשכלה גבוהה יותר, שכיחות הדפוס המסורתי פוחתת: 87.8% מהנשים בעלות השכלה של עד 10 ש"ל נשארות עם הילד בבית, לעומת פחות משליש מבין בעלות השכלה של 13 ש"ל ומעלה.
- ✓ ההשכלה הממוצעת של המשתמשות בהסדרים שוקיים גבוהה יותר משל אלה הנוהגות על-פי הדפוס המסורתי: 13.1 ש"ל לעומת 10.7 ש"ל בהתאמה.
- ✓ ב- 25% מהמשפחות יש ילד נוסף אחד לפחות עד גיל שלוש וחצי.

הניתוח לגבי המגזר הערבי מוגבל בשל מיעוט תצפיות במקרים רבים. המגמות המרכזיות, שעלו מהניתוח לגבי המגזר היהודי, נכונות גם לגבי המגזר הערבי: הן במגזר היהודי והן במגזר הערבי, נשים מבוגרות יותר ובעלות רמת השכלה גבוהה יותר מרבית יותר להשתמש בהסדרים שוקיים לשם טיפול בילדים בגיל הרך. אנו משערים שההסברים להתנהגות זו הם דומים בשני המגזרים: רמת השכלה גבוהה מקרבת את דפוסי ההתנהגות של נשים באוכלוסיות שונות ביחס לטיפול בילדים.

לוח 7: השימוש בהסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך¹ של אמהות ערביות לפי מאפיינים סוציודמוגרפיים, באחוזים מסה"כ הקבוצה

הסדרים שוקיים	הסדרים שאינם שוקיים	דפוס מסורתי	סה"כ	
16.3	13.3	70.4		סה"כ
				גיל
(14.7)	(14.7)	70.7	100%	20-30
(19.3)	(11.4)	69.3	100%	31-45
29.8	28.0	28.1	28.4	ממוצע
				שנות לימוד
(5.5)	(6.7)	87.8	100%	0-10
(13.2)	(11.2)	75.6	100%	11-12
(39.0)	(29.3)	(31.7)	100%	13-15
(50.0)	(35.7)	(14.3)	100%	+16
13.1	12.9	10.7	11.4	ממוצע
				צורת מקום מגורים
(37.4)	(18.8)	(43.8)	100%	ערים גדולות
(16.7)	(13.9)	69.4	100%	ערים בינוניות
(13.8)	(13.8)	72.4	100%	ישובים קטנים
-	-	-	100%	מהם: עיירות פיתוח
				מחוז מגורים²
19.0	15.0	66.0	100%	חיפה
(19.8)	(11.1)	69.1	100%	תל אביב
-	-	-	100%	ירושלים
-	-	-	100%	באר שבע והדרום
				מצב משפחתי
16.3	13.3	70.4	100%	נשואה
-	-	-	100%	אחר

(1) ילדים בגילאי 3 חודשים עד שלוש וחצי שנים

(2) מחוזות מנהליים של האגף למעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך

מקור הנתונים: סקר תעסוקת נשים 2000, רתכ"א.

1.3. השוואה בין האוכלוסיות המשתמשות בהסדרים שוקיים שונים: מעונות ומשפחתונים המוכרים ע"י המשרד, מעונות ומשפחתונים פרטיים ומטפלות

ההסדרים השוקיים נחלקים בין טיפול על-ידי מטפלת בבית הילד או בבית המטפלת, טיפול במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד וטיפול במעונות ומשפחתונים פרטיים. הניתוח מבחין בהבדלים בין קבוצות בעלות מאפיינים סוציו-דמוגרפיים שונים בדפוסי השימוש בהסדרים השוקיים השונים. הניתוח נערך רק עבור המגזר היהודי. במגזר הערבי לא היו די תצפיות לבחינת נושא זה.

- ✓ נשים עד גיל 30 מרבית יותר להשתמש במטפלת ביחס לנשים בגילאי 30 ומעלה.
- ✓ אנו משערים שההבדל בגיל האמהות, נעוץ בעיקר בגיל בו נוטות נשים לשלוח את הילד למטפלת – נמצא כי ילדים צעירים יותר נשלחים לרוב למטפלת ואילו ילדים בגיל שנתיים ומעלה נשלחים לרוב למעון או משפחתון. אם לילד צעיר יותר, צעירה יותר בממוצע.
- ✓ נשים בעלות השכלה של עד 12 ש"ל ממעטות להשתמש במטפלות, ומשתמשות מעט יותר במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד בהשוואה למשכילות יותר. קיים מתאם בין ההשכלה לבין גובה ההכנסה, ושכרן של נשים עם השכלה של עד 12 ש"ל נמוך מזה של נשים בעלות השכלה גבוהה, ולכן אין באפשרותן לממן שירותי מטפלות, שהינם יקרים יותר בדרך כלל.
- ✓ בערים גדולות שיעור השימוש במטפלות מעט גבוה יותר. אנו מניחים שבערים הגדולות מתגוררת קבוצת אוכלוסייה בעלת הכנסה גבוהה שיכולה לעמוד בעלות הגבוהה של שכירת מטפלת.
- ✓ בישובים קטנים נמצא שיעור גבוה במיוחד של שימוש במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד – 43.4% לעומת שיעור של 28.9% בכלל האוכלוסייה היהודית. נראה שמדובר לרוב בקיבוצים ובמושבים, שכפי שנאמר לעיל, הנורמה בהם היא לשלוח את הילדים למעון.
- ✓ בעירות פיתוח שיעור השימוש במעונות ובמשפחתונים פרטיים גבוה – 46.9%. אנו מניחים שמדובר בעיקר במעונות ובמשפחתונים פרטיים שעלותם זולה, כמו המעונות של רשת ש"ס ועמותת ח"י של תנועת דור שלום.
- ✓ נשים שאינן נשואות (רווקות, גרושות או אלמנות) משתמשות בשיעורים גבוהים יותר במעונות ובמשפחתונים המוכרים. הסבר לכך הוא שנשים אלה מקבלות סבסוד גבוה יחסית במערך המוכר, ולכן העלות עבורן נמוכה באופן משמעותי בהשוואה לשירותי טיפול פרטיים.
- ✓ צפינו למצוא שעולות משתמשות בשיעורים גבוהים יותר במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד בשל עלותם הנמוכה יחסית, אולם לא נמצאו הבדלים בולטים בין עולות לותיקות.
- ✓ נשים חרדיות, המשתמשות בהסדרים שוקיים, מרבית להשתמש בשירותי מטפלות בהשוואה לחילוניות: 43.9% מהחרדיות לעומת 19.4% מהחילוניות. שירותי המטפלות במגזר החרדי זולים יותר, וכן ההיצע של מטפלות גדול יותר.

לוח 8: השימוש של אמהות יהודיות בהסדרים שוקיים שונים לטיפול בילדים בגיל הרך¹ לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפים, באחוזים מסה"כ הקבוצה

מעונות ומשפחתונים		סה"כ ² מטפלת		סה"כ
מוכרים	פרטיים			
28.9	47.1	24.0	100%	סה"כ
				גיל
23.9	40.4	35.7	100%	20-30
32.0	49.8	18.2	100%	31-45
32.4	32.6	29.8	31.9	ממוצע
				שנות לימוד
(40.0)	(55.0)	(5.0)	100%	0-10
34.1	49.1	16.8	100%	11-12
24.9	42.3	32.8	100%	13-15
26.9	48.0	25.1	100%	+16
13.8	14.1	14.4	14.1	ממוצע
				מקום מגורים
33.3	39.0	27.7	100%	ערים גדולות
23.2	51.7	25.1	100%	ערים בינוניות
43.4	40.2	16.4	100%	ישובים קטנים
30.2	46.9	22.9	100%	מהם: עיירות פיתוח
				מצב משפחתי
28.0	47.5	24.5	100%	נשואה
(56.5)	(30.5)	(13.0)	100%	אחר
				ותק בארץ
(30.2)	(49.0)	(20.8)	100%	עולות ³
28.8	46.9	24.3	100%	ותיקות
				מידת דתיות
20.4	35.7	43.9	100%	חרדית
34.3	41.7	(24.0)	100%	דתית
35.1	48.4	16.5	100%	מסורתית
28.0	52.6	19.4	100%	חילונית

(1) ילדים בגילאי 3 חודשים עד שלוש וחצי שנים

(2) סה"כ אמהות המשתמשות בהסדרים שוקיים

(3) עולות מ-1990 ואילך

מקור הנתונים: סקר תעסוקת נשים 2000, רתכ"א.

2. מאפייני התעסוקה של האם

2.1. האוכלוסייה היהודית

2.1.1 המצב התעסוקתי של האם והשימוש בהסדרים לטיפול בילדים

כצפוי, מרבית הנשים העובדות מחוץ למשק הבית נעזרות בהסדרים שוקיים, ואילו מרבית הנשים שאינן עובדות מחוץ למשק הבית, מטפלות בעצמן בילדיהן. אנו מניחים שמרבית הילדים של אמהות שאינן עובדות המטופלים במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד הם ילדי רווחה.

נשים עובדות – 14.6% מבין העובדות נעזרות בהסדרים שאינם שוקיים, ו- 85.4% נעזרות בהסדרים שוקיים. 24.3% מהנשים העובדות נעזרות במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד. יש לציין, שעשירית מהנשים העובדות מצליחות גם לעבוד בעבודה בשכר וגם לטפל בילד בעצמן. אנו משערים כי במקרים רבים מדובר באמהות העובדות מהבית כגון מטפלות במשפחתונים או בצהרונים ביתיים, ספריות וקוסמטיקאיות העובדות מהבית, נשים העובדות במחשב מהבית, נשים שיכולות לקחת עמן את הילד לעבודה וכיוצא בזה.

נשים מובטלות – 71.6% מהמובטלות נמצאות עם הילד בבית, 28.4% מביניהן נעזרות בהסדרים שוקיים. 5.7% מהמובטלות נעזרות במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד.

נשים שאינן משתתפות בכח העבודה – 76.2% מהנשים שאינן עובדות ואינן מחפשות עבודה נמצאות עם הילד בבית, 23.3% נעזרות בהסדרים שוקיים. שיעור נמוך מהנשים שאינן בכח העבודה נעזרות במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד.

לוח 9: השימוש בהסדרים השונים על ידי נשים יהודיות לפי מצבי תעסוקה, באחוזים מהקבוצה

הסדרים שוקיים		הסדרים שאינם שוקיים			האם עם הילד בבית	
מעונות ומשפחתונים	מטפלת בתשלום	מטפלת/בן משפחה ללא תשלום	האם עובדת עם הילד בבית	מטפלת בתשלום	מטפלת בתשלום	האם עם הילד בבית
מוכרים	פרטיים					
18.3	29.7	15.2	3.1	6.3	27.4	סה"כ יהודיות, מהן:
24.3	37.4	23.7	4.6	10.0	0.0	עובדות
—	(21.6)	-	0.0	0.0	71.6	מובטלות ⁽¹⁾
(7.9)	15.0	-	-	0.0	76.2	אינן משתתפות בכ"ע ⁽²⁾

(1) נשים שחיפשו עבודה באופן פעיל בשבוע האחרון

(2) נשים שאינן עובדות ולא מחפשות עבודה, ונשים המחפשות עבודה, אך לא חפשו עבודה באופן פעיל בשבוע האחרון.

מקור הנתונים: סקר תעסוקת נשים 2000, רתכ"א.

2.1.2 מאפייני העבודה של האם והסדרים שוקיים לטיפול בילדים

- ◀ נשים בעלות סטטוס משלח יד גבוה יותר (משלח יד אקדמאי, מקצועות חופשיים וטכניים ומנהלות) נעזרות בשכיחות גבוהה יותר במטפלות – 32.3% לעומת 22.9% מבין הנשים במשלחי יד בעלי סטטוס נמוך יותר. עלות שירותי המטפלות היא הגבוהה ביותר, כפי שיפורט בפרק 6 להלן, ולכן נשים שהכנסתן גבוהה יותר, יכולות לממן שרות זה. קיים מתאם בין סטטוס משלח היד לבין רמת ההכנסה: ההכנסה של בעלות סטטוס משלח יד גבוה גבוהה יותר.
- ◀ נשים בעלות סטטוס משלח יד נמוך יותר נעזרות בשיעורים גבוהים יותר במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד – 32.8% לעומת 24.4% מבין בעלות משלחי היד בסטטוס גבוה. כפי שהוסבר לעיל קיים מתאם בין סטטוס משלח היד לבין ההכנסה, ולכן נשים בעלות סטטוס משלח יד נמוך יותר, הכנסתן במקרים רבים נמוכה יותר, סביר שנשים אלה זוכות לרמת סבסוד גבוהה יותר, ולכן העלות של המעונות והמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד נמוכה באופן משמעותי מעלותם של שירותי טיפול אחרים.
- ◀ נשים העובדות במגזר העסקי מסתייעות במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד בשיעור מעט גבוה יותר מזה של נשים העובדות במגזר הציבורי – 30.5% לעומת 27.4% בהתאמה. נראה שגם הבדל זה נובע מרמת ההכנסה, שהינה מעט גבוהה יותר במגזר הציבורי.
- ◀ שיעור השימוש במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד גבוה יותר בקרב נשים העובדות במשרה מלאה לעומת אלה העובדות במשרה חלקית – 30.2% לעומת 25.7% בהתאמה. ניתן להסביר זאת בכך שהיקף המשרה הוא אחד הקריטריונים לקביעת התשלום שתידרש האם לשלם עבור הטיפול בילד במסגרות המוכרים על ידי המשרד: אם העובדת במשרה מלאה זכאית להנחה גדולה יותר (אם יתר הקריטריונים מזכים אותה בהנחה).
- ◀ ממוצע שעות העבודה בשבוע של אמהות שילדיהן מטופלים במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד הוא 34.3 שעות, לעומת 32.7 שעות של אמהות שילדיהן מטופלים במעונות ובמשפחתונים פרטיים ו- 29.4 שעות של אמהות הנעזרות במטפלות.
- ◀ השכר נטו הממוצע לשעה משתנה על פני ההסדרים השונים – ממוצע השכר לשעה הנמוך ביותר נמצא בקרב אמהות לילדים במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד – 25 ש"ח לשעה. השכר הגבוה ביותר לשעה נמצא בקרב אמהות הנעזרות במטפלות – 29 ש"ח לשעה נטו. מגמה זו משתלבת ביתר הממצאים שפורטו לעיל: בקרב נשים בעלות רמת הכנסה גבוהה יותר רווח יותר השימוש בשירותי מטפלות, ואילו נשים בעלות רמת הכנסה נמוכה יותר משתמשות בשכיחות גבוהה יותר בשירותי המעונות והמשפחתונים בפיקוח.

2.2. האוכלוסייה הערבית

נשים עובדות – כמחציתן (50.7) נעזרות בהסדרים שאינם שוקיים, וכמחציתן (49.3%) נעזרות בהסדרים שוקיים. כצפוי, בחברה הערבית שהינה חברה מסורתית, היקף השימוש בהסדרים שאינם שוקיים רחב יותר. כנראה שמבנה המשפחה המורחבת בקהילה הערבית, והעובדה שרק אחוזים זעומים מהנשים הערביות המבוגרות משתתפות בכח העבודה, מאפשר סיוע בטיפול בילדים במסגרת המשפחה.

נשים שאינן משתתפות בכח העבודה – מרביתן נשארות עם הילד בבית – 94.6%. מקצתן נעזרות בהסדרים כלשהם. כצפוי, שיעור הנשים שאינן עובדות, המשתמשות בהסדרים כלשהם נמוך מזה שבאוכלוסייה היהודית, כנראה בשל אופייה המסורתי של החברה הערבית.

מאפייני ההסדרים השוקיים

1. המגזר היהודי²⁸

א. הגיל בו נשלח הילד למסגרת כלשהי

נמצא כי הגיל הממוצע לשליחת הילד למסגרת כלשהי הוא 10.2 חודשים והחציון הוא 6 חודשים. זהו גיל מוקדם יחסית על פי גישות חינוכיות ותיאוריות בהתפתחות הילד. מחקרים מורים כי הערך המוסף של השתייה בקבוצה בגיל זה הוא נמוך ביותר. כאשר הבית מתפקד טוב, והאם מגיבה לילד באופן טוב, עדיף שהילד יהיה עם האם או בטיפול פרטני חלופי (יש לציין שמטפלת, שבמקרים רבים היא מטפלת המטפלת בילד באופן פרטני, כלולה במסגרות המצוינות). התפלגות הגילאים בהם התחיל הילד להשתתף במסגרת כלשהי מוצגת בלוח 10 להלן.

לוח 10: התפלגות הגילאים בהם התחיל הילד להשתתף במסגרת כלשהי

גיל הילד בחודשים	אחוז הילדים שנשלחו להסדר שוקי ¹	אחוז מצטבר
עד 4	36.9	36.9
+4 עד 6	14.1	51.0
+6 עד 12	11.2	62.2
+12 עד 24	26.7	88.9
+24 עד 36	8.9	97.8
+36	(2.2)	100

1) מתוך סה"כ הילדים המשולבים בהסדר שוקי לטיפול בילד מקור הנתונים: סקר תעסוקת נשים, 2000, רתכ"א.

מתוך סה"כ הילדים הנמצאים בהסדר שוקי:

- ◀ עד גיל חצי שנה, מחצית מהילדים נשלחים למסגרות טיפול שוקיות, ועד גיל שנתיים כמעט 90% מהילדים מטופלים בהסדר שוקי כלשהו.
- ◀ למעלה משליש מהילדים נשלחים למסגרת שוקית כלשהי עד גיל 4 חודשים.
- ◀ בגילאים חצי שנה עד שנה כעשירית מהילדים נשלחים למסגרת טיפול שוקית.
- ◀ למעלה משליש מהילדים נשלחים להסדר טיפול שוקי בגילאי שנה עד שלוש.

ב. השימוש בהסדרים שוקיים לפי קבוצות גיל של הילדים

לוח 11: אחוז האמהות המשתמשות בהסדר לפי קבוצות גיל של הילד

גיל הילד בחודשים	3 עד 12	+12 עד 24	+24 עד 42
סה"כ המשתמשות בהסדרים שוקיים ¹	41.3%	56.6%	82.7%
מתוכן משתמשות ב: מטפלת	26.6%	21.1%	2.9%
מעונות ומשפחתונים מוכרים	5.5%	15.3%	28.9%
מעונות ומשפחתונים פרטיים	9.2%	20.2%	50.9%

1) מבין סה"כ האמהות בקבוצה

מקור הנתונים: סקר תעסוקת נשים, 2000, רתכ"א.

²⁸ לתשומת לב הקורא: פרק זה מתבסס על נתונים מסקר תעסוקת נשים, 2000, רתכ"א. ההערה מתייחסת לכל הפרק.

- קיים הבדל ניכר בשכיחות השימוש בהסדרים שוקיים עבור ילדים בגילאים השונים. כצפוי, ככל שהילד גדול יותר, רווח יותר השימוש בהסדרים שוקיים עבורו: 41.3% מהאמהות לילדים בגילאי 3 חודשים עד שנה נעזרות בהסדרים שוקיים בהשוואה ל- 82.7% מהאמהות לילדים בגילאים שנתיים עד שלוש וחצי.
- ילדים עד גיל שנה במקרים רבים נשארים בבית עם האם, כאשר האם מחליטה להאריך את חופשת הלידה (החוק בישראל מתיר לאם עובדת, בתנאים מסוימים, להאריך את חופשת הלידה בחופשה ללא תשלום עד 12 חודשים). לגבי גילאי שנתיים ומעלה, הדעה הרווחת בישראל היא כי ילדים בגילאים אלה זקוקים לקבוצה חברתית, ועל כן בגילאים אלה, שיעור האמהות המוציאות את הילד מהבית גבוה. במקרים רבים, אפילו אם, המטפלת בילד צעיר יותר בבית, שולחת ילד בגילאי שנתיים ומעלה למסגרת קבוצתית כלשהי.
- עבור ילדים עד גיל שנתיים רווח השימוש במטפלות, בעוד שילדים בגיל שנתיים ומעלה משולבים לרוב במעונות ובמשפחתונים. הנטייה היא לשלב תינוקות צעירים במסגרת טיפול אישית, ועל כן השימוש במטפלות בגילאים אלה שכיח יותר, ואילו ילדים מעל גיל שנתיים, הנטייה היא כאמור, לשלבם במסגרת קבוצתית.
- בכל קבוצות הגיל, שיעור האמהות שילדיהן במעונות ובמשפחתונים פרטיים גדול מזה שבמעונות ובמשפחתונים בפיקוח. אמהות בישראל מעדיפות משפחתונים ומעונות פרטיים על מסגרות המוכרות ע"י המשרד כנראה בגלל שלמעונות ומשפחתונים פרטיים דימוי יוקרתי יותר, והיצע הפעילויות שלהם ושעות הפעילות שלהם מותאמות יותר לצרכים של ההורים בישוב. אך יחד עם זאת, יש להדגיש כי ההעדפות הן מקומיות ותלויות, בין היתר, בגורמים הבאים: היצע המעונות והמשפחתונים באזור המגורים, עלות המעונות והמשפחתונים הפרטיים המשתנה מאזור לאזור (בחלק מהישובים, עלותם של המעונות והמשפחתונים הפרטיים דווקא זולה יותר), המוניטין של המעונות והמשפחתונים שבאזור – הן אלה המוכרות ע"י המשרד והן הפרטיים, שעות הפעילות של המעונות והמשפחתונים ועוד.

ג. מסגרות הטיפול במשפחות בהן למעלה מילד אחד בגיל הרך

- ◀ בכחמישית מהמשפחות להן שני ילדים עד גיל 3.5, שני הילדים מתחנכים במסגרת קבוצתית כלשהי.
- ◀ כ- 70% מהאחים הבוגרים יותר במשפחה משולבים במסגרת קבוצתית כלשהי. כפי שהוזכר לעיל, הדעה הרווחת בישראל היא שילדים מגיל שנתיים זקוקים לקבוצה חברתית.
- ◀ כ- 78% מהילדים הצעירים יותר במשפחה מטופלים במסגרת פרטנית – על ידי האם או על ידי מטפלת. כפי שהוזכר לעיל, לגבי תינוקות צעירים, הדעה הרווחת בישראל היא שעדיף עבורם טיפול אישי ופרטני.
- ◀ 24% מהאמהות מטפלות בעצמן בשני הילדים, ונמצאות עמם בבית.

לוח 12: הסדרי הטיפול בילדים במשפחות בהן שני ילדים בגיל הרך

הסדר הטיפול באח הבוגר יותר				הסדר הטיפול בילד הצעיר
סה"כ	בבית עם האם	מטפלת	מסגרת קבוצתית	
22.0	-	-	21.6	מסגרת קבוצתית
25.7	-	(3.7)	21.3	מטפלת
52.3	23.9	-	28.4	בבית עם האם
100.0	24.6	(4.1)	71.3	סה"כ

מקור הנתונים: סקר תעסוקת נשים, 2000, רתכ"א.

ד. התשלום עבור הטיפול/חינוך הילד

- ◀ שכר הלימוד/הטיפול הממוצע לחודש הוא 1,028 ש"ח.
- ◀ כצפוי, התשלום החודשי למטפלות הוא הגבוה ביותר – 1,130 ש"ח בממוצע. למרות מחירו הגבוה של הטיפול על-ידי מטפלת, מעדיפות אותו אמהות רבות לתינוקות צעירים, בהתייחס להלך הרוח המקצועי על עדיפות הטיפול בילד על-ידי דמות אחת ובטיפול פרטני.
- ◀ שכר הלימוד החודשי הממוצע במעונות ובמשפחותונים פרטיים גבוה מזה שבמעונות ומשפחותונים המוכרים על ידי המשרד - 1,061 ש"ח לעומת 899 ש"ח. נראה לכן, שמרבית המעונות והמשפחותונים הפרטיים הינם מסגרות יוקרתיות יותר, המעניקות טיפול איכותי יותר לילדים.
- ◀ שכר הלימוד/הטיפול הממוצע לחודש שמשלמות נשים עובדות גבוה באופן משמעותי מזה שמשלמות נשים שאינן עובדות – 1076 ש"ח ו- 699 ש"ח בהתאמה. במקרים רבים, ילדי נשים שאינן עובדות, המשולבים במעונות ובמשפחותונים המוכרים, הינם ילדי רווחה, שעלות השרות עבורם הינה נמוכה מאד (דרגות 1 ו- 2 כמפורט בטבלאות שכר הלימוד המופיעות בנספח ז'). מעבר לכך, כנראה מרבית הנשים שאינן עובדות מסתייעות בשירותי טיפול, רק אם שירותים כאלה בעלות נמוכה יחסית זמינים עבורן.
- ◀ במסגרות המוכרות על ידי המשרד, התשלום הממוצע של אמהות עובדות עומד על 945 ש"ח לחודש, ואילו התשלום של אמהות שאינן עובדות הוא בסך 636 ש"ח לחודש. גם ממצא זה כנראה מוסבר בכך, שילדי מעונות לאמהות שאינן עובדות הינם בשכיחות גבוהה ילדי רווחה, שעלות השרות עבורם נמוכה.

2. האוכלוסייה הערבית

א. הגיל בו נשלח הילד למסגרת כלשהי

נמצא כי הגיל הממוצע לשליחת הילד למסגרת כלשהי הוא 19 חודשים והחציון הוא 18 חודשים – בגיל שנה וחצי. זהו גיל מבוגר בהרבה מגיל שליחת הילד למסגרת במגזר היהודי שכאמור הינו בין גיל 6 ל- 10 חודשים (החציון והממוצע בהתאמה). נראה שהמבנה המסורתי של החברה הערבית, והעובדה ששיעור הנשים המשתתפות בכח העבודה נמוך ביחס לשיעור הנשים היהודיות, מוביל גם לכך שנשים רבות נשארות עם הילד בבית עד גיל מבוגר יחסית.

ג. התשלום עבור הטיפול/חינוך הילד

שכר הלימוד/הטיפול הממוצע לחודש הוא 403 ש"ח, לעומת 1,028 ש"ח במגזר היהודי. שכר הלימוד במגזר הערבי מהווה רק כ- 40% משכר הלימוד במגזר היהודי. יוקר המחיה במגזר הערבי נמוך מזה שבמגזר היהודי, וכן שכרן הממוצע של נשים ערביות עובדות נמוך מזה של היהודיות, ולכן עלות שירותי הטיפול נמוכה יותר. בנוסף, חלק מהפער נובע מכך שילדים רבים במגזר זה, המשולבים במעונות ובמשפחתונים בפיקוח, הינם ילדי רווחה, שכאמור עבורם עלות השרות נמוכה במיוחד.

מקורות

- 1) אסתי אהרונוביץ, 'עשר בבוקר. אתם בטוחים שהילד שלכם בידיים טובות?', מוסף הארץ, 15.9.2004.
- 2) בוכניק איריס וגולדברט שרון, מעונות יום בישראל – בחינת כדאיות לאומית ועסקית, פרויקט בכלכלה בהנחיית ד"ר דן פלד, הטכניון, הפקולטה להנדסת תעשייה וניהול.
- 3) חן שושנה, מישהו מטפל בך, ידיעות אחרונות, 11.3.2004.
- 4) מלכה עירית, מעונות יום ואמהות עובדות, מחקרי מדיניות, החטיבה למחקר מדיניות כלכלית, המכון ללימודים אסטרטגיים ופוליטיים מתקדמים, 1990.
- 5) מנדל הדס, השלכות מדיניות הרווחה על אי השוויון בין המינים, 2003.
- 6) נדיב רונית, אמהות יוצאות לעבודה ולאן הילדים?, דפי מידע בנושאי שוק העבודה, הרשות לתכנון כח-אדם, משרד העבודה והרווחה, 2002.
- 7) פטרסבורג עופר, כלכלת גן, ידיעות אחרונות, 8.8.2003.
- 8) פיכטלברג אסנת וצין רות, סקר משתמשים במעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך, הרשות לתכנון כ"א, 1998.
- 9) פרופ' רוזנטל מרים, מסגרות חינוכיות חוץ ביתיות לתינוקות ופעוטות, 2001.
- 10) שפר נעמי, מדיניות הממשלה בסבסוד מעונות היום: ההשלכות על יציאת נשים לעבודה, שדולת הנשים בישראל, 1999.
- 11) הצעות תקציב ודברי הסבר, 1998 – 2003, שנים נבחרות
- 12) מערכת ה- Child Care בארה"ב ובבריטניה – קווי מדיניות, תקציב ותקנות, סקירה שהוכנה ע"י מכון ברוקדיל.
- 13) Janet C. Gornick and Marcia K. Meyers, Families That Work, 2003.

נספחים

נספח א' – מתודולוגיה

הדוח מתבסס על סקר מיוחד של הרשות לתכנון כח-אדם בנושא תעסוקת נשים ומסגרות לטיפול בילדים בגיל הרך שנערך בשנת 2000, וכן על נתונים מנהליים של האגף למעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך במשרד והמחלקה לילד ולנוער במשרד הרווחה. בנוסף, נעזרנו בסקרי כח-אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

הסקר המיוחד של הרשות לתכנון כח-אדם עסק בתעסוקת נשים ומסגרות לטיפול בילדים בגיל הרך, ונערך בשנת 2000. במהלך הסקר רואיינו כ- 4000 נשים בגילאי 20-45, שלמעלה מ- 1500 מביניהן הן אמהות לילדים בגיל הרך (גיל 3 חודשים עד גיל שלוש וחצי שנים). מתודולוגית הסקר מפורטת במסמך 'סקר תעסוקת נשים ומסגרות תמך לטיפול בילדים, מתודולוגיה' בעריכת אסנת פיקטלברג, 2003. נתוני הסקר שימשו לצורך צילום תמונת מצב, ומיפוי היקף השימוש בהסדרים השונים לטיפול בילדים בגיל הרך, וכן לשם אפיון דיוקן האמהות המשתמשות בסוגי ההסדרים השונים.

זיהוי המעונות והמשפחתונים הנתונים לפיקוח של המשרד הוא בעייתי, שכן האמהות הבוחרות במסגרת מסוימת עומדות למול הארגון המפעיל, ולרוב אינן יודעות שהמשרד מפקח על המסגרת. על מנת להבחין בין מעונות ומשפחתונים פרטיים לבין אלה הנתונים לפיקוח המשרד בסקר המיוחד של רתכ"א, נעזרנו בשם הארגון אליו משתייכת המסגרת של הילד עליו דווחה האם. יש לציין, שבחלק מהמקרים, הארגונים שדווחו הינם ארגונים קטנים ולא מוכרים, ובמקרים אחרים מדובר בארגונים שחלק מהמסגרות שלהם מפוקחות על-ידי המשרד וחלקן אינן מפוקחות. האבחנה בין מעונות ומשפחתונים המוכרים על ידי המשרד לבין מעונות ומשפחתונים פרטיים מוצגת בתרשים 1 להלן.

הנתונים המנהליים של האגף למעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך במשרד והמחלקה לילד ולנוער במשרד הרווחה, והנתונים מסקרי כח-אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שמשו לצורך בחינת התפתחות המערכת המוכרת על ידי המשרד בעשור האחרון.

בהשוואה בין נתוני הלמ"ס והאגף לבין נתוני הסקר של רתכ"א מתגלה פער בחלק היחסי של הילדים המתחנכים במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד מתוך כלל הילדים בגילאים הרלוונטיים בשנת 2000. ההבדלים מפורטים בלוח 1.

לוח 1: החלק היחסי של הילדים המתחנכים במעונות ובמשפחתונים המוכרים ע"י המשרד מתוך כלל הילדים בגילאים הרלוונטיים, שנת 2000

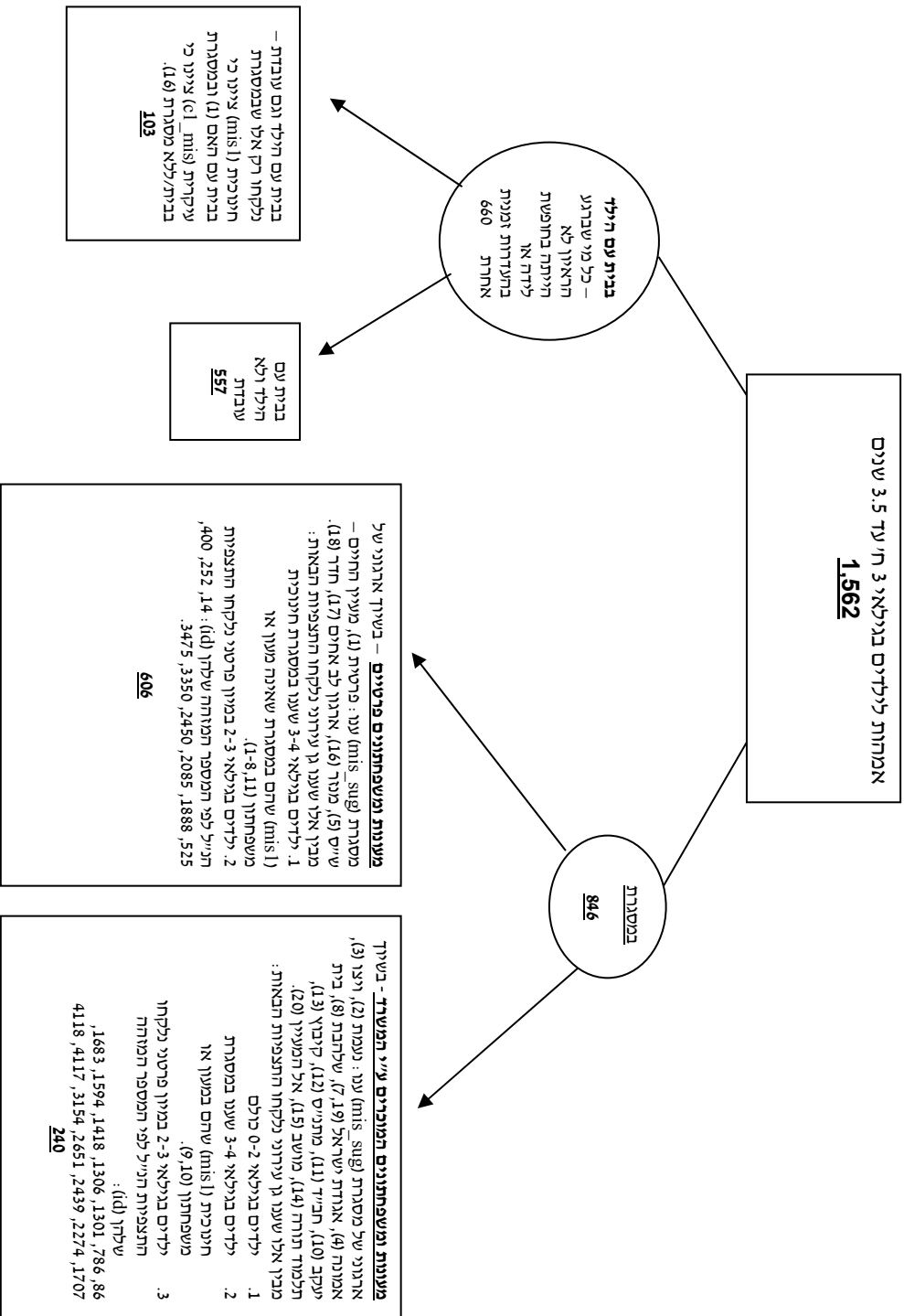
נתוני האגף וסכ"א	נתוני סקר רתכ"א	
19%	15.4%	סה"כ האוכלוסייה
34%	29.2%	ילדי אמהות עובדות
מגזר יהודי		
25%	18.2%	סה"כ האוכלוסייה
37%	30%	ילדי אמהות עובדות
מגזר ערבי		
5%	*(3.33%)	סה"כ האוכלוסייה
21%	*(17%)	ילדי אמהות עובדות

*בסקר רואיינו רק 10 נשים ערביות שילדיהן במעונות ובמשפחתונים המוכרים ע"י המשרד, 7 מביניהן הן נשים עובדות.

הסברים להבדלים בין מקורות הנתונים :

- ◀ בסקר רתכ"א התייחסנו לילדים בגילאי 3 חודשים עד 3.5 שנים בלבד. בסקרי כ"א לא מצוין גיל הילד, אלא קבוצות גיל, ועל-כן הערכנו מה מספר הילדים בקבוצת גיל זו.
- ◀ כפי שצוין לעיל, בסקר רתכ"א לא ניתן לזהות באופן חד משמעי את המסגרות המוכרות על ידי המשרד.
- ◀ הנתונים המנהליים של האגף למעונות יום ומשפחתונים כוללים את כל הילדים המתחנכים במעונות ובמשפחתונים בפועל, ואילו לשם חישוב האומדנים התייחסנו רק לילדים בגילאי 3 חודשים עד 3.5 שנים.
- ◀ בסקר רתכ"א 'אמהות עובדות' הן אמהות שדווחו כי הן עובדות בעבודה בשכר, ואילו בנתונים המנהליים 'אמהות עובדות' הן אמהות הפונות לרשום את ילדיהן למעון או למשפחתון המוכרים על ידי המשרד בתהליך הרישום הרגיל, כאשר חלקן, למעשה, אינן עובדות בשכר בפועל. מדובר בנשים לומדות ומובטלות הזכאיות להשתתפות ממשלתית בשכר הלימוד, ובנשים אחרות.
- ◀ בסקר רתכ"א נבדקה התפלגות האמהות וההסדר בו משולב הילד הצעיר בלבד. בסקרי כ"א ובנתוני האגף התייחסנו לכל הילדים בגילאים הרלוונטיים (ישנן אמהות שיש להן יותר מילד אחד בגילאים הרלוונטיים).

תרשים 1: סיווג ההסדרים לטיפול בילדים – סקר תעסוקת נשים, 2000, רחמי"א

נספח ב' - חוק הפיקוח על מעונות, תשכ"ה – 1965

1. הגדרות [תיקון: תשנ"ג]

בחוק זה -

"השר" שר העבודה והרווחה;

"ילד" מי שלא מלאו לו 14 שנה;

"טיפול" -- טיפול סוציאלי או פסיכוסוציאלי;

"מוסד רפואי" במשמעותו בפקודת בריאות העם, 1940;

"מקום מגורים" מקום שבו אדם ישן דרך קבע;

"מעון" מקום המשמש, או הנועד לשמש, כולו או חלקו, מקום מגורים או מקום שהייה לילדים, לזקנים, לבעלי מום גופני, או ללוקים בשכלם, והכל כשהם מחוץ למשפחתם. או מוסד כמשמעותו בחוק הפיקוח על מוסדות לטיפול במשתמשים בסמים, התשנ"ג 1993, המשמש, או הנועד לשמש לטיפול (להלן - חוסים).

"מקום שהייה" -- אחד מאלה:

1. מקום בו מקבל חוסה טיפול

2. מקום בו שוהה ילד לצורך השגחה, טיפול או קבלת ארוחות, למעט מוסד רפואי.

"משפחה" לרבות קיבוץ או קבוצה לגבי חוסים שהם חברי אותו קיבוץ או אותה קבוצה, או שהם בני משפחתם של חברים כאמור, ומקום מגוריהם הרגיל הוא באותו הקיבוץ או באותה הקבוצה. או שהם מוצמדים למשפחת חברים כאמור.

"סם" -- סם מסווג כהגדרתו בפקודת הסמים המסוננים [נוסח חדש], התשל"ג 1973

"פקיד סעד" כמשמעותו בחוק שירותי הסעד, תשי"ח - 1958

2. רישיון ניהול [תיקון: תשנ"ג]

א. לא יהיה אדם בעלים של מעון ולא ינהל אדם (להלן- המנהל) מעון שיש בו יותר משני חוסים אלא אם קיבל רישיון על כך מהשר ולא יפתח אדם מעון כל עוד לא ניתן הרישיון.

ב. לא ייתן השר רישיון אלא אם כן נוכח שהמעון ממלא אחר התנאים שנקבעו בתקנות.

3. מעונות שניהולם פטור מרישיון [תיקון: תשנ"ג]

א. ניהולם של מעונות אלה פטור מרישיון

1. מעון שהוא מוסד רפואי

2. בית מלון, פנסיון או בית מרגוע

ב. השר רשאי לפטור מרישיון ניהול מעונות שנוסדו ומתנהלים על ידי מוסדות ציבור ~ארגונים ציבוריים שהוכרו לצורך זה על ידי הממשלה, הכל כפי שייקבע בתקנות.

ג. מנהל המעון הפטור מרישיון לפי סעיף זה, יודיע על פתיחתו ועל שינוי שיעשה בו לשר.

4. מעון מעורב

היה מעון משמש מקום מגורים לחוסים ולשאינם חוסים, לא יחולו תנאי הרשיון והוראות תקנות שיותקנו לפי חוק, זה. אלא לגבי החוסים בלבד.

5. בקשה לרשיון [תשנ"ג]

א. בקשה לרשיון תוגש לשר ותכלול פרטים שייקבעו בתקנות, לרבות פרטים בדבר התנאים התברואתיים והחומרניים של המעון, מטרותיו, תפוסתו, תקן עובדיו והכשרתם המקצועית.
ב. השר רשאי לקבוע בתקנות אגרה בעד מתן רשיון או חידושו.

6. ביטול רשיון וסגירת מעון [תיקון תשנ"ג]

א. נוכח השר כי במעון לא נתקיימו התנאים שנקבעו בתקנות או ברשיון, רשאי הוא לדרוש ממנהל המעון מילוי התנאים באמור תוך תקופה שתיקבע על ידיו לפי העניין. לא מילא המנהל אחר התנאים תוך אותה תקופה, רשאי השר לבטל את הרשיון, ואם מצא כי הדבר דרוש לטובת החוסים, להורות על סגירת המעון. נכח השר כי מעון פועל ללא רשיון, רשאי הוא להורות על סגירתו.
ב. הורה השר כאמור בסעיף קטן (א), ייסגר מיד המעון בפני קבלת חוסים חדשים, והחוסים הנמצאים בו ישוחררו או יועברו למעון אחר, הכל כפי שיורה השר. כן רשאי השר להורות כי החוסים ימשיכו לשהות במעון עד שיווצרו תנאים מתאימים להעברתם.
ג. הורה השר כאמור בסעיף קטן (א), יהא רשאי להטיל את ביצוע האמור בסעיף קטן (ב) על רשות שייקבע או על מנהל המעון ולתת להם הוראות בדבר דרכי ביצוע.

א6. ערר [תיקון תשנ"ג]

הורה השר כאמור בסעיף 5, רשאי המנהל, תוך 45 ימים מן היום שבו נמסרה לו ההוראה, לערער עליה לפני בית משפט השלום. אין בהגשת הערר כדי לעכב את ביצוע ההוראה אלא אם כן קבע בית המשפט אחרת.

7. פיקוח [תיקון תשנ"ג]

א. השר ימנה מפקחים לעניין חוק זה, אשר יהיו רשאים להיכנס לכל מעון שחובת רשיון חלה על ניהולו.
ב. סבר המפקח שיש לאדם ידיעות או מסמכים הנוגעים לחוסה, או לניהולו או להחזקתו של מעון, רשאי הוא לחקרו ולדרוש ממנו להציג או למסור כל מסמך הנוגע לחוסה, לרבות תיקו האישי או הרפואי, או הנוגע לניהולו או להחזקתו של המעון, ולתפוס מסמך כאמור.
ג. על חקירה כאמור בסעיף קטן (ב) יחולו הוראות סעיפים 3-12 לפקודת הפרוצדורה הפלילית (עדות). נתפס מסמך כאמור בסעיף קטן (ב) יוחזר למי שממנו נלקח תוך 50 ימים מיום תפיסתו אלא אם כן תוך תקופה זו הועבר המסמך למשטרה לשם נקיטת הליכים פליליים.

8. הודעה על החזקת ילד

א. המחזיק בביתו ילד והוא אינו הורה, הורה הורה, אחיו, אחותו, דודו, דודתו, או אפוטרופוסו, יודיע לפקיד הסעד:

- (1) על ותאריך קבלת הילד לביתו ועל שינוי מענו של המחזיק בו- תוך 7 ימים מיום קורות המאורע.
- (2) על הפסקת החזקתו של הילד, העלמו או מותו- תוך 48 שעות מקורות המאורע.

ב. סעיף קטן (א) לא יחול על מי שקיבל ילד שאינו בעל מום גופני או לוקה בשכלו, להחזקה למשך זמן שאינו עולה על 3 חודשים.

9. עונשין

העובר על הוראה מהוראות חוק זה או על תקנה שהותקנה לפיו, או המפריע למפקח במילוי תפקידו. דינו מאסר 6 חודשים.

9א. צו שיפוטי לביטול רשיון ולסגירת מעון [תיקון תשנ"ג]

א. הוגש כתב אישום על עבירה לפי סעיף 9, רשאי בית המשפט על פי בקשת התובע לצוות על סגירת המעון עד לסיום ההליכים המשפטיים, אם ראה שהדבר דרוש לטובת המטופלים באותו מעון.
ב. בית המשפט הן בערר לפי סעיף 6א. או בעבירה לפי סעיף 9 רשאי לצוות על ביטול הרשיון ועל סגירת המעון.

9ב. ביצוע [תיקון תשל"ז]

א. בית המשפט רשאי להטיל בצו את ביצוע סגירת המעון על רשות שייקבע או על מנהל המעון ולתת להם הוראות בדבר דרכי הביצוע.
ב. הוטלה סגירת המעון על מנהל המעון והוא לא ביצע את הצו שהוטל עליו, דינו מאסר 6 חודשים ומאסר 7 ימים לכל יום שבו נמשכה העבירה אחרי המצאת הצו.
ג. על אף האמור בכל חוק יהיו עבירות לפי סעיף זה עוונות לכל דבר.

9ג. שמירת סמכות [תיקון תשל"ז]

שום דבר בחוק זה לא יתפרש כאילו בא לגרוע מסמכותו של בית המשפט לפי פקודת בזיון בית המשפט, אך לא ישא אדם באחריות גם לפי חוק זה וגם לפי פקודת בזיון בית המשפט.

10. הוראות מעבר

- א. מעון שהיה קיים ביום תחילתו של חוק זה רואים כאילו ניתן רשיון לניהולו ל- 6 חודשים מאותו יום.
- ב. המחזיק ילד בביתו ביום תחילתו של חוק זה, ימלא אחר חובת ההודעה לפי סעיף 8 תוך 30 ימים מאותו יום.

11. [תיקון תשנ"ג]

בוטל

12. ביצוע ותקנות [תיקון תשנ"ג]

- א. השר ממונה על ביצוע חוק זה והוא רשאי להתקין תקנות בכל עניין הנוגע לביצועו, לרבות תקנות בדברן
- (1) תקופת רשיונות ותנאיהם
 - (2) תנאי המגורים במעונות
 - (3) תנאי החזקת חוסים
 - (4) אמצעי בטיחות של מתקנים ושירותים של מעונות
 - (5) תקן עובדי מעונות והכשרתם
 - (6) תנאי כשירותם של מנהלי מעונות
 - (7) אגרה בעד מתן רשיון או חידושו
 - (8) דרכי הפיקוח על מעונות
 - (9) כל עניין המפורט בפסקאות (2) עד (7) לגבי מעונות הפטורים מרשיון.
- ב. לא יתקין השר תקנות בדבר תקן עובדי מעונות והכשרתם, תנאי כשירותם של מנהלי מעונות ודרכי פיקוח על מעונות שניהולם פטור מרשיון, אלא בהתייעצות עם וועדת השירותים הציבוריים של הכנסת.

יוסף בורג	לוי אשכול	שניאור זלמן שזר
שר הסעד	ראש הממשלה	נשיא המדינה

נספח ג': הקריטריונים והתקנים להפעלת מעון יום

המשרד נותן הכרה וסמל מעון למעון יום **לגוף מפעיל** שעומד בקריטריונים. סמל המעון ניתן על פי **מבנה המעון**, **תנאי בטיחות**, **תפוסה ותקן כוח אדם** אשר מבטיחים רמת טיפול נאותה ותנאי בטיחות מרביים.

מפעילי המעון נדרשים לעמוד **בדרישות השכלה של כוח האדם במעון**. גוף מפעיל שמעוניין לקבל הכרה וסמל מעון, יפנה בכתב למחוז ויפעל בהתאם להנחיות לקבלת אישור.

גוף מפעיל - גוף מפעיל שאינו מוגדר כארגון נשים או רשות מקומית אשר פונה לראשונה כדי לקבל הכרה מטעם וסמל מעון. המשרד חייב להיות מוגדר כעמותה רשומה כחוק. כל גוף מפעיל חייב לעמוד בדרישות המשרד כפי שהוגדר בפרוגרמה לבניית מעון יום של 3 כיתות וכן לערוך את השיפוצים הנדרשים להתאמתו כמעון יום.

עמותה אשר מעוניינת לקבל הכרה כגוף מפעיל תמציא את האישורים שהתקבלו אצל **רשם העמותות**:

- . תעודת מלכ"ר שבמכלול מטרותיה תופיע הגדרה - "הקמה והפעלת מעונות יום
- . אישור לעניין תשלום חובות לשנת המס האחרונה.
- . אישור רישום כמס ערך מוסף.
- . אישור מורשי חתימה של חברי העמותה.
- . פרטי הבנק שבו מנוהל חשבון העמותה.
- . **אישור ביקורת משרד הבריאות במעונות יום**.

מבנה המעון – כל מבנה אשר מיועד לפעול כמעון יום חייב לעבור התאמת מבנה ע"פ דרישת הממונה המחוזי. ואדריכל המשרד ולעמוד לפחות בקריטריונים של השטח לא יאושר מבנה מעון בצורת מגורים, בקרוואן ובמבנה ששטחו קטן מ- 200 מ"ר. כל מבנה יכלול חצר נפרדת לכל כיתת גיל.

להלן פרוגרמת בנייה למעון יום, 3 כיתות - שטחים נטו:

פרוגרמת בנייה למעון יום

כיתת תינוקות	
50 מ"ר	חדר לכיתת תינוקות
10 מ"ר	שירותים לכיתת תינוקות
6 מ"ר	מחסן לכיתת תינוקות
15 מ"ר	מרפסת מקורה לכיתת תינוקות
81 מ"ר	סה"כ
כיתת פעוטות	
70 מ"ר	חדר לכיתת פעוטות
12 מ"ר	שירותים לכיתת פעוטות
10 מ"ר	מחסן לכיתת פעוטות
92 מ"ר	סה"כ
כיתת ילדים	
70 מ"ר	חדר לכיתת ילדים
10 מ"ר	שירותים לכיתת ילדים
10 מ"ר	מחסן לכיתת ילדים
90 מ"ר	סה"כ
מטבח	
22 מ"ר	מטבח
7 מ"ר	מזווה ליד המטבח
5 מ"ר	מרפסת מקורה
5 מ"ר	חדר כביסה
39 מ"ר	סה"כ
חדרי ספח	
16 מ"ר	מבואה (הול בכניסה)
7 מ"ר	חדר מנהלת
6 מ"ר	חדר לפעולות אינדיבידואליות משלימות
5 מ"ר	סמוך לחדר המנהלת שיכול להיות
5 מ"ר	תא שירותים לנכים שישמש גם את הסגל של חוק הנכים לפי סעיף 8.13
34 מ"ר	סה"כ
מרחב מוגן	
36 מ"ר באזור עורפי 45 מ"ר באזור קדמי	מרחב מוגן
כולל שירותים כנדרש לפי תקנות הג"א	
36 מ"ר	סה"כ
372 מ"ר	סה"כ שטח בנייה מקורה נט

תנאי בטיחות - הגוף המפעיל מחוייב לדאוג לכל תנאי הבטיחות שלהלן:

- גדר-** הגדר המקיפה את המעון תהיה בגובה 2 מטר כולל המסד כמפורט בסעיף 21.2 בפרוגרמה.
- שער-** יש להתקין שער במעון ולדאוג לנעילה ואינטרקום.
- כיבוי אש-** יש לדאוג לסידורי הכבאות הדרושים ולהמציא אישור מהמחלקה למניעת דליקות.
- מוקד חירום-** יש להתקין במעון לחצן מצוקה, חיבור למוקד או לשירותי חירום של הרשות המקומית לשימוש הצוות במקרה חירום.
- ביטוח-** יש לבטח את הילדים בביטוח אישי וצד ג.
- בריאות-** יש לדאוג לתנאי היגיינה ותברואה עפ"י הנחיות משרד הבריאות ולהמציא אישור על כך מהיחידה לבריאות הסביבה.
- יש לדאוג לערכת עזרה ראשונה תקנית.
- יש לדאוג לאחסון חומרי ניקוי בנפרד והרחק מהישג יד של הילדים.

תפוסה ותקן כוח אדם - מספר הילדים המרבי במעון בן 4 כתות הוא 99 ילדים ע"פ החלוקה הבאה:

- . בכתת תינוקות מגיל 6 חודשים ועד 15 חודשים לא יהיו יותר מ - 15 ילדים.
- . בכתת פעוטות מגיל 15 חודשים ועד שנתיים, לא יהיו יותר מ - 22 ילדים.
- . בכתת פעוטות מגיל שנתיים עד גיל שלוש לא יהיו יותר מ - 27 ילדים.
- . במעונות שבהם אושרה כתת גן לגילאי 3 עד 4 שנים לא יהיו יותר מ- 35 ילדים.

בסיס לחישוב תקן כוח אדם למעון 4 כתות בו 99 ילדים על פי סל מוסכם ספטמבר 1995

כיתה	גיל	מספר ילדים	פר ילד ליום בדקות	לכיתה בשעות
תינוקות	6-15 ח'	15	72	18
פעוטות	15-24 ח'	22	49	18
ילדים	24-36 ח'	27	40	18
גן ילדים		35	31.3	18
מנהלת				8
מבשלת				9
עוזרת כללית				9
				סה"כ שעות עבודה יומיות ל- 99 ילדים
				98

חלוקת המשרות במעון

1 מטפלת מוסמכת 1 עוזרת למטפלת	כיתת תינוקות 15 ילדים
1 מטפלת מוסמכת 1 עוזרת למטפלת	כיתת פעוטות 22 ילדים
1 מטפלת מוסמכת 1 עוזרת למטפלת	כיתת פעוטות 27 ילדים
1 מטפלת מוסמכת 1 עוזרת למטפלת	כיתת ילדים 35 ילדים
1 מנהלת 1 עוזרת כללית 1 מבשלת	כוח אדם כללי

דרישות השכלה של כוח האדם במעון –

מנהלת-	השכלה על תיכונית בתחום החינוך והמינהל + הכשרת קורס מנהלות של משרד העבודה והרווחה.
מטפלת אחראית-	סוג 2 " של משרד העבודה והרווחה".
מטפלת-	סוג 1" של משרד העבודה והרווחה".
גננת מוסמכת-	בוגרת סמינר לגננות.
מבשלת-	השכלה של 10 שנות לימוד וידע בתחום כלכלת הבית.
מטפלת משפחתון-	סוג 1" או תעודה של ביה"ס המרכזי מטעם משרד העבודה והרווחה".
מפקחת חינוכית-	B.A בחינוך או פסיכולוגיה עם התמחות בגיל הרך והשתלמות בעבודה חינוכית וניהול צוות, עם ותק של 2 שנות ניסיון בעבודה חינוכית לפחות. בנוסף יש לקבל המלצה מטעם הפיקוח של המשרד.

מקור : אתר האינטרנט של משרד התמ"ת.

נספח ד' - כללי חישוב הסובסידיה

כיום קיימות 12 דרגות של רמות הכנסה לנפש, לפיהן נקבע שיעור ההשתתפות של ההורים בשכר הלימוד. הורים השייכים לשתי הדרגות העליונות משלמים את "העלות המוכרת", כלומר את שכר הלימוד המרבי שנקבע. "העלות המוכרת"²⁹ למעונות יום שונה מזו של המשפחתונים. עבור תינוקות וילדים במעונות, שמשפחותיהם מדורגות עד דרגה 10 מקבלות הנהלות מעונות היום את "התעריף" ולא את "העלות המוכרת". הפער בין "העלות המוכרת" ל"תעריף" הוא סובסידיה של הארגונים המפעילים את המעונות. הארגונים המפעילים מקבלים את התעריפים עבור ילדי 10 הדרגות הראשונות, אך ההורים משלמים עוד פחות. ההפרשים בין התעריפים לבין תשלומי ההורים מהווים את הסובסידיות הממשלתיות (או את השתתפות הממשלה בשכר הלימוד) (מלכה, 1990).

להלן פרוט אחוזי השתתפות ההורים והממשלה כאחוז מהתעריף:

דרגה	אחוז השתתפות ההורים	אחוז השתתפות הממשלה
1	28%	72%
2	33%	67%
3	42%	58%
4	52%	48%
5	61%	39%
6	69%	31%
7	78%	22%
8	87%	13%
9	93%	7%
10	98%	2%

בשנת 2004, "העלות המוכרת" לילדים ולפעוטות במעונות הייתה 1187 ש"ח ולתינוקות 1559 ש"ח. ה"תעריף" לילד עמד על 1128 ש"ח, וה"תעריף" לתינוק היה 1481 ש"ח.

"התעריף" נמוך היום בכ- 5% מ"העלות המוכרת". יש לציין כי הפער בין ה"תעריף" לבין ה"עלות המוכרת" הלך והצטמצם במהלך השנים. בשנת 1989 לדוגמא, התעריף לתינוקות במעונות הווה כ- 75% מהעלות המוכרת הרלוונטית, כלומר סבסוד הארגונים עמד על 25% (מלכה, 1990).

²⁹ ועדה ברשות חה"כ דאז מאיר שטרית, שהגישה את המלצותיה בשנת 1985, עדכנה את שיטת חישוב עלות ההפעלה של מעון יום. בשנת 1995, התכנסה שוב ועדה מיוחדת (ועדת דברת) לפתיחת 'סל התשומות', משמע, לחישוב מעודכן של עלות ההפעלה של מעון יום: הסל תוקן לפי תמונת המצב העדכנית, ותוקנו עיוותים שנוצרו במהלך השנים.

נספח ה' – הקריטריונים להשתתפות ממשלתית בשכר הלימוד במעונות ובמשפחתונים המוכרים

מידע כללי

גובה דמי החזקה (שכר-לימוד) של הילד במעון או במשפחתון נקבע מתוקף צו יציבות מחירים במצרכים ובשירותים התשנ"ט – 1999.

במסגרת מדיניות המשרד נקבעו קריטריונים להשתתפות ממשלתית בדמי החזקה של הילד במעון ובמשפחתו.

ההשתתפות הממשלתית נקבעת ע"פ מבחן הכנסה לנפש ע"פ הפירוט בטבלאות דמי החזקה במעונות יום ובמשפחתונים ובהתאם לסוג המסגרת. טבלאות אלה כוללת 12 רמות השתתפות ממשלתית כאשר רמות 1-2 מיועדות לילדים המופנים ע"י המחלקה לשירותים חברתיים ואילו רמות 3-12 מיועדות לילדים לאמהות עובדות.

לצורך קביעת רמת ההשתתפות הממשלתית ההורים נדרשים להציג מסמכים ותצהירים המעידים על זכאותם להשתתפות ממשלתית על פי קריטריונים לזכאות שנקבעו ע"י משרד העבודה והרווחה ובהתאם לאוכלוסיות הזכאים השונות.

לאחר קביעת רמת השתתפות ע"י המשרד, ניתנת להורים הזכות לפנות לוועדת ערר ולערער על רמת השתתפות הממשלתית שנקבעה, במידה ולמשפחה קשיים כלכליים כתוצאה ממחלות, נכויות ופשיטות רגל או במידה. שלדעתה נעשה חישוב מוטעה ע"י המשרד.

במגזר המושבי והקיבוצי נקבעו רמות השתתפות ממשלתיות קולקטיביות עפ"י רמות הסיווג השונות המפורטות בטבלאות דמי החזקה בקיבוצים ובמושבים.

במסגרת מדיניות המשרד, סיוע ממשלתי בדמי החזקה של הילד במעון או במשפחתון יינתן לאוכלוסיות הזכאים העומדות בקריטריונים לזכאות. לקביעת גובה ההשתתפות בדמי החזקה. נקבעו רמות סיוע שונות בהתאם לקבוצות גיל על פי החלוקה הבאה:

תינוק: מי שנולד לאחר 31.5.2003

פעוט: כל מי שאינו תינוק.

רמת ההשתתפות נקבעת עפ"י מבחן הכנסה לנפש על בסיס אינדיבידואלי.

במשפחה שבה שני הורים

ההכנסה לנפש מחושבת ע"פ שכר ברוטו של שני ההורים אשר הילד נמצא בחזקתם חלקי מספר הנפשות במשפחה.

$$100\% \text{ שכר אב ברוטו} + 100\% \text{ שכר אם ברוטו}$$

$$\text{-----} = \text{הכנסה לנפש}$$

מספר נפשות במשפחה (הורים + ילדים עד גיל 18)

במשפחה חד הורית

רמת ההכנסה לנפש במשפחה חד - הורית נקבעת ע"פ 50% משכר ברוטו של ההורה אשר הילד נמצא בחזקתו חלקי מספר הנפשות במשפחה.

50% שכר אב/אם ברוטו

----- הכנסה לנפש =

מס' נפשות במשפחה + נפש נוספת (הורה + ילדים עד גיל 18)

תשלום שוטף למעון

במעונות/משפחותונים הגובים שכ"ל על בסיס 11 תשלומים עבור 12 חודשים ידרשו ההורים לשלם תוספת לתשלום החודשי עבור חודש אוגוסט (על פי רמת ההשתתפות הממשלתית שנקבעה לילד).
 התשלום עבור חודש אוגוסט יחושב על פי חודש כניסת הילד למעון כלהלן:
 - ילדים שיכנסו למעון בין החודשים ספטמבר - ינואר יחויבו בתשלום מלא.
 - ילדים שיכנסו למעון החל מפברואר יחויבו בתשלום החלק היחסי בתקופת שהותם במעון.

קריטריונים לזכאות

לצורך קביעת רמת ההשתתפות הממשלתית, הורים המבקשים לרשום את ילדיהם למעון, נדרשים להציג מסמכים ותצהירים בהתאם לקריטריונים הבאים:

- ההשתתפות תינתן לילדים המתחנכים במעון או במשפחתון המוכרים ע"י המשרד.
- גובה ההשתתפות בדמי החזקה נקבע על בסיס היקף משרת האם עפ"י הפירוט שלהלן:

40 ש"ש	ע"פ מבחן הכנסה.
30-39 ש"ש	ע"פ מבחן הכנסה בתוספת שתי דרגות.
24-39 ש"ש	שלושה ילדים או יותר עד גיל 18 שנים במשפחה - עפ"י מבחן הכנסה בתוספת שתי דרגות.
20 ש"ש	שלושה ילדים או יותר עד גיל 3 שנים במשפחה השוהים במעון או במשפחתון ידורגו על פי מבחן הכנסה אך לא יותר מדרגה 5.
20 ש"ש	ע"פ מבחן הכנסה ללא תוספת בשתי דרגות למשפחות חד - הוריות.

3. ילד נוסף במעון או במשפחתון מזכה בדרגת השתתפות נוספת ע"פ מבחן הכנסה.
4. הורה אשר עדיין לא נקבעה לו דרגת השתתפות ואשר המציא את המסמכים הדרושים תוך חודשיים מתאריך כניסת הילד למעון זכאי להחזר רטרואקטיבי בהתאם לדרגת ההשתתפות שתיקבע.
5. השתתפות בדמי החזקה תוענק לילדים שיכנסו למעון או למשפחתון לא יאוחר מהתאריך 30.4.2005 במידה שיעמדו בקריטריונים לזכאות. ילדי עולים ומשפחות חד הוריות זכאים להשתתפות בדמי החזקה גם אם יכנסו למעון / משפחתון לאחר התאריך הנ"ל.
6. הדרגה תיקבע אחת לשנה לפי הנתונים בעת ההרשמה. הדרגה ניתנת לשינוי אך ורק במידה שיחולו שינויים בסטטוס של ההורים או במספר הילדים במשפחה, זאת בתנאי שהאם תשוב לעבודה ותציג תלוש שכר.
7. הממשלה רשאית לפי שיקול דעתה, או בהתאם לנתוני התקציב שעומד לרשותה לצורך זה, לשנות במהלך שנת הפעילות את טבלת ההשתתפות או את גובה ההשתתפות - הכול כפי שתמצא לנכון.

אוכלוסיות הזכאים:

הורים שכירים	תושבים חוזרים
הורים עצמאים	קיבוצים
משפחות חד הוריות	מושבים
מפרנסת יחידה	נכים
הורים לומדים	מובטלים
עולים חדשים	

הורים שכירים

- הורים שכירים ימציאו תלושי שכר לחודש מרץ של השנה השוטפת וצילום תעודת זהות של האם כולל ספח ילדים.
- תלוש שכר שאינו ממוכן מחייב מילוי טופס אישור מעסיק שכירים.
- תלוש שכר אב שאינו ממוכן מחייב הטבעת חותמת וחתימת המעביד על גבי התלוש.
- הורים אשר עובדים בשני מקומות עבודה או יותר ימציאו את כל תלושי השכר לאותו חודש.
- עוזרת בית אשר עובדת אצל מעסיק אחד או שניים תמציא אישור מעסיק שכירים מכל מעסיק נפרד, אישור מביטוח לאומי ותצלום כל המחאות התשלום לאותו החודש.
- במידה שהכנסת האב נמוכה משכר המינימום במשק - תחושב הכנסתו לפי שכר מינימום במשק.

הורים עצמאים

תנאי מוקדם לקביעת דרגת השתתפות בדמי החזקה הנו המצאת שומה מודפסת ממס - הכנסה לשנת המס האחרונה.

במידה שלא הומצאה שומה זו יש להמציא טופס 5269 ממס הכנסה לשנה הקודמת וזאת בתנאי שיתחייבו להמציא את השומה לשנת המס האחרונה לא יאוחר מסוף חודש דצמבר של שנת הפעילות השוטפת.

במידה שההכנסה נמוכה משכר המינימום במשק, תחושב ההכנסה על בסיס שכר מינימום.

- אם עצמאית / עוזרת / שותפה בעסק, תוכר כאישה עובדת אם מופיעות הכנסותיה בשומת הבעל על שמה.

- להמציא למשרד תצהיר תצהיר אם עצמאית מאושר ע"י עו"ד או כל גורם מוסמך אחר על היקף שעות עבודתה השבועיות ועל מעמדה בעסק.

- עצמאים שנה ראשונה, בעלי ותק של חצי שנה לפחות מיום פתיחת העסק ימציאו למשרד ממס הכנסה או מע"מ אישור על מועד פתיחת עסק.

- בנוסף, עליהם להמציא מרואה חשבון או ממנהל חשבונות מוסמך אישור על פירוט ההכנסה למחצית שנת המס האחרונה.

- הדרגה תחושב ממועד פתיחת העסק.

משפחות חד הוריות

משפחות חד הוריות אשר הילד/ים נמצא/ים בחזקתן תהיינה זכאיות להשתתפות המשרד בדמי החזקה במידה שימציאו תצלום תעודת זהות שבה מצוין הסטטוס האישי והצהרה של חד הוריות חתומה ע"י ההורה.

מפונסת יחידה

הורה שמצוי בהליך גירושין ימציא מסמכים המאמתים את ההליכים ואת המצב העובדתי של חזקת הילד/ ים אשר מבקר / ים במעון.

ההורה ימציא את המסמכים הבאים: הסכם גירושין חתום ע"י בית משפט או הרבנות

או

אישור על גובה דמי המזונות

או

דוח סוציאלי לגבי העדר הכנסת אב כתוצאה מהתמכרות לסמים ואלכוהול או ריצוי עונשי מאסר.

הורים לומדים (שאינם עובדים)

הורים לומדים בתכנית לימודים מלאה יהיו זכאים להשתתפות המשרד בדמי החזקה של הילד שמבקר במעון או במשפחתון, בתנאי שהלימודים יתקיימו במסגרת הקורסים והמוסדות הבאים:

- קורסים בפיקוח האגף להכשרה מקצועית של משרד העבודה והרווחה, או שירות התעסוקה או ביטוח לאומי.
- קורסים להסבה מקצועית במסגרת פרויקט שיקום שכונות.
- בתי ספר לאחיות וסיעוד.
- אולפן לעולים.
- לימודים לתואר ראשון במוסדות להשכלה גבוהה.
- תלמידי "כוללים" בישיבה תורנית. "כולל" - מסגרת לימודים בישיבה תורנית, המיועדת לאברכים נשואים.

הורים לומדים מחויבים להציג אישורים ממוסד הלימוד לגבי היקף ומשך תקופת הלימודים.

חישוב הזכאות לאוכלוסיית הלומדים מבוסס על הקריטריונים שקבע המשרד לגבי אב לומד ואם לומדת כלהלן:

אב לומד - דרגת ההשתתפות תחושב עפ"י גובה שכר מינימום.

אם לומדת - הכנסתה תילקח בחשבון ומבחן ההכנסה יחושב על בסיס הכנסה לנפש משפחה.

אם בשנת שבתון - תיחשב כאם עובדת בתנאי שתציג תלוש שכר לחודש מרץ האחרון ותלוש הכנסה בשנת השבתון.

עולים חדשים

עולים חדשים שנמצאים בארץ עד שנתיים מיום עלייתם ארצה זכאים להשתתפות המשרד בדמי החזקה של הילד שמבקר במעון / משפחתון עפ"י הפירוט הבא:

1. שני הורים לומדים באולפן /מכינה/קורס להכשרה או הסבה מקצועית דרגתם תקבע בהתאם להכנסה לנפש.
2. שני הורים מובטלים ידורגו בדרגה 3.
3. הורה מובטל/לומד והשני עובד דרגתם תחושב עפ"י הכנסה במשפחה.

תושבים חוזרים

תושבים חוזרים מובטלים שנמצאים בארץ עד שנה מיום חזרתם ארצה זכאים להשתתפות בדרגה 3. לצורך קביעת דרגת השתתפות בדמי החזקה נדרש ההורה להמציא תעודת תושב חוזר, צילום תעודת זהות ואישור מלשכת התעסוקה.

קיבוצים

ילדי קיבוצים זכאים להנחה קולקטיבית בהתאם לרמת הסיווג של הקיבוץ, שנקבעת בתחילת כל שנת לימודים בהתאם להכנסה לנפש בקיבוץ.

מושבים

ילדי מושבים במועצות אזוריות זכאים להנחה קולקטיבית עפ"י רמת הסיווג שנקבעה לכל מושב. רמות הסיווג הם:

0% - השתתפות ממשלה

18% - השתתפות ממשלה

35% - השתתפות ממשלה

55% - השתתפות ממשלה

נכים

נכה שאינו עובד בעל 50% נכות ומעלה - יצרף אישור על גובה קצבת הנכות. גובה הקצבה יחושב כהכנסת האב.

מובטלים

אב או אם מובטלים - ימציאו אישור מביטוח לאומי על גובה דמי האבטלה ועל משך תקופת האבטלה. דרגת ההשתתפות בדמי החזקה תהיה בתוקף עד לסיום תקופת האבטלה.

תעריף שכר לימוד

- במעונות יום
- במשפחתונים
- במושבים
- בקיבוצים ובמושבים שיתופיים

טבלת שכר לימוד במעונות לשנה"ל תשס"ה ספטמבר 2004

דרגה	רמת הכנסה לנפש (לפי חודש מרץ 04)	פעוטות		תינוקות	
		השתתפות הורים	השתתפות ממשלה	השתתפות הורים	השתתפות ממשלה
*1	עד 855	316	812	415	1066
*2	855,01 - 1,360	372	756	489	992
3	1,360,01 - 1,865	474	654	622	859
4	1,865,01 - 2,085	587	541	770	711
5	2,085,01 - 2,305	688	440	903	578
6	2,305,01 - 2,525	778	350	1022	459
7	2,525,01 - 2,745	880	248	1155	326
8	2,745,01 - 2,965	981	147	1288	193
9	2,965,01 - 3,185	1049	79	1377	104
10	3,185,01 - 3,405	1105	23	1451	30
11	3,405,01 - 4,350	1187	0	1559	0
12	מעל 4,350	1187	0	1559	0

* דרגות 1 ו-2 מיועדות לילדי רווחה בלבד!

תעריף ילד: 1128 ש"ח תעריף תינוק: 1481 ש"ח

טבלת שכר לימוד משפחתונים לשנה"ל תשס"ה ספטמבר 2004

דרגה	רמת הכנסה לנפש (לפי חודש מרץ 04)	פעוטות		תינוקות	
		השתתפות הורים	השתתפות ממשלה	השתתפות הורים	השתתפות ממשלה
1	עד 855	361	930	376	968
2	855,01 - 1,360	413	878	430	914
3	1,360,01 - 1,865	516	775	538	806
4	1,865,01 - 2,085	620	671	645	699
5	2,085,01 - 2,305	736	555	766	578
6	2,305,01 - 2,525	839	452	874	470
7	2,525,01 - 2,745	968	323	1008	336
8	2,745,01 - 2,965	1072	219	1116	228
9	2,965,01 - 3,185	1162	129	1210	134
10	3,185,01 - 3,405	1226	65	1277	67
11	3,405,01 - 4,350	1291	0	1344	0
12	מעל 4,350	1291	0	1344	0

* דרגות 1 ו-2 מיועדות לילדי רווחה בלבד!

תעריף ילד 1291 ₪ תעריף תינוק 1344 ₪

טבלת שכר לימוד במושבים - לשנה"ל תשס"ה ספטמבר 2004

55% הנחה			35% הנחה			18% הנחה			תשלום מלא	סוג מעון
רשות	ממשלה + רשות	הורים	רשות	ממשלה + רשות	הורים	רשות	ממשלה + רשות	הורים		
163	653	534	104	415	772	53	214	973	1187	עלות ילד במעון הפועל יום שלם
214	857	702	136	546	1013	70	281	1278	1559	עלות תינוק במעון הפועל יום שלם
123	490	401	78	312	579	40	160	731	891	עלות טפליית 75% ממעון הפועל יום שלם
178	710	581	113	452	839	58	232	1059	1291	עלות ילד במשפחתון במושב
185	739	605	118	470	874	60	242	1102	1344	עלות תינוק במשפחתון במושב

תעריף המעון בקיבוץ - תעריף ילד במעון בקיבוץ נקבע על בסיס קולקטיבי עפ"י הסיווג של הקיבוץ

טבלת שכר לימוד בקיבוצים ובמושבים השיתופיים

לשנה"ל תשס"ה - ספטמבר 2004

דרגה	שכר לימוד ילד בקיבוץ ומושב שיתופי	השתתפות המשרד בעלות ילד בקיבוץ ובמושב שיתופי
1	--	--
2	--	--
3	620	359
4	620	297
5	620	242
6	620	192
7	620	136
8	620	81
9	620	43
10	620	13
11	652	0
12	652	0

ועדת ערר

תנאי מוקדם לפנייה לוועדת ערר הנו עמידה בקריטריונים לזכאות. הורים אשר נקבעה להם רמת השתתפות ממשלתית בדמי ההחזקה של הילד במעון או במשפחתון, זכאים לפנות למחוז של האגף למעונות יום ולהגיש ערעור על גובה ההשתתפות שנקבעה.

מתי פונים?

1. כאשר המשפחה נקלעת לבעיות חריגות וקשיים מהסיבות הבאות: מחלה, נכות, ערבויות, פשיטת רגל. במקרים אלה על הפונה לצרף דו"ח סוציאלי חתום ע"י עובדת סוציאלית במחלקה לשירותים חברתיים ביישוב.
 2. כאשר לדעת ההורים נעשה חישוב מוטעה ע"י המשרד או במידה והכנסתם כוללת תשלומים חריגים חד פעמיים.
- לא ייובאו לדיון בפני הועדה פניות עקב קשיים כלכליים כתוצאה מתשלום שכר דירה גבוה, משכנתאות או אשראי חריג בבנק.

כיצד פונים?

1. הורים המעוניינים להגיש ערעור יוכלו לפנות באמצעות מנהלת המעון שבו ילדם מבקר.
2. עליהם למלא טופס פנייה ולצרף מסמכים רלוונטיים המאמתים את מצבם.
3. ניתן לפנות לוועדת ערר עד סוף חודש אפריל של שנת הלימודים. החלטת ועדת ערר הנה סופית ומחייבת תשובות יינתנו לפונים תוך 40 יום באמצעות מנהלת המעון.

מקור: אתר האינטרנט של משרד התמ"ת.

נספח ו' – נספח לוחות

לוח 1: מספר ילדים ומסגרות מוכרות

שנה	מספר מעונות		מספר ילדים ⁽¹⁾		מזה: ילדי נשים עובדות		ילדי נשים עובדות במשפחתונים
	מספר	מדד	מספר	מדד	מספר	מדד	
1969	200	100	10,000	100	7,000	100	
1971	235	118	12,250	123	9,000	129	
1973	490	245	16,850	169	10,000	143	
1975	520	260	27,500	275	18,000	257	
1979	650 ⁽²⁾	325	39,000	390	24,000	343	
1981	750	375	43,000	430	29,000	414	
1983	840	420	44,000	440	30,000	429	
1985	850	425	45,000	450	31,000	443	
1986	933	467	50,700	507	38,700	553	
1987	969	485	52,500	525	40,800	583	
1988	1,000	500	55,000	550	45,000	643	
1989	1,050	525	56,000	560	46,000	657	
1990	1,170	585	59,000	590	47,000	671	
1991	1,264	632	60,000	600	48,000	686	
1992	1,300	650	62,000	620	50,000	714	
1993 ⁽³⁾	1,350	675	66,000	660	54,000	771	100
1994	1,606	803	68,041	680	54,000	771	3,941
1995	1,603	802	69,506	695	56,000	800	4,673
1996	1,645	823	70,400	704	57,000	814	5,247
1997	1,720	860	72,000	720	59,000	843	5,745
1998	1,750	875	74,000	740	61,000	871	6,233
1999	1,865	933	76,000	760	62,000	886	6,513
2000	1,618 ⁽⁴⁾	809	78,000	780	64,000	914	6,664
2001	1,650	825	79,500	795	65,500	936	6,852
2002	1,650	825	80,000	800	66,000	943	7,208
2003	1,650	825	82,000	820	68,000	971	7,588
							7,722

(1) מספר הילדים כולל הן ילדי עבודה והן ילדי רווחה, וכך הן את הילדים במעונות והן את הילדים במשפחתונים.

(2) בסוף שנת ה-70 החל להתפתח גם מערך משפחתונים, שמנה בשנת 2003 כ-2300 משפחתונים הפרושים ב-106 ישובים ובהם כ-11,500 ילדים. (3) החל מינואר 1993 נכללים במערכת גם כ-4500 ילדי קיבוצים. (4) איחוד מעונות קטנים במבנים ארעיים והעברתם למבני קבע גדולים.

מקורות הנתונים: הנתונים שולבו ממצגות של האגף למעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך, הצעות תקציב ודברי הסבר לשנת הכספים 1989, 2002 ושנים נוספות.

לוח 2: התפלגות הילדים במעונות ובמשפחתונים המוכרים על-פי דרגות שכר הלימוד

(ילדי אמהות עובדות)

שנה	סה"כ ילדים ⁽¹⁾	דרגות השתתפות המשרד								מושבאים	סה"כ ילדים ⁽¹⁾	שנה
		10	9	8	7	6	5	4	3			
באלפים, ממוצעים חודשיים												
1994	53.0	13.4	2.4	3.4	1.7	1.6	1.5	1.4	1.7	6.0	18.0	1994
1995	55.8	12.9	2.8	3.7	1.8	1.6	1.3	1.3	1.6	6.0	19.7	1995
1996	56.9	13.1	3.5	3.9	1.8	1.6	1.3	1.1	1.3	6.3	20.0	1996
1997	58.1	14.1	3.8	4.2	1.7	1.6	1.2	1.2	1.2	6.8	19.9	1997
1998	60.2	15.0	4.0	4.2	1.8	1.6	1.3	1.2	1.2	7.2	20.5	1998
1999	62.9	16.8	4.2	4.2	2.0	1.5	1.3	1.2	1.0	7.4	20.3	1999
2000	64.6	17.6	4.4	4.4	2.2	1.6	1.3	1.0	0.9	7.3	20.7	2000
⁽³⁾ 2001	65.7	21.3	4.7	4.5	2.3	1.9	1.3	1.2	1.0	7.5	19.3	⁽³⁾ 2001
⁽³⁾ 2002	67.8	23.3	5.0	5.0	2.4	1.9	1.4	1.1	1.1	7.8	18.2	⁽³⁾ 2002
⁽³⁾ 2003	69.5	22.6	4.7	6.1	3.1	2.3	1.6	1.1	1.0	7.6	18.1	⁽³⁾ 2003
אחוזים												
1994	100%	26.2%	4.7%	6.7%	3.3%	3.1%	2.9%	2.7%	3.3%	11.7%	35.2%	1994
1995	100%	24.5%	5.3%	7.0%	3.4%	3.0%	2.5%	2.5%	3.0%	11.4%	37.4%	1995
1996	100%	24.3%	6.5%	7.2%	3.3%	3.0%	2.4%	2.0%	2.4%	11.7%	37.1%	1996
1997	100%	25.3%	6.8%	7.5%	3.1%	2.9%	2.2%	2.2%	2.2%	12.2%	35.7%	1997
1998	100%	26.0%	6.9%	7.3%	3.1%	2.8%	2.2%	2.1%	1.7%	12.5%	35.5%	1998
1999	100%	28.0%	7.0%	7.0%	3.3%	2.5%	2.2%	2.0%	1.7%	12.4%	33.9%	1999
2000	100%	28.7%	7.2%	7.2%	3.6%	2.6%	2.1%	1.6%	1.5%	11.9%	33.7%	2000
⁽³⁾ 2001	100%	32.8%	7.3%	7.0%	3.5%	2.9%	2.0%	1.9%	1.5%	11.5%	29.7%	⁽³⁾ 2001
⁽³⁾ 2002	100%	34.8%	7.4%	7.4%	3.6%	2.8%	2.1%	1.6%	1.6%	11.6%	27.2%	⁽³⁾ 2002
⁽³⁾ 2003	100%	33.0%	6.9%	8.9%	4.6%	3.4%	2.4%	1.6%	1.5%	11.1%	26.6%	⁽³⁾ 2003

(1) סה"כ הילדים גדול מהסיכום האריתמטי, מכיוון שקיימות מספר קבוצות הזכאיות להנחות מיוחדות, אשר נכללו בסה"כ.

(2) דרגות 11-12.

(3) בשנים אלה הנתונים אינם ממוצעים חודשיים, אלא נתונים הנכונים לאוגוסט בכל שנה.

מקור הנתונים: לשנים 1994-2000 שוק העבודה בישראל, לקט נתונים סטטיסטי, רתכ"א. לשנים 2001-2003, נתוני האגף למעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך.

נספח ו'

לוח 3: אמהות עובדות⁽¹⁾ המשתמשות במעונות ובמשפחתונים המוכרים, 1990-2003

שנה	שימוש במעונות ובמשפחתונים המוכרים		אמהות עובדות לילדים בגילאי 3 ח' עד 3.5 שנים	אחוז אמהות עובדות שילדיהן במסגרות המוכרות	שיעור השתתפות בכ"ע של אמהות לילדים עד גיל 5
	אמהות עובדות	ילדי נשים עובדות			
אמהות יהודיות, באלפים					
1990	40.9	47.0	97.7	42%	60.4%
1991	41.8	48.0	102.0	41%	61.1%
1992	43.5	50.0	99.6	44%	62.0%
1993	47.0	54.0	105.4	45%	62.2%
1994	47.0	54.0	108.2	43%	63.6%
1995	48.7	56.0	110.9	44%	63.5%
1996	49.6	57.0	119.2	42%	64.8%
1997	51.3	59.0	116.2	44%	64.6%
1998	53.1	61.0	119.2	45%	64.8%
1999	53.9	62.0	132.1	41%	68.2%
2000	55.7	64.0	138.6	40%	71.3%
2001	57.0	65.5	136.9	42%	70.5%
2002	57.4	66.0	142.1	40%	70.6%
2003	59.2	68.0	143.6	41%	72.4%
אמהות ערביות, באלפים					
1990	0.4	0.5 ⁽²⁾	2.2	20%	6.1%
1991	0.5	0.6 ⁽²⁾	2.2	23%	6.1%
1992	0.6	0.7 ⁽²⁾	2.7	23%	6.9%
1993	0.7	0.8	3.3	21%	8.9%
1994	0.7	0.9	4.7	16%	9.2%
1995	1.0	1.2	5.9	17%	11.2%
1996	1.4	1.6	7.4	19%	12.9%
1997	1.6	1.8	6.6	24%	12.4%
1998	1.8	2.1	8.3	22%	15.8%
1999	2.2	2.5 ⁽³⁾	8.9	25%	12.0%
2000	2.3	2.7	10.3	23%	14.9%
2001	2.4	2.8	12.3	19%	16.8%
2002	2.5	2.9	12.9	19%	17.4%
2003	2.6	3.0	14.2	18%	18.8%

(1) 'אמהות עובדות', על-פי הז'רגון של המשרד, הן אמהות הפונות לרשום את ילדיהן למעון או למשפחתון המוכרים ע"י המשרד בתהליך הרישום הרגיל, להבדיל מאמהות רווחה המופנות על-ידי לשכת הרווחה העירונית, כאשר חלקן, למעשה, אינן עובדות בשכר בפועל. חלק מה'אמהות העובדות', שאינן עובדות בשכר, הן נשים לומדות ואחרות מובטלות, והן זכאיות להשתתפות ממשלתית בשכר הלימוד. (2) מספרים מוערכים (3) שנת 1999 תוקנה לפי הממוצע של 1999 ו- 2000 בשל חוסר סדירות בסדרה.

מקור הנתונים: נתוני האגף למעמד האישה מעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך וסקרי כ"א של הלמ"ס לשנים 1990-2003.

נספח ז' – חישוב השתתפות הורים בשכר הלימוד במעונות ובמשפחתונים המוכרים.

2003 – 1995

שנת 1995

טבלת שכר לימוד, ספטמבר 1994

דרגה	הכנסה לנפש לחודש מרץ 1994 בש"ח	פעוטות וילדים השתתפות הורים בש"ח	תינוקות השתתפות הורים בש"ח
1	עד 411	171	225
2	411-624	202	265
3	624-888	257	337
4	838-918	312	410
5	918-998	367	482
6	998-1,078	415	546
7	1,078-1,158	470	618
8	1,158-1,238	525	691
9	1,268-1,318	562	739
10	1,318-1,397	599	787
11	1,397-1,670	679	893
12	מעל 1,670	679	893

מקור: ספר התקציב 1995

התפלגות ילדים במעונות ובמשפחתונים על פי דרגות שכר הלימוד וחישוב השתתפות הורים ממוצעת

בשכר הלימוד לדרגות 3-10

דרגה	מספר ילדים, ממוצעים חודשיים		פעוטות וילדים		תינוקות	
	אלפים	אחוזים	השתתפות הורים בשכ"ל	ממוצע משוקלל	השתתפות הורים בשכ"ל	ממוצע משוקלל
מושבים	6					
3	12.9	47.8	257	123	337	161
4	2.8	10.4	312	32	410	43
5	3.7	13.7	367	50	482	66
6	1.8	6.7	415	28	546	36
7	1.6	5.9	470	28	618	37
8	1.3	4.8	525	25	691	33
9	1.3	4.8	562	27	739	36
10	1.6	5.9	599	35	787	47
11,12	19.7		679	0	893	0
סה"כ ללא מושבים וללא דרגות 11-12	27			349		458

שנת 1996

טבלת שכר לימוד, ספטמבר 1995

דרגה	הכנסה לנפש לחודש מרץ 1995 בש"ח	פעוטות וילדים השתתפות הורים בש"ח	תינוקות השתתפות הורים בש"ח
1	עד 533	204	268
2	533-809	241	316
3	809-1087	306	402
4	1087-1190	372	489
5	1190-1293	437	575
6	1293-1396	496	651
7	1396-1499	561	738
8	1499-1602	627	824
9	1602-1705	671	881
10	1705-1812	714	939
11	1812-2170	767	1008
12	מעל 2170	767	1008

מקור: לקט נתונים סטטיסטי, רתכ"א

התפלגות ילדים במעונות ובמשפחתונים על פי דרגות שכר הלימוד וחישוב השתתפות הורים ממוצעת

בשכר הלימוד לדרגות 3-10

דרגה	מספר ילדים, ממוצעים חודשיים		פעוטות וילדים		תינוקות	
	אלפים	אחוזים	השתתפות הורים בשכ"ל	ממוצע משוקלל	השתתפות הורים בשכ"ל	ממוצע משוקלל
מושבים	6.3					
3	13.1	47.5	306	145	402	191
4	3.5	12.7	372	47	489	62
5	3.9	14.1	437	62	575	81
6	1.8	6.5	496	32	651	42
7	1.6	5.8	561	33	738	43
8	1.3	4.7	627	30	824	39
9	1.1	4.0	671	27	881	35
10	1.3	4.7	714	34	939	44
11,12	20		767	0	1008	0
סה"כ ללא מושבים וללא דרגות 11-12	27.6			409		537

שנת 1997

טבלת שכר לימוד, מאי 1996

דרגה	הכנסה לנפש לחודש מרץ 1996 בש"ח	פעוטות וילדים השתתפות הורים בש"ח	תינוקות השתתפות הורים בש"ח
1	עד 533	223	293
2	533-809	262	345
3	809-1087	334	439
4	1087-1190	405	533
5	1190-1293	477	627
6	1293-1396	541	711
7	1396-1499	612	805
8	1499-1602	684	899
9	1602-1705	731	961
10	1705-1812	779	1,024
11	1812-2170	837	1,100
12	מעל 2170	837	1,100

מקור: ספר תקציב, 1997

התפלגות ילדים במעונות ובמשפחתונים על פי דרגות שכר הלימוד וחישוב השתתפות הורים ממוצעת

בשכר הלימוד לדרגות 3-10

דרגה	מספר ילדים, ממוצעים חודשיים		פעוטות וילדים		תינוקות	
	אלפים	אחוזים	השתתפות הורים בשכ"ל	ממוצע משוקלל	השתתפות הורים בשכ"ל	ממוצע משוקלל
מושבים	6.8					
3	14.1	48.6	334	162	439	213
4	3.8	13.1	405	53	533	70
5	4.2	14.5	477	69	627	91
6	1.7	5.9	541	32	711	42
7	1.6	5.5	612	34	805	44
8	1.2	4.1	684	28	899	37
9	1.2	4.1	731	30	961	40
10	1.2	4.1	779	32	1,024	42
11,12	19.9		837	0	1,100	0
סה"כ ללא מושבים וללא דרגות 11-12	29			441		580

שנת 1998

טבלת שכר לימוד, ספטמבר 1997

דרגה	הכנסה לנפש לחודש מרץ 1997 בש"ח	פעוטות וילדים השתתפות הורים בש"ח	תינוקות השתתפות הורים בש"ח	אחוז השתתפות המשרד
1	עד 700	246	323	72%
2	700-1060	289	381	67%
3	1061-1423	368	485	58%
4	1424-1558	456	600	48%
5	1559-1694	535	704	39%
6	1695-1829	605	796	31%
7	1830-1964	684	900	22%
8	1965-2099	763	1004	13%
9	2100-2234	816	1075	7%
10	2235-2372	859	1131	2%
11	2373-2850	924	1214	
12	מעל 2850	924	1214	

מקור: סקר משתמשים במעונות יום ובמשפחתונים 1998 רתכ"א

התפלגות ילדים במעונות ובמשפחתונים על פי דרגות שכר הלימוד וחישוב השתתפות הורים ממוצעת

בשכר הלימוד לדרגות 3-10

דרגה	מספר ילדים, ממוצעים חודשיים		פעוטות וילדים		תינוקות	
	אלפים	אחוזים	השתתפות הורים בשכ"ל	ממוצע משוקלל	השתתפות הורים בשכ"ל	ממוצע משוקלל
מושבים	7.2					
3	15.0	49.8	368	183	485	242
4	4.0	13.3	456	61	600	80
5	4.2	14	535	75	704	98
6	1.8	6.0	605	36	796	48
7	1.6	5.3	684	36	900	48
8	1.3	4.3	763	33	1004	43
9	1.2	4.0	816	33	1075	43
10	1.0	3.3	859	29	1131	38
11,12	20.5		924		1214	
סה"כ ללא מושבים וללא דרגות 11-12	30.1			485		639

שנת 1999

טבלת שכר לימוד, ספטמבר 1998

דרגה	רמת הכנסה לנפש לחודש מרץ 1998	פעוטות		תינוקות	
		השתתפות הורים	השתתפות ממשלה	השתתפות הורים	השתתפות ממשלה
1	עד 765	250	642	328	845
2	765-1160	294	598	387	786
3	1160-1555	375	517	493	680
4	1555-1703	464	428	610	563
5	1703-1851	544	348	716	457
6	1851-1999	615	277	809	364
7	1999-2147	696	196	915	258
8	2147-2295	776	116	1021	152
9	2295-2443	830	62	1091	82
10	2443-2590	874	18	1150	23
11	2590-3110	939	0	1235	0
12	מעל 3110	939	0	1235	0

מקור: האגף למעמד האישה מעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך

התפלגות ילדים במעונות ובמשפחתונים על פי דרגות שכר הלימוד וחישוב השתתפות הורים ממוצעת

בשכר הלימוד לדרגות 3-10

דרגה	מספר ילדים, ממוצעים חודשיים		פעוטות וילדים		תינוקות	
	אלפים	אחוזים	השתתפות הורים בשכ"ל	ממוצע משוקלל	השתתפות הורים בשכ"ל	ממוצע משוקלל
מושבים	7.4					
3	16.8	52.2%	375	196	493	257
4	4.2	13%	464	61	610	80
5	4.2	13%	544	71	716	93
6	2.0	6.2%	615	38	809	50
7	1.5	4.7%	696	32	915	43
8	1.3	4.0%	776	31	1021	41
9	1.2	3.7%	830	31	1091	41
10	1.0	3.1%	874	27	1150	36
11,12	20.3		939	0	1235	0
סה"כ ללא מושבים וללא דרגות 11-12	32.2			487		641

שנת 2000

טבלת שכר לימוד, ספטמבר 1999

דרגה	רמת הכנסה לנפש לחודש מרץ 1999	פעוטות		תינוקות	
		השתתפות הורים	השתתפות ממשלה	השתתפות הורים	השתתפות ממשלה
1	עד 830	269	692	354	910
2	830-1260	317	644	417	847
3	1260-1690	404	557	531	733
4	1690-1851	500	461	657	607
5	1851-2012	586	375	771	493
6	2012-2173	663	298	872	392
7	2173-2334	750	211	986	278
8	2334-2495	836	125	1100	164
9	2495-2656	894	67	1176	88
10	2656-2818	942	19	1239	25
11	2818-3390	1012	0	1331	0
12	מעל 3390	1012	0	1331	0

מקור: האגף למעמד האישה מעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך

התפלגות ילדים במעונות ובמשפחתונים על פי דרגות שכר הלימוד וחישוב השתתפות הורים ממוצעת

בשכר הלימוד לדרגות 3-10

דרגה	מספר ילדים, ממוצעים חודשיים		פעוטות וילדים		תינוקות	
	אלפים	אחוזים	השתתפות הורים בשכ"ל	ממוצע משוקלל	השתתפות הורים בשכ"ל	ממוצע משוקלל
מושבים	7.3					
3	17.6	52.7%	375	198	493	260
4	4.4	13.2%	464	61	610	80
5	4.4	13.2%	544	72	716	94
6	2.2	6.6%	615	41	809	53
7	1.6	4.8%	696	33	915	44
8	1.3	3.9%	776	30	1021	40
9	1.0	3.0%	830	25	1091	33
10	0.9	2.7%	874	24	1150	31
11,12	20.7		939	0	1235	0
סה"כ ללא מושבים וללא 11, 12, 27	33.4			483		635

שנת 2001

טבלת שכר לימוד, ספטמבר 2000

תינוקות		פעוטות		רמת הכנסה לנפש לחודש מרץ 2000	דרגה
השתתפות ממשלה	השתתפות הורים	השתתפות ממשלה	השתתפות הורים		
935	364	711	277	עד 875	1
870	429	662	326	875-1325	2
753	546	573	415	1325-1750	3
624	675	474	514	1750-1945	4
507	792	385	603	1945-2140	5
403	896	306	682	2140-2335	6
286	1013	217	771	2335-2530	7
169	1130	128	860	2530-2725	8
91	1208	69	919	2725-2920	9
26	1273	20	968	2920-3120	10
0	1367	0	1040	3120-4000	11
0	1367	0	1040	מעל 4000	12

מקור: האגף למעמד האישה מעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך

התפלגות ילדים במעונות ובמשפחתונים על פי דרגות שכר הלימוד וחישוב השתתפות הורים ממוצעת

בשכר הלימוד לדרגות 3-10

תינוקות		פעוטות וילדים		מספר ילדים, ממוצעים חודשיים		דרגה
ממוצע משוקלל	השתתפות הורים בשכ"ל	ממוצע משוקלל	השתתפות הורים בשכ"ל	אחוזים	אלפים	
				11.4%	7.5	מושבים
304	546	231	415	55.8%	21.3	3
83	675	63	514	12.3%	4.7	4
93	792	71	603	11.8%	4.5	5
54	896	41	682	6.0%	2.3	6
50	1013	38	771	5.0%	1.9	7
38	1130	29	860	3.4%	1.3	8
38	1208	29	919	3.1%	1.2	9
33	1273	25	968	2.6%	1.0	10
0	1367	0	1040		19.3	11,12
695		529			38.2	סה"כ ללא מושבים וללא דרגות 11-12

שנת 2002

טבלת שכר לימוד, ספטמבר 2001

דרגה	רמת הכנסה לנפש לחודש מרץ 2001	פעוטות		תינוקות	
		השתתפות הורים	השתתפות ממשלה	השתתפות הורים	השתתפות ממשלה
1	עד 925	305	785	401	1032
2	925-1387	360	730	473	960
3	1387-1850	458	632	602	831
4	1850-2058	567	523	745	688
5	2058-2266	665	425	874	559
6	2266-2474	752	338	989	444
7	2474-2682	850	240	1118	315
8	2682-2890	948	142	1247	186
9	2890-3100	1014	76	1333	100
10	3100-3310	1068	22	1404	29
11	3310-4250	1147	0	1508	0
12	מעל 4250	1147	0	1508	0

מקור: האגף למעמד האישה מעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך

התפלגות ילדים במעונות ובמשפחתונים על פי דרגות שכר הלימוד וחישוב השתתפות הורים ממוצעת

בשכר הלימוד לדרגות 3-10

דרגה	מספר ילדים, ממוצעים חודשיים		פעוטות וילדים		תינוקות	
	אלפים	אחוזים	השתתפות הורים בשכ"ל	ממוצע משוקלל	השתתפות הורים בשכ"ל	ממוצע משוקלל
מושבים	7.8	11.5%				
3	23.3	56.7%	458	260	602	342
4	5.0	12.1%	567	68	745	90
5	5.0	12.1%	665	80	874	105
6	2.4	5.9%	752	45	989	59
7	1.9	4.6%	850	39	1118	52
8	1.4	3.4%	948	32	1247	42
9	1.1	2.6%	1014	26	1333	34
10	1.1	2.7%	1068	28	1404	37
11,12	18.2		1147	0	1508	0
סה"כ ללא מושבים וללא דרגות 11-12	41.1			579		761

שנת 2003

טבלת שכר לימוד, ספטמבר 2002

תינוקות		פעוטות		רמת הכנסה לנפש לחודש מרץ 2002	דרגה
השתתפות ממשלה	השתתפות הורים	השתתפות ממשלה	השתתפות הורים		
1058	411	805	313	עד 950	1
984	485	749	369	950-1425	2
852	617	648	470	1425-1900	3
705	764	537	581	1900-2115	4
573	896	436	682	2115-2328	5
455	1014	347	771	2328-2542	6
323	1146	246	872	2542-2756	7
191	1278	145	973	2756-2970	8
103	1366	78	1040	2970-3185	9
29	1440	22	1096	3185-3400	10
0	1546	0	1177	3400-4370	11
0	1546	0	1177	מעל 4370	12

מקור: האגף למעמד האישה מעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך

התפלגות ילדים במעונות ובמשפחתונים על פי דרגות שכר הלימוד וחישוב השתתפות הורים ממוצעת

בשכר הלימוד לדרגות 3-10

תינוקות		פעוטות וילדים		מספר ילדים, ממוצעים חודשיים		דרגה
ממוצע משוקלל	השתתפות הורים בשכ"ל	ממוצע משוקלל	השתתפות הורים בשכ"ל	אחוזים	אלפים	
				10.9%	7.6	מושבים
327	617	249	470	53.0%	22.6	3
85	764	64	581	11.1%	4.7	4
128	896	98	682	14.3%	6.1	5
74	1014	56	771	7.3%	3.1	6
62	1146	47	872	5.4%	2.3	7
49	1278	37	973	3.8%	1.6	8
36	1366	28	1040	2.7%	1.1	9
34	1440	26	1096	2.4%	1.0	10
0	1546	0	1177		18.1	11,12
795		606			42.5	סה"כ ללא מושבים וללא דרגות 11-12

נספח ח' - חישוב מספר הילדים הערבים במעונות ובמשפחתונים המוכרים

לוח 1: מספר הילדים במעונות ובמשפחתונים המוכרים ע"י המשרד לפי לאום, באלפים

שנה	סה"כ ילדים			ילדים יהודים			ילדים ערבים		
	סה"כ	לאמהות	ילדי רווחה	סה"כ	לאמהות	ילדי רווחה	סה"כ	לאמהות	ילדי רווחה
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
1990	59.0	47.0	12.0	56.7	46.5	10.2	2.3	0.5	1.8
1991	60.0	48.0	12.0	57.6	47.4	10.2	2.4	0.6	1.8
1992	62.0	50.0	12.0	59.5	49.3	10.2	2.5	0.7	1.8
1993	66.0	54.0	12.0	63.4	53.2	10.2	2.6	0.8	1.8
1994	68.0	54.0	14.0	65.0	53.1	11.9	3.0	0.9	2.1
1995	69.5	56.0	13.5	66.3	54.8	11.5	3.2	1.2	2.0
1996	70.4	57.0	13.4	66.2	55.4	10.7	4.2	1.6	2.7
1997	72.0	59.0	13.0	67.6	57.2	10.4	4.4	1.8	2.6
1998	74.0	61.0	13.0	69.3	58.9	10.4	4.7	2.1	2.6
1999	76.0	62.0	14.0	70.8	59.6	11.2	5.2	2.4	2.8
2000	78.0	64.0	14.0	72.5	61.3	11.2	5.5	2.7	2.8
2001	79.5	65.5	14.0	73.7	62.7	10.9	5.8	2.8	3.1
2002	80.0	66.0	14.0	74.1	63.1	10.9	5.9	2.9	3.1
2003	82.0	68.0	14.0	75.9	65.0	10.8	6.1	3.0	3.2

חישוב מספר הילדים הערבים במעונות ובמשפחתונים המוכרים על ידי המשרד בין השנים 1990-2003 מבוסס על המקורות וההנחות המפורטות להלן:

(1) מקור הנתונים המוצגים בעמודות (2)-(3): ספרי התקציב של המשרד (חסרים נתונים על מכסות ילדי רווחה בשנים 1990-1991 וכן בשנים 1995, 1997-1998, הסדרות תוקנו והושלמו על-פי הערכה).

(2) עמודה (4) חושבה על ידי החסרה של עמודה (3) מעמודה (2).

(3) מקור הנתונים המוצגים בעמודה (9) – ילדי אמהות עובדות ערבים: דוח מהמערכת המנהלית של האגף למעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך לשנים 1993-2003. נמסר לנו שהנתונים אינם מדויקים. הנתונים לשנים 1990-1992 תוקנו והושלמו על פי הערכה.

(4) הנתונים המוצגים בעמודה (10) – ילדי רווחה ערבים חושבו כדלהלן:

- אחוז הילדים הערבים בקרב ילדי רווחה בשנת 2003 חושב מתוך דוח מפורט של ילדי הרווחה שהתקבל ממחלקת המחשב של משרד הרווחה. בדוח נספרו מספר הילדים במעונות ובמשפחתונים בישובים ערביים או בשכונות ערביות בערים מעורבות. בערים מעורבות בהן לא ניתן היה לזהות מעונות ומשפחתונים ערבים, הנחנו ש- 20% מהילדים הם ערבים.

- הדוח עליו התבססנו לא כלל את מלוא המכסה שהוקצתה לילדי רווחה, בעוד שהמחלקה משתמשת בכל המכסה עד סוף שנת התקציב. לפיכך הנחנו שאחוז הילדים הערבים שנמצא, נכון גם לגבי מכסת ילדי הרווחה במלואה (נמצא ש- 22.6% מילדי הרווחה הם ילדים ערבים).
- הערכנו שאחוז הילדים הערבים הלך וגדל, ולכן החישוב נערך על בסיס ההנחות הבאות:
 - בשנים 1990-1995 – 15% ילדים ערבים
 - בשנים 1996-2000 – 20% ילדים ערבים
 - בשנים 2001-2002 – 22% ילדים ערבים.
- הנתונים לשנים 1995, 1997-1998 הושלמו בהנחה שהגידול במספר הילדים הערבים המשיך באופן הדרגתי.

נספח ט' – מספר התצפיות לפי סוגי ההסדרים, לאום ומאפייני האם
סקר תעסוקת נשים, רתכ"א, 2000

לוח 1: השימוש בהסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך לפי לאום

אמהות ערביות	אמהות יהודיות	סה"כ	
300	1262	1562	סה"כ אמהות לילדים בגיל הרך*
211	346	557	דפוס מסורתי
49	797	846	הסדרים שוקיים
4	192	196	מטפלת בתשלום
35	375	410	מעונות ומשפחתונים פרטיים
10	230	240	מעונות ומשפחתונים המוכרים ע"י המשרד
40	119	159	הסדרים שאינם שוקיים
23	80	103	האם עם הילד בבית ועובדת
17	39	56	מטפלת/בן משפחה ללא תשלום

*אמהות בגילאי 20-45 לילדים בגילאים 3 חודשים עד שלוש וחצי שנים
 מקור הנתונים: סקר תעסוקת נשים, רתכ"א, 2000.

לוח 2: השימוש בהסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך* על ידי אמהות יהודיות לפי מאפיינים

סוציו-דמוגרפיים ותעסוקתיים – מספר התצפיות

הסדרים שוקיים			הסדרים שאינם שוקיים		הסדר	
מעונות ומשפחתונים המוכרים ע"י המשרד	מעונות ומשפחתונים פרטיים	מטפלת בתשלום	מטפלת/בן משפחה ללא תשלום	האם עם הילד בבית ועובדת	מסורתי	סה"כ
230	375	192	39	80	346	גיל
						20-30
67	113	100	20	33	142	31-45
160	249	91	18	45	195	שנות לימוד
						0-10
8	11	1	0	4	17	11-12
93	134	46	16	30	181	13-15
66	112	87	14	23	96	+16
60	107	56	7	22	38	ממוצע
						צורת מקום מגורים
59	69	49	7	15	79	ערים גדולות
110	245	119	30	55	208	ערים בינוניות
53	49	20	0	7	42	ישובים קטנים
29	45	22	6	9	52	מהם: עיירות פיתוח
						מחוז מגורים¹
38	65	25	6	13	52	חיפה
103	193	90	20	44	144	תל אביב
55	65	51	7	11	101	ירושלים
16	36	21	4	8	32	באר שבע והדרום
						מצב משפחתי
217	368	189	39	76	336	נשואה
13	7	3	0	1	10	אחר
						מבין היהודיות:
						ותק בארץ
16	26	11	10	12	52	עולות ²
214	349	181	29	69	294	ותיקות

המשך לוח 2: השימוש בהסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך* על ידי אמהות יהודיות לפי מאפיינים

סוציו-דמוגרפיים ותעסוקתיים – מספר התצפיות

הסדרים שוקיים			הסדרים שאינם שוקיים		הסדר	מסורתי
מעונות ומשפחתונים המוכרים ע"י המשרד	מעונות ומשפחתונים פרטיים	מטפלת בתשלום	מטפלת/בן משפחה ללא תשלום	האם עם הילד בבית ועובדת		
מידת דתיות						
32	56	69	7	11	113	חרדית
37	45	26	2	12	44	דתית
66	91	31	11	21	88	מסורתית
92	173	64	17	35	88	חילונית
מצב תעסוקתי						
195	300	190	37	80	0	עובדות
5	19	1	0	0	63	מובטלות ⁽³⁾
29	55	1	2	0	278	אינן משתתפות בכ"ע ⁽⁴⁾

* ילדים בגילאי 3 חודשים עד שלוש וחצי שנים

(1) מחוזות מנהליים של האגף למעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך

(2) עולות מ-1990 ואילך

(3) נשים שחיפשו עבודה באופן פעיל בשבוע האחרון

(4) נשים שאינן עובדות ולא מחפשות עבודה, ונשים המחפשות עבודה, אך לא חפשו עבודה באופן פעיל בשבוע האחרון.

מקור הנתונים: סקר תעסוקת נשים 2000, רתכ"א

לוח 3: השימוש בהסדרים לטיפול בילדים בגיל הרך* על ידי אמהות ערביות לפי מאפיינים

סוציו-דמוגרפיים ותעסוקתיים – מספר התצפיות

הסדרים שוקיים			הסדרים שאינם שוקיים		הסדר	
מעונות ומשפחתונים המוכרים ע"י המשרד	מעונות ומשפחתונים פרטיים	מטפלת בתשלום	מטפלת/בן משפחה ללא תשלום	האם עם הילד בבית ועובדת	מסורתי	
10	35	4	17	23	211	סה"כ
						<i>גיל</i>
						20-30
3	24	0	15	12	130	
						31-45
7	11	4	2	11	79	
						<i>שנות לימוד</i>
						0-10
2	3	0	1	5	79	
						11-12
3	15	2	3	14	115	
						13-15
3	13	0	9	3	13	
						+16
2	3	2	4	1	2	
						ממוצע
						<i>צורת מקום מגורים</i>
						ערים גדולות
0	6	0	1	2	7	
						ערים בינוניות
1	15	2	7	8	75	
						ישובים קטנים
9	11	2	9	13	116	
						מהם: עיירות פיתוח
0	0	0	1	2	7	
						<i>מחוז מגורים¹</i>
						חיפה
11	24	3	13	17	132	
						תל אביב
6	9	1	4	5	56	
						ירושלים
1	1	0	0	0	5	
						באר שבע והדרום
2	2	1	0	2	7	
						<i>מצב משפחתי</i>
						נשואה
10	35	4	17	23	211	
						אחר
0	0	0	0	0	0	
						<i>מצב תעסוקתי</i>
						עובדות
7	25	4	14	23	0	
						מובטלות ²
1	4	0	0	0	15	
						אינן משתתפות בכ"ע ³
2	6	0	3	0	194	

* ילדים בגילאי 3 חודשים עד שלוש וחצי שנים

(1) מחוזות מנהליים של האגף למעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך (2) נשים שחיפשו עבודה באופן פעיל בשבוע האחרון (3) נשים שאינן עובדות ולא מחפשות עבודה, ונשים המחפשות עבודה, אך לא חפשו עבודה באופן פעיל בשבוע האחרון.

מקור הנתונים: סקר תעסוקת נשים 2000, רתכ"א